



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τίτλος πτυχιακής εργασίας:

“Τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας. Μια τυπολογική μελέτη και μια διδακτική πρόταση βασισμένη στη Θεατροπαιδαγωγική μέθοδο.”

Φοιτήτρια: Θεοδώρου Αικατερίνη

A.M.: 04718

1^η Επιβλέπουσα : κ. Τσιλιμένη Τασούλα

2^η Επιβλέπουσα: κ. Κατσαρίδου Μάρθα

Βόλος, 2025

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Μέρος Α΄	6
1. Το παραμύθι.....	6
1.1 Ιστορική αναδρομή	6
1.2 Ορισμός παραμυθιού	7
1.3 Θεωρίες για το παραμύθι	9
1.3.1 Θεωρίες για την καταγωγή του λαϊκού παραμυθιού.....	9
1.3.2. Θεωρίες για το περιεχόμενο των παραμυθιών.....	11
1.3.3 Θεωρίες για τη μορφή.....	12
1.4 Βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκού παραμυθιού.....	13
1.5 Κατηγοριοποίηση των λαϊκών παραμυθιών	15
2. Τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια.....	17
2.1 Η σχέση του ανθρώπου με τα δέντρα	17
2.2 Ο συμβολισμός του δέντρου και δοξασίες.....	18
2.3 Τα δέντρα στους μύθους	22
2.4 Τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας.....	24
3. Τυπολογική μελέτη	26
4. Η Θεατροπαιδαγωγική μέθοδος.....	27
4.1 Βασικές τεχνικές δραματοποίησης της Θεατροπαιδαγωγικής.....	29
4.2 Ο σχεδιασμός μιας θεατροπαιδαγωγικής παρέμβασης	29
Μέρος Β΄	32
5. Τυπολογική ανάλυση πέντε θεσσαλικών παραμυθιών	32
5.1.1 Η δαφνοκουκουσιά	32
5.1.2 Η μηλιά με τα χρυσά μήλα.....	34
5.1.3 Τα δυο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια	35
5.1.4 Τα τρία δέντρα	37
5.1.5 Η πεντάμορφη και το βασιλόπουλο	38
6. Συμπεράσματα για τη λειτουργία του δέντρου στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας.....	41
7. Διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού «Τα τρία δέντρα» σύμφωνα με τη Θεατροπαιδαγωγική μέθοδο	44
Συζήτηση- συμπεράσματα	48
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	51
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	56

Ευχαριστίες

Καταρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω τις επιβλέπουσες καθηγήτριές μου, κυρία Τασούλα Τσιλιμένη και κυρία Μάρθα Κατσαρίδου, για την εμπιστοσύνη τους και την όμορφη συνεργασία μας. Μα κυρίως επειδή μου έδωσαν την ευκαιρία, πέρα από την προφορική αφήγηση, να ασχοληθώ με τα παραμύθια μέσω της ακαδημαϊκής έρευνας. Επίσης να ευχαριστήσω την κυρία Ελένη Κονταξή, χωρίς τη συμβολή της οποίας, η μελέτη αυτή δεν θα είχε ολοκληρωθεί.

Ακόμη θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στις παραμυθοδασκάλες και παραμυθοδάσκαλο μου, την Ανθή Θάνου, τον Γιώργο Ευγενικό, την Εύη Γεροκώστα και την Μαρία Βραγχιονίδου που μου έδωσαν το κλειδί για την πόρτα των παραμυθιών.

Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τους αγαπημένους μου!

Τις γιαγιάδες και τους παππούδες μου με τα υπέροχα παραμύθια που μου λέγανε.

Την μαμά μου που από πολύ μικρή με έμαθε να αγαπώ τις ιστορίες και με γέμιζε υπέροχα βιβλία.

Τον μπαμπά μου που μας έλεγε αστεία και μας πήγαινε μεγάλες βόλτες στους ώμους του σε λιβάδια με πυγολαμπίδες.

Τον αδερφό μου που είναι πάντα δίπλα μου για να ζωντανεύουμε τα παραμύθια.

Την θεία μου που πρώτη μου είπε: “Έλα να δεις! ”

Τον σύντροφό μου που στέκεται πλάι μου.

Πρόλογος

Αρχή του παραμυθιού...καλησπέρα της αφεντιάς σας...!

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα κορίτσι που αγαπούσε πολύ τη φύση και τα παραμύθια. Και από τη φύση ολάκερη και το μεγαλείο της, αναρωτιόταν τι να 'ταν άραγε καλύτερο να μελετήσει μέσα στα παραμύθια; Τα λουλούδια, τα δέντρα, τη θάλασσα, τα ποτάμια ή τα βουνά; Το ένα, καλύτερο απ' τ' άλλο, τι να πρωτοθαυμάσεις;

Μα σαν πέρασε δίπλα από μια ανθισμένη νεραντζιά, και μοσχοβόλησε ο τόπος, και άνοιξε η καρδιά της, πήρε την απόφαση, να μελετήσει τα δέντρα. Έτσι ξεκίνησε ετούτη η παραμυθολογική μελέτη και εύχομαι να ταξιδέψετε και εσείς μαζί της μέσα από τα παραμύθια, όπως ταξιδεύω και εγώ όταν τα αναζητώ, όταν τα διαβάζω και όταν τα αφηγούμαι.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να εξετάσει, πώς εμφανίζονται τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, μελετώντας κάποια από τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα, μέσα από μια τυπολογική μελέτη. Ουσιαστικά γίνεται η προσπάθεια να καταγραφεί και να τυποποιηθεί η παρουσία του δέντρου στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, η οποία ποικίλει από παραμύθι σε παραμύθι. Παράλληλα προτείνει μια διδακτική αξιοποίηση σε παιδιά προσχολικής ηλικίας ενός λαϊκού παραμυθιού με θέμα τα δέντρα, μέσω της θεατροπαιδαγωγικής.

Το πρώτο μέρος της εργασίας είναι το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας και ειδικότερα παρουσιάζεται η ιστορία και ο ορισμός του λαϊκού παραμυθιού, οι θεωρίες σχετικά με την καταγωγή, το περιεχόμενό και την μορφή του, τα χαρακτηριστικά του και η κατηγοριοποίηση λαϊκού παραμυθιού. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα δέντρα, στη σχέση του ανθρώπου με αυτά, στο συμβολισμό τους, στους μύθους και τις δοξασίες που σχετίζονται με αυτά και τέλος στα δέντρων στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας. Το πρώτο μέρος ολοκληρώνεται με τη μεθοδολογία της ανάλυσης των παραμυθιών, η οποία έγινε σύμφωνα με την τυπολογική μελέτη, καθώς και την ανάπτυξη βασικών σημείων που αφορούν τη θεωρία και τη μέθοδο της θεατροπαιδαγωγικής.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η τυπολογική ανάλυση και κατηγοριοποίηση πέντε λαϊκών παραμυθιών της Θεσσαλίας, με θέμα τα δέντρα, που μελετήθηκαν βάση συγκεκριμένων ερωτήσεων, που βοηθούν στην κατηγοριοποίησή τους. Επίσης παρουσιάζεται και μια πρόταση για διδακτική αξιοποίηση του λαϊκού παραμυθιού «Τα τρία δέντρα», το οποίο αναλύθηκε στην εργασία, μέσω της θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου. Τέλος ακολουθούν τα συμπεράσματα της έρευνας.

Μέρος Α΄

1. Το παραμύθι

1.1 Ιστορική αναδρομή

Σε ολόκληρη τη γη από την αρχή του κόσμου, όλοι οι λαοί είχαν πλούσια προφορική παράδοση με παραμύθια και μύθους που εξιστορούσαν τη δημιουργία και την εξέλιξη του πολιτισμού τους. Μέσω της προφορικότητας, το παραμύθι, μεταφέρει από γενιά σε γενιά γνώσεις και πληροφορίες του παρελθόντος, γεγονός που το καθιστά ως ένα οικουμενικό είδος και μέσο επικοινωνίας των λαών, ανεξαρτήτως νοοτροπίας και καταγωγής.

Το παραμύθι φαίνεται να γεννήθηκε κατά την εποχή του πρωτόγονου ανθρώπου, όπου λαμβάνει ρόλο ερμηνευτικό για διάφορα φυσικά φαινόμενα που ο άνθρωπος δε μπορεί να εξηγήσει. Βασικό χαρακτηριστικό των μύθων αυτών ήταν ο συνδυασμός του θεϊκού και του μυστηριακού στοιχείου με το χαρούμενο, κατευναστικό και ευχάριστο. Στόχευαν στην αναψυχή και τέρψη του ακροατή με σκοπό εκείνος να ξεχάσει, έστω και για λίγο τα προβλήματα της πραγματικής ζωής και να ταξιδέψει σε κόσμους μαγικούς και χαλαρωτικούς (Δελώνης, 1991:24).

Στην αρχαιότητα το παραμύθι με τη σημερινή έννοια, αποδιδόταν με τη λέξη μύθος, όπως φαίνεται στον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και άλλους. Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν λαϊκά παραμύθια, καθώς και μύθοι ζώων, τα οποία ως είδη ήταν αγαπητά από τα λαϊκά στρώματα. Παρόλα αυτά, το παραμύθι θεωρείτο υποδεέστερο είδος έναντι του επώνυμου λόγου (Μέγας, 1983:172-173).

Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, το παραμύθι εξακολούθησε να έχει απήχηση στα λαϊκά στρώματα καθώς και κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, τότε που ο άνθρωπος περισσότερο παρά ποτέ, έχει την ανάγκη να ξεφύγει από τη σκληρή πραγματικότητα σε έναν φανταστικό και μαγικό κόσμο (Αυδίκος, 1997:30-35).

Καθοριστική περίοδος για την αναγνώριση του παραμυθιού, θεωρείται η εποχή του ρομαντισμού, από τα τέλη του 18ου και αρχές του 19ου αιώνα, οπότε παρατηρείται μια στροφή προς το λαό και τα δημιουργήματά του, όπως τα τραγούδια, τους θρύλους, τις παραδόσεις και τα παραμύθια, ενώ άρχισε και η επιστημονική ενασχόληση με το παραμύθι, αρχικά οι λαογράφοι και ύστερα οι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, οι εθνολόγοι, οι κοινωνιολόγοι, οι φιλόλογοι, οι ψυχολόγοι οι ψυχαναλυτές. Τότε εκδίδονται και σημαντικές συλλογές και μελέτες παραμυθιών, όπως για παράδειγμα τα παραμύθια των αδελφών Grimm με τίτλο: “Kinder und Hausmärchen” μια συλλογή 211 λαϊκών παραμυθιών που εκδόθηκε το 1812. Ενώ το 1847 ο Hans Kristian Andersen με τη συλλογή από παραμύθια με τίτλο "Fairy Tales",

άνοιξε καινούργιους δρόμους σε αυτό το είδος λογοτεχνίαω και θεωρήθηκε ‘‘πατέρας’’ του σύγχρονου παραμυθίου (Μαλαφάντης, 2011:20-21. Λαμπρέλη, 2010: 22-23).

Να αναφέρουμε εδώ πως η πρώτη συλλογή λαϊκών παραμυθιών εκδόθηκε το 1350 από τον Boccaccio Giovanni με τίτλο ‘‘Il Decameron, cognominato Prencipe Galeotto’’ και ακολούθησε το 1550 στη Βενετία η πρώτη έκδοση μιας συλλογής λαϊκών παραμυθιών από τον Gianfrancesco Straparola με τίτλο: ‘‘ Le Piacevoli Notti’’. Στην συνέχεια το 1634 στην Νάπολη ο Giambattista Basile εξέδωσε μια συλλογή παραμυθιών με τίτλο: ‘‘Lo Cunto de li cunti’’ ενώ το 1697 ο Sarls Perrot εξέδωσε μια συλλογή από 8 λαϊκά παραμύθια από την προφορική παράδοση με τίτλο ‘‘Contes de ma mere l’Oye’’ (Λαμπρέλη, 2010:22).

Η πρώτη συλλογή ελληνικών λαϊκών παραμυθιών έγινε το 1864 στο Liepzig, από τον Georg Von Hahn γραμμένη στη γερμανική γλώσσα. Λίγο αργότερα, το 1879, ο Δανός Jean Pto από την Κοπενγχάγη, δημοσίευσε 30 από τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια του Hahns μαζί με δεκαεπτά δικά του, σε μια συλλογή γραμμένη στα ελληνικά (Λαμπρέλη, 2010:22-23).

Από το 19ο αιώνα, οπότε και τέθηκαν οι θεωρητικές και μεθοδολογικές βάσεις της επιστήμης της λαογραφίας στην Ελλάδα, η έρευνα για το παραμύθι διευρύνθηκε και αποτέλεσε κεντρικό αντικείμενο μελέτης της επιστήμης της λαογραφίας. Οι μελετητές του παραμυθίου εστίασαν στην πραγματικότητα που το παραμύθι ενσαρκώνει, στην έξαρση της φαντασίας, την κυριαρχία της φύσης, τη μυθιστορηματική πλοκή του, στην ποιητικότητά του, καθώς και στην διαμόρφωση του παραμυθίου η οποία εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, όπως για παράδειγμα το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται (Μερακλής 1999:66-70).

1.2 Ορισμός παραμυθίου

Κατά καιρούς δόθηκαν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί για το παραμύθι. Στο σύνολό τους όμως, όλοι συμφωνούν στα βασικά στοιχεία του μαγικού, του υπερφυσικού και του απίθανου που περιλαμβάνει ένα παραμύθι, καθώς και στα στοιχεία του απίστευτου περιεχομένου (Μαλαφάντης, 2011:22).

Σύμφωνα με κάποιες θεωρίες, η λέξη παραμύθι είναι σύνθετη από τις λέξεις «παρα + μύθος» και προέρχεται από τη λέξη *παραμυθούμαι* που σήμαινε παρηγορώ, ανακουφίζω, ενθαρρύνω, παραινώ (Μαλαφάντης, 2011:22. Μπαμπινιώτης, 2002:1743). Μετέπειτα η λέξη παραμύθι έλαβε τη σημασία της φανταστικής ιστορίας που στόχευε να παρηγορήσει, να ενθαρρύνει, να υποστηρίξει και να τέρψει, κατευνάζοντας τον ψυχισμό του ακροατή (Χατζητάκης-Καψωμένου, 2012:41).

Η Άννα Αγγελοπούλου (2002:28) υποστηρίζει πως η κατασκευή της λέξης παραμύθι είναι αινιγματική αφού το παραμύθι, ως παραπαίδι του μύθου, (από το *παρά* και *μύθος*), είναι μια λέξη που εξακολουθεί να δηλώνει ταυτόχρονα την αφήγηση, την ιστορία που είναι φανταστική και αληθινή συγχρόνως.

Ο Αυδίκος χαρακτήρισε το παραμύθι ως αρχέτυπο της ανθρώπινης αφηγηματικής τέχνης ως «μια πράξη αυθεντικής ποιητικής ενόρασης», «μια περικλείουσα τον κόσμο περιπέτεια που λέγεται με έναν άμεσο και εξιδανικευτικό τρόπο» (Αυδίκος, 1997:33).

Σύμφωνα με τους Johannes Bolte και Georg Polivka, το παραμύθι ορίζεται ως μια ανώνυμη λαϊκή διήγηση, παρμένη από τον ονειρικό κόσμο του μαγικού, έχει μη αληθινό, φανταστικό περιεχόμενο και απόλυτη λιτότητα. Είναι μια ιστορία του θαύματος, που δεν εξαρτάται από τους όρους της πραγματικής ζωής, έχει σαγηνευτικό χαρακτήρα και γοητεία, έχει δημιουργηθεί με ποιητική φαντασία και την ακούν με ευχαρίστηση μικροί και μεγάλοι, έστω κι αν δεν τη θεωρούν πιστευτή (Αυδίκος, 1997: 33. Μαλαφάντης, 2011:21).

Ο Stith Thompson ορίζει το παραμύθι ως μια αφήγηση με κάποιο μήκος, η οποία αποτελείται από διαδοχικά μοτίβα ή επεισόδια. Το παραμύθι δεν έχει συγκεκριμένη τοπογραφική αναφορά και δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένα πρόσωπα, ενώ κινείται σε ένα πλαστό, χιμαιρικό κόσμο. (Μαλαφάντης, 2011:20).

Ο Μερακλής (2001:16) αναφέρει για το λαϊκό παραμύθι, πως «η πραγματικότητα της ζωής με την απaráβατη και σκληρή νομοτέλειά της, μας καταθλίβει και λαχταράμε να ζήσουμε κάποτε και δίχως αυτήν, πλάθοντας μύθους». Ο ίδιος θεωρεί το λαϊκό παραμύθι ως το παλαιότερο σωζόμενο είδος αφήγησης, καθώς από την πρωτόγονη ακόμη εποχή, το παραμύθι υπήρξε τρόπος έκφραση της ζωής. Ο ορισμός που δίνει για το λαϊκό παραμύθι αποδίδει τη φανταστική διήγηση που κινείται στον χώρο του υπερφυσικού και του μαγικού με σκοπό να ευχαριστήσει το κοινό και δεν υπάγεται σε χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς (Μερακλής, 2001:27).

Ο Μέγας (1978:170) συμφωνεί με την ποιητική διάσταση του παραμυθιού που έδωσαν οι ερευνητές της Ευρώπης, και το ορίζει αναφορικά με τον τρόπο δημιουργίας και το περιεχόμενό του ως «μίαν διήγησιν, η οποία πλάττεται με ποιητικήν φαντασίαν από τον κόσμον του μαγικού ή διήγησις περί θαυμασίων συμβάντων».

Ενώ ο Κεφάλας (1985:22), ονομάζει το παραμύθι ως μια προφορική αφήγηση και λόγο πατροπαράδοτο, που σώθηκε στους αιώνες. «Ζωντανή παρακαταθήκη των εθνολογικών στοιχείων κάθε λαού» .

Σύμφωνα με τον Λουκάτο (1992: 140-141) το παραμύθι αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα είδη της λαογραφίας. Ότι είναι για τη λογοτεχνία το μυθιστόρημα, είναι για τη λαογραφία το παραμύθι. Ορίζεται ως μια λαϊκή διήγηση, η οποία μοιάζει με μεγάλο μύθο περιπέτειας ή έχει

συντεθεί από περισσότερους πυρήνες (μοτίβα) ανθρωπο-μεταφυσικών μύθων, που είναι γνωστοί στους περισσότερους λαούς. Η υπόθεση του παραμυθιού δεν δεσμεύεται από τόπο και χρόνο, ενώ τα πρόσωπά του είναι αόριστα και φανταστικά. Η λαϊκή του διατύπωση ακολουθεί πάντα κοινούς αφηγηματικούς κανόνες.

Ο Αυδίκος (1997:33-35) υποστηρίζει ότι το παραμύθι έχει μια βαθύτερη ηθική διάσταση που συμβάλλει στη διάπλαση της συμπεριφοράς και της προσωπικότητας του παιδιού, ωθώντας να κάνει όνειρα για τη ζωή του. Σύμφωνα με αυτή την ηθική διάσταση ο κόσμος του παραμυθιού είναι μία φανταστική αντανάκλαση της ίδιας της πραγματικότητας, ενώ το παραμύθι έχει την ικανότητα να πραγματοποιεί τα άπιαστα όνειρά του ανθρώπου.

Η Αγγελοπούλου (2002:15-16) σημειώνει πως «το παραμύθι είναι λόγος πατροπαράδοτος, προφορική αφήγηση που άνθησε και διαδόθηκε στον κόσμο ολόκληρο, σε κάθε κοινωνία, αφομοιώθηκε από τη συλλογική μνήμη διαπλάθοντάς την, χωρίς να έχει περάσει από το χώρο της γραπτής λογοτεχνίας». Επίσης, πλέον η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού, είναι γνωστή και κατοχυρωμένη χάρη στην ψυχαγωγία και την εκτόνωση των παιδιών που προσφέρει μέσα από την λαϊκή σοφία και τη φαντασία. Ωστόσο στην εκπαίδευση, αλλά και γενικότερα, δεν κατέχει τη θέση που του αρμόζει.

Σύμφωνα με την Κανατσούλη (2002:87-90), η γλώσσα του παραμυθιού κατόρθωσε να είναι παγκόσμια και ενοποιημένη χωρίς να εμποδίζει την εκδήλωση της διαφορετικότητας και των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των λαών.

Ο Ελβετός παραμυθολόγος Max Lüthi, αναφέρει πως το παραμύθι είναι εν μέρει ψυχαγωγία, εν μέρει παιδαγωγία, στην ολότητά του όμως είναι ο καθρέφτης της ανθρώπινης ύπαρξης και των δυνατοτήτων του ανθρώπου (Μερακλής, 1996: 57).

Τέλος σύμφωνα με τον Γιούνγκ, τα παραμύθια είναι «όνειρα του συλλογικού ασυνείδητου» απ' όπου προκύπτουν τα αρχέτυπα που χαρακτηρίζονται από διαχρονικότητα, οικουμενικότητα και χαρακτήρα υπερπροσωπικό, μια ερμηνεία που ταυτίζεται με τους Αβορίγινες ιθαγενείς της Αυστραλίας, οι οποίοι έχουν την ίδια λέξη (dreamtime) για τα παραμύθια και τα όνειρα (Τριανταφύλλου, 2020:31).

1.3 Θεωρίες για το παραμύθι

1.3.1 Θεωρίες για την καταγωγή του λαϊκού παραμυθιού

Το ζήτημα της καταγωγής του παραμυθιού απασχόλησε πολλούς ερευνητές του είδους, από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα και για σχεδόν δύο αιώνες. Πολλές θεωρίες και προσεγγίσεις εκφράστηκαν για το λαϊκό παραμύθι, το οποίο λόγω της καθολικής του εμφάνισης σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανθρωπολογικό φαινόμενο.

(Μαλαφάντης, 2011:35). Οι βασικότερες θεωρίες οι οποίες αναπτύχθηκαν αφορούν τρεις βασικούς άξονες των λαϊκών παραμυθιών: Την καταγωγή τους, το περιεχόμενο τους και τη μορφή τους.

Πολύ σύντομα θα αναφερθούμε στις θεωρίες για την καταγωγή του παραμυθιού οι οποίες είναι:

1. *Η θεωρία της Πολυγένεσης*, η οποία διατυπώνει την άποψη πως η ανθρωπότητα χαρακτηρίζεται από ένα είδος ψυχικής ενότητας και έτσι επιτρέπεται η παράλληλη γένεση πολιτισμικών φαινομένων σε διαφορετικούς τόπους, με τις κατάλληλες συνθήκες (Αυδίκος, 1997:59). Πιστεύεται όμως πως η συγκεκριμένη θεωρία, δεν έδωσε την δέουσα σημασία στην ποικιλομορφία των γεωγραφικών, κοινωνικών και ιστορικών δεδομένων, και κατ' επέκταση στο περιβάλλον του παραμυθιού (Μαλαφάντης, 2011:41).

2. *Η θεωρία της Μονογένεσης*, μεταγενέστερη της θεωρίας της πολυγένεσης σε αντίθεση με αυτή, διατύπωσε την άποψη πως υπάρχει η δυνατότητα γένεσης των παραμυθιών σε έναν τόπο ή σε ορισμένους απ' όπου και δανείζονται άλλοι (Αυδίκος, 1997:59).

3. *Η Ινδοευρωπαϊκή θεωρία*, η οποία έχει ανατραπεί, υποστηρίζει ότι τα παραμύθια προέρχονται από τον χώρο που έζησε η ινδοευρωπαϊκή ή άρια φυλή και αποτελούν θραύσματα μύθων που διασωθήκαν μέσω μιας κοινής γλώσσας (Μαλαφάντης, 2011:38).

4. *Η Ινδική θεωρία*, που επίσης έχει εγκαταλειφθεί, αναφέρει πως τα παραμύθια γεννήθηκαν στην Ινδία και ταξίδεψαν στη Δύση μέσω των εμπορικών δρόμων και την προφορική παράδοση, καθώς και μέσα από τη μογγολική κατάκτηση της Ρωσίας (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2012: 55-56).

5. *Η κοινωνιολογική ή λειτουργική θεωρία*, σύμφωνα με την οποία οι μύθοι είναι μέρος του θρησκευτικού συστήματος ενός κοινωνικού συνόλου, που στοχεύουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Επίσης τα παραμύθια έχουν συμβολικό χαρακτήρα, ο οποίος αντιπροσωπεύει τις αξίες που ενυπάρχουν στην κοινωνική ζωή, αντανakλά το επίπεδο της κοινωνίας μέσα στο οποίο γεννήθηκαν και αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών δομών τους, συνιστώντας έτσι μια αυτοβιογραφική εθνογραφία. Βασικοί μελετητές της θεωρίας αυτής αποτέλεσαν οι Durkheim, Malinovsky και Boas (Μαλαφάντης, 2011:42).

6. *Η ιστοριογεωγραφική ή θεωρία της Φινλανδικής Σχολής* υποστηρίζει πως, μέσα από την καταγραφή των παραλλαγών των παραμυθιών, είναι δυνατή η συγκριτική μελέτη κειμένων, προκειμένου να καταλήξουμε στην αποκατάσταση του αρχετύπου, της αρχικής μορφής από την οποία προήλθε ένα παραμύθι, ορίζοντας έτσι τον τόπο της καταγωγής του. Βασικοί εισηγητές της σχολής αυτής υπήρξαν οι Φιλανδοί Julius και ο Kaarle Krohn. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή ο τόπος, γέννησης ενός παραμυθιού βρίσκεται εκεί όπου βρίσκονται οι

περισσότερες καταγραφές του (Αυδίκος, 1997:40. Χατζητάκη-Καψωμένου, 2012:72). Η θεωρία έγινε αποδεκτή από πολλούς, ενώ οι Aarne και Thompson βασιζόμενοι σε αυτή σχημάτισαν τον διεθνή κατάλογο των παραμυθιών (Μαλαφάντης, 2011:43. Σακελλαρίου, 1995:61).

1.3.2. Θεωρίες για το περιεχόμενο των παραμυθιών

1. *Η Μυθολογική θεωρία* η οποία υποστηρίζει πως τα παραμύθια περιέχουν εξηγήσεις, γύρω από τους διάφορους μύθους φυσικών φαινομένων ενώ έχουν τις ρίζες τους σε πρωτόγονους, κοσμογονικούς και αστρολογικούς μύθους, οι οποίοι προσωποποιούν τα φυσικά στοιχεία (Μαλαφάντης, 2011:44. Σακελλαρίου, 1995:61). Κύριοι εκπρόσωποι της μυθολογικής θεωρίας είναι οι Muller, Fiske και Cox, οι οποίοι διαμόρφωσαν τη συγκριτική μυθολογία.

2. *Η Συμβολιστική θεωρία*, σύμφωνα με την οποία τα παραμύθια προέρχονται και σχετίζονται με θρησκευτικές τελετουργίες μύησης των πρωτόγονων κοινωνιών και στοιχεία των κοινωνιών αυτών δίνονται με συμβολικό τρόπο στο παραμύθι. Μεταξύ των κύριων εκπροσώπων της σχολής αυτής ήταν ο Saintyves, ο οποίος μελέτησε τα παραμύθια του Perrot και θεώρησε ότι προέρχονται από διάφορες αρχαίες τελετουργίες και τελετές μύησης, ο Naumann, που θεώρησε ότι το παραμύθι προέρχεται από διάφορα χαρακτηριστικά αρχαίων τελετών λατρείας και ο Gennep, ο οποίος συσχέτισε τα παραμύθια με τον τοτεμισμό και τις συναφείς τελετουργίες (Μαλαφάντης, 2011:45-46. Αυδίκος, 1997:70).

3. *Η Ψυχαναλυτική ή ψυχολογική προσέγγιση* η οποία θεωρεί πως τα παραμύθια καθρεφτίζουν εσωτερικές ψυχολογικές διεργασίες ωρίμανσης του ανθρώπου, αποκαλύπτουν το ατομικό και το συλλογικό ασυνείδητο και ενσωματώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και τα γεγονότα. Βασικοί εκπρόσωποι της θεωρίας αυτής είναι ο Freud, ο Jung και ο Bruno Bettelheim. Ο Freud υποστήριξε ότι τα παραμύθια είναι ατομικές υποθέσεις που φέρουν φόβους άγχη, καταπιεσμένες ιδέες από την παιδική ηλικία του ατόμου. Ο Jung εισήγαγε τον όρο συλλογικό υποσυνείδητο, για να ορίσει το υπόστρωμα που υπάρχει κάτω από το ατομικό υποσυνείδητο, το οποίο και αποτελεί τον δέκτη των αναστολών, ενώ πίστευε ότι τα παραμύθια εκφράζουν κατά τρόπο εξαιρετικά λιτό και άμεσο τις ψυχικές διεργασίες, του συλλογικού υποσυνειδήτου (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2012:62-64). Αν και η θεωρία αυτή θεωρήθηκε από πολλούς σημαντική, δέχθηκε έντονη κριτική, κυρίως για τις υπερβολές της (Μαλαφάντης, 2011:50).

4. *Η θεωρία των Ονείρων* με υποστηρικτές τους Laistner και Von der Leyen οι οποίοι ισχυρίζονται πως τα παραμύθια προέρχονται από τα όνειρα, και πιστεύουν ακόμη πως αν ο

άνθρωπος θελήσει να διηγηθεί το όνειρο του τότε δημιουργείται άμεσα ένα παραμύθι (Μαλαφάντης, 2011:46-47). Η θεωρία όμως αυτή θεωρήθηκε εσφαλμένη (Αυδίκος, 1997:71).

5. *Η ανθρωπολογική θεωρία* η οποία υποστηρίζει πως τα παραμύθια είναι επιβιώσεις από την ζωή των πρωτόγονων λαών, οι οποίοι μέσα από τη μνήμη μετέφεραν έθιμα, τρόπους σκέψεις και βιώματα. Βασικός εκφραστής της είναι ο εθνολόγος Tylor (Σακελλαρίου, 1995:66).

6. *Η εκλεκτική θεωρία* αποτελεί μια σύνθεση όλων των θεωριών που αναφέρθηκαν και σύμφωνα με αυτή, η μυθολογία των λαών, το πολιτιστικό περιβάλλον και οι συνθήκες ζωής των λαών, έχουν συμβάλει στη δημιουργία παραμυθιών, τα οποία εμπεριέχουν πρωτόγονα βιώματα. Επίσης τονίζει πως ο αφηγητής συμβάλει σημαντικά στο παραμύθι με το προσωπικό ύφος και τόνο που του χαρίζει. Βασικοί της εκφραστές θεωρούνται οι Delarue και Legros, (Μαλαφάντης, 2011:51).

7. *Η Δομική προσέγγιση* με βασικό υποστηρικτή τον Levi Strauss, θεωρεί πως οι μύθοι και τα παραμύθια παρέχουν στο ανθρώπινο μυαλό τους συσχετισμούς (δομές) που του επιτρέπουν να σκεφτεί με συγκεκριμένο τρόπο για αφηρημένα θέματα, στα κοινωνικά πλαίσια. Ο Levi Strauss πιστεύει πως οι ομοιότητες όλων των λαών, οφείλονται στη δομή που διέπει τον ανθρώπινο νου, ενώ χαρακτηρίζει τα παραμύθια μικρογραφία από τους μύθους και δεν τα διαφοροποιεί από αυτούς (Μαλαφάντης, 2011:51. Χατζητάκη Καψωμένου, 2012:70).

1.3.3 Θεωρίες για τη μορφή

Μορφολογική θεωρία

Ο Vladimir Propp (1895-1970) ήτανε Ρώσος λαογράφος, ο οποίος μελέτησε και ανέλυσε το περιεχόμενο, τη δομή και τη μορφή, εκατό ρωσικών παραμυθιών προσδιορίζοντας τα μεταβλητά και σταθερά στοιχεία του παραμυθιού, καθώς και τα στοιχεία που μένουν ανεπηρέαστα. Παρατήρησε πως όλα τα παραμύθια, περιείχαν διαφορετικά πρόσωπα, τα οποία όμως δρούσαν με τα ίδια επαναλαμβανόμενα μοτίβα ενεργειών (λειτουργιών) και διέκρινε έτσι το δομικό στοιχείο που ονόμασε «λειτουργίες των δρώντων προσώπων». Συνολικά ονομάτισε 31 λειτουργίες δρώντων προσώπων, οι οποίες παρουσιάζονται πάντα με την ίδια σειρά χωρίς όμως να παρουσιάζονται όλες σε κάθε λαϊκό μαγικό παραμύθι, αλλά ένα μέρος τους. Τα ευρήματα του τα κατέγραψε στο βιβλίο του με τίτλο: «Μορφολογία του παραμυθιού» (Προπ, 2009. Αυδίκος:75-77).

1.4 Βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκού παραμυθιού

Το παραμύθι διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: το λαϊκό και το έντεχνο παραμύθι. (Αναγνωστόπουλος, 2008:17). Το λαϊκό παραμύθι, αποτελεί παλαιότερο είδος, είναι δημιούργημα του λαού, και σώζεται με διάφορες παραλλαγές από τόπο σε τόπο μέσω του προφορικού λόγου, από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά. Συνήθως το λαϊκό παραμύθι είναι ανώνυμο, αποτελεί ένα διαχρονικό δημιούργημα και προσδίδει στο σύνολό του χαρακτηριστικά της περιοχής του παραμυθιά. Απεναντίας το έντεχνο παραμύθι αποτελεί δημιούργημα κάποιου συγγραφέα και βασίζεται στα χαρακτηριστικά του λαϊκού παραμυθιού, αλλά και στη φαντασία του δημιουργού (Δελώνης, 1991:36) .

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με το λαϊκό παραμύθι το οποίο κατέχει ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα άλλα είδη του λαϊκού λόγου και αυτό οφείλεται στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τα οποία είναι:

- Το μαγικό και υπερφυσικό στοιχείο, και η εξέλιξη της πλοκής, σε έναν φανταστικό κόσμο, όπου χάρη στην αχαλίνωτη φαντασία και το όνειρο, οτιδήποτε είναι δυνατό να συμβεί, τίποτα δεν είναι ακατόρθωτο ούτε παράλογο και η λύση του προβλήματος συχνά, μπορεί να δοθεί με υπερφυσικό τρόπο όπως μέσα από τη μαγεία και τα μαγικά αντικείμενα (Αυδίκος, 1997:35) .
- Στο παραμύθι κυριαρχούν οι μεταμορφώσεις και ο ανιμισμός. Όλα μπορούν να αλλάξουν μορφή και κάθε τι έχει ψυχή ή πνεύμα συμπεριλαμβανομένων των ζώων, των φυτών, των βράχων, των βουνών, των ποταμών και των αστεριών. Συχνά ζωντανεύουν άψυχα όντα όπως τα δέντρα και να μιλάνε ή ζώα μιλάνε σε ανθρώπους (Αυδίκος, 1997:37).
- Το παραμύθι έχει πλοκή, αφηγηματική μορφή, δομή και θεματική. Συνήθως αποτελείται από πολλά και διαδοχικά επεισόδια, τα λεγόμενα μοτίβα, τα οποία είναι η μικρότερη μονάδα ενός παραμυθιού, που συμβάλλει στη συνοχή του συνολικού παραμυθιού, και προσδίδουν στο παραμύθι ζωντάνια, δύναμη και χρώμα. Το μοτίβο είναι αυτόνομο και μπορεί να βρεθεί και σε διαφορετικά παραμύθια αυτούσιο (Μερακλής, 2007:93. Lüthi, 2011: 219-232).
- Το παραμύθι διαθέτει αρχή, μέση και τέλος και ακολουθεί μία ευθύγραμμη αφηγηματική ανάπτυξη (Αναγνωστόπουλος, 1999:44).
- Η απλότητα, η λιτή και περιεκτική αφήγηση, χωρίς κοσμητικά επίθετα και ουσιαστικά (Αυδίκος, 1997:56. Λουκάτος, 1977:145). Η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη,

παντογνωστική και το ύφος διαυγές, ενώ κυριαρχεί η εικονοποιητική διάσταση της γλώσσας. Χρησιμοποιούνται συχνά η αλληγορία, η μεταφορά και η υπερβολή, γίνεται συχνά διάλογος και χρήση του ενεστώτα, προσφέροντας στην αφήγηση παραστατικότητα. (Αναγνωστόπουλος, 1997:29-42).

- Η έλλειψη περιγραφών και λεπτομερειών για τους ήρωες. Οι ήρωες, είναι αβαθείς, σπάνια έχουν όνομα ή παίρνουν τα ονόματα τους από κάποιο χαρακτηριστικό τους, ενώ τα συναισθήματα και η ψυχική τους κατάσταση, δεν περιγράφονται, καθώς επίκεντρο στο παραμύθι αποτελεί η δράση. Αναφέρονται μόνο τα στοιχεία που είναι σημαντικά για τη δράση και οι ήρωες σκιαγραφούνται μέσω αυτής (Σακελλαρίου, 1995:34-35. Χατζητάκη-Καψωμένου, 2012:116).
- Η ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και της ψυχοσύνθεσης του λαού που το δημιούργησε, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο το λαϊκό παραμύθι ως καθρέφτη της κοινωνίας αυτής (Βαλάση, τ.130/1985).
- Η υπέρβαση του χρόνου και του τόπου και η μετακίνηση μέσα στον χρόνο και τον τόπο, προσδίδουν στο λαϊκό παραμύθι έναν διαχρονικό και παγκόσμιο χαρακτήρα. Τα μαγικά παραμύθια θεωρούνται άχρονα και ο χρόνος ακινητοποιείται. Καθώς ο χρόνος του παραμυθιού δεν διέπεται από τη λογική του πραγματικού, η έννοια του χρόνου εξαλείφεται (Χατζητάκη- Καψωμένου, 2012.109). Με αυτή τη μαγική του δυναμική, συναντιέται σε ένα χώρο αδιάστατο και σε ένα χρόνο ταυτόσημο του νυν και αεί (Αναγνωστόπουλος 1995:172).
- Όπως ο χρόνος έτσι και ο τόπος είναι αόριστος στο παραμύθι, ενώ η πλοκή εκτυλίσσεται σχεδόν εξολοκλήρου μέσα από την ανωνυμία των προσώπων (Λουκάτος, 1978:140). Δεν περιγράφονται οι τόποι δράσης, παρά μόνο μια αόριστη αναφορά στα ίδια τα μέρη και μια μη ρεαλιστική αναφορά στην μεταξύ τους απόσταση, επιτρέποντας έτσι στον ακροατή να πλάσει τις δικές του εικόνες και να μεταφερθεί στο χώρο μαγείας της φαντασίας του (Χατζητάκη- Καψωμένου, 2012:110-112).
- Οι συγκρούσεις μεταξύ χαρακτήρων, αντικειμένων, καταστάσεων, χώρων και αισθημάτων, οι οποίες παρουσιάζουν έντονα τις αντιθέσεις και την αντιπαράθεση μεταξύ καλού-κακού, όμορφου-άσχημου, δυνατού-αδύνατου, κ.λπ., χωρίς τις οποίες το παραμύθι δεν υφίσταται (Χατζητάκη- Καψωμένου, 2012:123).
- Η επανάληψη λέξεων ή φράσεων αλλά και ολόκληρων μοτίβων τα οποία διευκολύνουν την πλοκή και πολλές φορές μπορούν να επιταχύνουν την αφήγηση παρακάμπτοντας λεπτομέρειες (Αυδίκος, 1997:55).

- Τα παραμύθια ξεκινούν με χαρακτηριστικά αρχινίσματα που σηματοδοτούν την αρχή για το ταξίδι που κάνουν όλοι μαζί, ακροατήριο και αφηγητές, στον κόσμο του παραμυθιού. Για παράδειγμα στην αρχή του παραμυθιού η έκφραση «μία φορά κι έναν καιρό» είναι η πιο συνηθισμένη και βοηθά στην μεταφορά σε ένα μαγικό κόσμο. Στο τέλος ενός παραμυθιού με τη συνηθισμένη φράση: «Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα», οι συμμετέχοντες στην αφήγηση επανέρχονται στην πραγματικότητα. (Αναγνωστόπουλος, 1999:55. Θάνου και Νεραντζάκη, 2022:13).
- Το αίσιο τέλος, που συνήθως καταλήγει το λαϊκό παραμύθι, όπου ο ήρωας επιβραβεύεται και δικαιώνεται, αποκτά το επιθυμητό ή την άνοδο σε ανώτερη κατάσταση. Επικρατεί δηλαδή το καλό ενάντια στο κακό (Σακελλαρίου, 1995:47).
- Ο σκοπός του λαϊκού παραμυθιού δεν είναι να διδάξει, αλλά να τέρψει, να ψυχαγωγήσει, να διασκεδάσει και να ευχαριστήσει τον ακροατή, δίνοντας του την ευκαιρία να «δραπετεύσει» έστω και για λίγο από την πραγματικότητα σε έναν κόσμο φανταστικό και ονειρεμένο (Μέγας στο Χατζητάκη- Κανωμένου, 2012:120-121).

1.5 Κατηγοριοποίηση των λαϊκών παραμυθιών

Η υπερπληθώρα παραμυθιών και παραλλαγών τους, δημιούργησε την ανάγκη στους μελετητές του παραμυθιού για μια κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση του είδους. Έτσι έχουν διατυπωθεί τρεις προτάσεις κατηγοριοποίησης του παραμυθιού (Μαλαφάντης, 2011: 55). Σύμφωνα με τον Wilhem Wundt (στο Μαλαφάντης, 2011: 55-56) το λαϊκό παραμύθι κατηγοριοποιείται ανάλογα με το περιεχόμενό του σε επτά κατηγορίες:

1. Μυθολογικά παραμύθια και μύθοι
2. Καθαρά μαγικά παραμύθια
3. Βιολογικά παραμύθια και μύθοι
4. Καθαροί μύθοι για ζώα
5. Παραμύθια για την «προέλευση»
6. Αστεία παραμύθια και μύθοι
7. Ηθικοί μύθοι

Το δεύτερο σύστημα ταξινόμησης «κατά υποθέσεων», εισήγαγε ο Anttti Aarne και ολοκλήρωσε ο Stith Thompson, έγινε αποδεκτό από τους λαογράφους όλου του κόσμου και χρησιμοποιείται κατά κόρον και σήμερα. Βάσει αυτή της ταξινόμησης συντάχθηκαν οι παραμυθιακοί κατάλογοι οι οποίοι περιέχουν ένα συγκεκριμένο παραμυθιακό τύπος ενός

παραμυθιού, ο οποίος αποτελεί μια αυτοτελή και πλήρη ιστορία, καθώς και υποτύπους και παραλλαγές του τύπου αυτού. Στον κατάλογο των Aarne-Thomson έχουν συμπεριληφθεί 2.500 τύποι παραμυθιών και χωρίζονται ως εξής (Μαλαφάντης, 2011:59-64):

- a. 1-299 Μύθοι ζώων
- b. 300-1199 Καθαρά παραμύθια
 - b.1. 300-749 Μαγικά παραμύθια
 - b.2 750-849 Θρησκευτικά παραμύθια
 - b.3 850-999 Κοσμικά παραμύθια
 - b.4. 1000-1199 Παραμύθια για τον κουτό διάβολο ή δράκο
- c. 1200-1999 Ευτράπεζες διηγήσεις
- d. 2000-2399 Τυπολογικά παραμύθια

Το τρίτο σύστημα αφορά τη μορφολογική ταξινόμηση κατά ζεύγη, όπως την εισήγαγε ο Propp. Βάσει αυτής τα παραμύθια διαιρούνται σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με το αν υπάρχουν τα ζεύγη πάλη-νίκη και πρόβλημα-λύση. Ειδικότερα:

- 1. Εξέλιξη της υπόθεσης μέσω του πρώτου ζεύγους
- 2. Εξέλιξη της υπόθεσης μέσω του δεύτερου ζεύγους
- 3. Εξέλιξη της υπόθεσης μέσω και των δύο ζευγών
- 4. Εξέλιξη της υπόθεσης χωρίς κανένα από τα δύο ζεύγη

Τέλος σύμφωνα με τον Λουκάτο (1977), τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια, βάση του περιεχομένου τους, χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- 1) μαγικά ή εξωτικά παραμύθια: αναφέρονται σε γίγαντες, δράκους, μάγισσες κι έχουν έντονο το μαγικό στοιχείο.
- 2) διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια: ο κόσμος τους είναι η ανθρώπινη κοινωνία.
- 3) θρησκευτικά ή συναξαρικά παραμύθια: εμπνέονται από τους βίους αγίων, τη ζωή του Χριστού και γενικότερα από την θρησκευτική ζωή.
- 4) ευτράπελα ή σατιρικά παραμύθια: αναφέρονται σε παθήματα κουτών, ξεγελάσματα δράκων, σχέσεις πεθεράς-νύφης και έχουν στόχο να επικρίνουν κάποια κοινωνική κατάσταση.

Σύμφωνα με όσα περιεγράφηκαν παραπάνω, η κατηγοριοποίηση των παραμυθιών έγινε βάσει της θεματολογίας τους. Έτσι, μπορούμε να διακρίνουμε, πως τα παραμύθια ασχολούνται με πληθώρα θεμάτων, προσεγγίζοντας ζητήματα που αφορούν τον καθημερινό τρόπο ζωής, όπως

οι απλές καθημερινές απολαύσεις, το καλό φαγητό, το ποτό, η διασκέδαση και ο καλός ύπνος, το κοινωνικό περιβάλλον, όπως η εξουσία, το κράτος και οι νόμοι, ο πόλεμος και η ειρήνη, η προδοσία και η πίστη, δοκιμασίες, κίνδυνοι, αγώνες, τις ανθρώπινες σχέσεις, όπως η οικογένεια, ο γάμος, οι επαγγελματικές ασχολίες, η φιλία και η εχθρότητα, την ιστορία του κάθε τόπου, και βέβαια την σχέση του ανθρώπου το ζωικό βασίλειο και με την φύση κυρίως με τα δέντρα (Καϊλα & Ξανθάκου, 1988:56).

Ένα θέμα των παραμυθιών γύρω από το οποίο δεν παρατηρείται αρκετή έρευνα , αποτελεί η ύπαρξη των δέντρων στα λαϊκά παραμύθια. Στην παρούσα εργασία θα μας απασχολήσει ο τρόπος εμφάνισης των δέντρων καθώς και η σχέση του ανθρώπου με αυτά κυρίως στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, αλλά θα γίνει και μια γενικότερη αναφορά στην εμφάνιση των δέντρων στη μυθολογία και τη λαϊκή παράδοση γενικότερα, στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

2. Τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια

2.1 Η σχέση του ανθρώπου με τα δέντρα

Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τότε που ο άνθρωπος εμφανίστηκε στη γη και φύση τον αγκάλιασε παρέχοντας του στέγη και τροφή, ικανοποιώντας τις βιοτικές του ανάγκες. Κατά την προϊστορική εποχή επικρατεί η αντίληψη της φύσης ως «Magna Mater που προσφέρει ζωή σε όλα τα παιδιά της-τους ανθρώπους-τα φυτά, τα ζώα» (Μποτετζάγιας, 2010:21-29). Δημιουργείται έτσι μια σχέση απόλυτης εξάρτησης και σεβασμού του ανθρώπινου είδους με τη φύση, χωρίς αντιπαράθεσεις, την οποία χαρακτήριζε η καθημερινή δοσοληψία (Προύσαλης, 2009:16).

Στις πρωτόγονες και αγροτικές κοινωνίες όπου ο άνθρωπος ξεκινά να εκμεταλλεύεται την φύση, η φύση θεοποιείται, ο άνθρωπος την αντιμετωπίζει με δέος, και φόβο και μέσα από θυσίες, σπονδές και προσφορές προσπαθεί να την εξευμενίσει και να εξιλεωθεί για το γεγονός της εκμετάλλευσης ή και της κακοποίησης των στοιχείων της (Σκαναβή & Σακελλάρη, 2010). Για τους αρχαίους Έλληνες και τους Ρωμαίους η φύση θεωρούνταν ιερή, την αντιμετώπιζαν με φόβο και σεβασμό και τα στοιχεία της φύσης εξηγούσαν τη θέληση των θεών που κατοικούσαν σ' αυτήν (οιωνοί). Οποιαδήποτε αλλαγή στη φύση θεωρούνταν δείγμα έπαρσης και θα έπρεπε να αποφεύγεται για να μην προκαλέσει τους θεούς (Μποτετζάγιας, 2010:29). Μάλιστα κάποια τμήματα της φύσης θεωρούνταν ιερά, λόγω της πίστης για την παρουσία κάποιας θεότητας στο συγκεκριμένο μέρος (Σκαναβή & Σακελλάρη, 2010:53. Νιτσιάκος, 2018:48).

Πλησιάζοντας όλο και περισσότερο στο σύγχρονο άνθρωπο, παρατηρείται η τάση του ανθρώπου μέσω της φαντασίας του και της μυθικής του σκέψης να εμψυχώνει και να προσδίδει ανθρώπινα χαρακτηριστικά στα πλάσματα της φύσης και στα φαινόμενα που δεν μπορούσε να εξηγήσει, πολύ συχνά ιεροποιώντας τα (Oelschlaeger, 1991:12). Με τον τρόπο αυτό, ο άνθρωπος επινόησε μια σειρά από διηγήσεις, μύθους, παραμύθια, παροιμίες και τραγούδια, στα οποία αποτύπωσε ιδιότητες και χαρακτηριστικά των πλασμάτων της φύσης καθώς και την σχέση του με τη φύση (Προύσαλης 2009:14).

Τέλος σύμφωνα με τη χριστιανική θρησκεία, ο ίδιος ο Παράδεισος είναι ο τόπος που προϋπήρχε του ανθρώπου και δόθηκε σ' αυτόν από το Θεό ως μέσο για επιβίωση. Ο κήπος της Εδέμ είχε όλων των ειδών τα δέντρα που προσέφεραν τροφή στους πρωτόπλαστους και απεικονίζει την ιδανική σχέση, η οποία υπήρχε μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος με ιδιαίτερη έμφαση στο φυτικό όπως διαβάζουμε και στο Βιβλίο της Γενέσεως (Γεν.1 . 29-30): *«Παν χόρτον σπόριμον σπείρον σπέρμα, ο έστιν επάνω πάσης γης, και παν ξύλον, ο έχει εν εαυτώ καρπόν σπέρματος σπορίμου, υμιν έσται εις βρώσιν...»* (Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, 2006:36).

2.2 Ο συμβολισμός του δέντρου και δοξασίες

Σύμφωνα με τη συμβολιστική θεωρία, η οποία αναφέρθηκε εν συντομία στο κεφάλαιο 1.3.2, τα παραμύθια προέρχονται και σχετίζονται με θρησκευτικές τελετουργίες μύησης των πρωτόγονων κοινωνιών και είναι αλληγορίες ή συμβολισμοί αρχαίων θρησκευτικών δοξασιών και τελετουργιών. (Μαλαφάντης, 2011:45-46. Αυδίκος, 1997:70). Ένας κύριος εκφραστής της ιδέας αυτής, ο Saintyves, υποστήριξε πως τα παραμύθια προήλθαν από αρχαίες τελετουργίες που γινόταν για να γιορταστεί η αλλαγή των εποχών, και από τελετές μύησης των νέων μελών της κοινότητας. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία ο λύκος στην Κοκκινোসκουφίτσα συμβολίζει τη νύχτα και το σκοτάδι του χειμώνα, ενώ η γιαγιά είναι ο παλιός χρόνος που εξολοθρεύεται από το χειμώνα (Cooper, 2007:170). Επίσης στο παραμύθι της Σταχτοπούτας, τα τρία φορέματα και οι τρεις επισκέψεις στο χορό, συμβολίζουν τα τρία στάδια μύησης ή φώτισης της νέας, στα οποία η ένταση έχει αυξητικό ρυθμό, όπως σύμφωνα με τον Saintyves, συμβαίνει σε όλες τις τελετές μύησης. (Cooper, 2007:34). Ο Van Gennep, επίσης σημαντικός εκπρόσωπος της συμβολιστικής θεωρίας, συνδέει τα παραμύθια με τον τοτεμισμό και τις συναφείς με αυτόν τελετουργίες, γιατί όπως ισχυρίζεται οι μύθοι και οι παραδόσεις κατείχαν κεντρική θέση στις πρωτόγονες κοινωνίες, «αφού ενσωμάτωναν θρησκευτικό-τελετουργικό χαρακτήρα και αποτελούσαν απαραίτητο στοιχείο της όλης τελετουργίας» (Αυδίκος, 1997:71). Τέλος ο

Naumann, υποστηρίζει ότι τα παραμύθια αποτελούν εκφράσεις «δεισιδαιμονικών και μαγικο-αποτρεπτικών τελετουργιών μέσω των οποίων επιχειρούνταν η δημιουργία ενός νοητού μαγικού κύκλου γύρω από την κοινότητά τους, ώστε να μην επέλθει ο θάνατος» (Αυδίκος, 1997:71).

Αντίστοιχα με τη συμβολιστική θεωρία, κάποιοι μελετητές των παραμυθιών προσπάθησαν να ερμηνέψουν τον συμβολισμό των δέντρων στα λαϊκά παραμύθια. Η στενή σχέση μεταξύ ανθρώπου και φύσης, αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό από την αγάπη και το δέος του ανθρώπου για τα δέντρα. Σύμφωνα με την Καλλιόπη Στάρα (2021:10) το δέντρο αποτελεί «θεμέλιο της φύσης και της ζωής» και ο άνθρωπος το λάτρεψε από όταν εμφανίστηκε στην γη. Τα δέντρα πρόσφεραν και προσφέρουν στους ανθρώπους τους καρπούς τους, την κουφάλα τους σαν προστασία ή στέγη και το ξύλο τους για εργαλεία και κατασκευές, κάτι που τα καθιστά ως ένα από τα σημαντικά αρχετυπικά σύμβολα του πολιτισμού μας. Όπως η φύση αλλάζει, καρποφορεί και ανανεώνεται ακολουθώντας τον κύκλο των εποχών, έτσι και το δέντρο βγάζοντας νέα φύλλα (φυλλοβόλο) συμβολίζει τη δύναμη της ζωής και της διαρκούς ανανέωσης και τον κύκλο της ζωής, την αναγέννηση, την ανάσταση, ενώ τα αειθαλή δέντρα συμβολίζουν την ικμάδα της ζωής, την αιωνιότητα, το αθάνατο πνεύμα, την αθανασία (Στάρα 2021:11).

Για τους περισσότερους πολιτισμούς το δέντρο, συμβολίζει τη ζωή στο άπειρο, την ανάπτυξη, τη διάδοση, την αναπαραγωγή, την ανανέωσή της, τη διαρκή εξέλιξη και πρόοδο που προκύπτει από την αναγεννητική δύναμη της βλάστησης «την ιερότητα και γονιμότητα του κόσμου» (Στάρα, 2009:22, Τριανταφύλλου, 2021:117-119). Το Ιερό Δέντρο, μέσα από την ίδια τη λέξη, συμβολίζει την ιερότητα και τη σύνδεση με το θείο καθώς σε πάρα πολλούς λαούς από τη Μεσοποταμία μέχρι τη Σκανδιναβική Μυθολογία το δέντρο γίνεται ο κοσμικός άξονας που συνδέει την καρδιά της γης με τον ουρανό και συμβολίζει τη ζωή, τη γνώση και τη σύνδεση των κόσμων (Στάρα, 2021:11).

Ο Carl Jung υποστηρίζει πως η εικόνα του δέντρου, αποτελεί ένα αρχέτυπο στο ατομικό και συλλογικό ασυνείδητο, το οποίο συμβολίζει την εξέλιξη και την εσωτερική διαδικασία συνειδητότητας της ανθρώπινης φύσης, σύμφωνα με την έμφυτη τάση του ανθρώπου για εξατομίκευση και ολοκλήρωση. Το δέντρο απεικονίζει τον εαυτό, ως διαδικασία ανάπτυξης (Jung, 1967:253).

Σύμφωνα με τη Μαρία Μηλίγκου- Μαρκαντώνη (2006:30), η συμβίωση του ανθρώπου με τα φυτά και τα δέντρα δημιούργησε μια προβολική σχέση μεταξύ τους, η οποία χαρακτηρίζεται από μαγική επικοινωνία μέσω καθρεφτίσματος των προσωπικών βιωμάτων και των

ανθρωπίνων συναισθημάτων, όπως φοβίες, λύπες, χαρές, και έντονο δεισιδαιμονικό χαρακτήρα.

Τη στενή σχέση του ανθρώπου με το δέντρο και τη σύνδεση του δέντρου ως συμβόλου με τη μακροζωία και την ευημερία και τη δύναμη, αντικατοπτρίζουν και τα διάφορα έθιμα και οι δοξασίες, όπως το έθιμο πολλών λαών (όπως Έλληνες, Σλάβους, Τούρκους) να φυτεύουν ένα δέντρο όταν γεννιέται ένα παιδί (Ζαϊκόβσκυ, 2003:27). Επίσης δέντρα φυτεύονται στο κέντρο των οικισμών κατά την ίδρυσή τους, με σκοπό την ευμάρεια και την υγεία των κατοίκων, ενώ αποτελούν σύμβολα κοινωνικών διαδικασιών και συλλογικής ταυτότητας (Rival, 2001:23).

Σύμφωνα με μια λαϊκή παράδοση, οι άνθρωποι συνήθιζαν να αγκαλιάζουν χονδρά δέντρα για να παχύνουν και να ζήσουν πολλά χρόνια σαν εκείνα (Πολυμέρου & Καμηλάκη, 2003:17). Ένα άλλο έθιμο είναι να στολίζουν τα σεντόνια της νύφης με κεντημένα δέντρα με σκοπό να προοιωνίσουν τη γονιμότητα (Σάλλα, 2009:103). Ακόμη πίστευαν πως ορισμένα μέρη του δέντρου έχουν θαυματουργικές ιδιότητες, όπως τα ευλογημένα βάγια της Κυριακής των Βαΐων στην ορθόδοξη πίστη απομακρύνουν τα κακά πνεύματα. Γι' αυτό και στις αγροτικές περιοχές χτυπούσαν με αυτά (βαγιοχτύπημα) τους σωρούς των σπαρτών, τα δέντρα και τα αμπέλια για να έχουν καλή καρποφορία. Κάποιες φορές συνδύαζαν τα βάγια με τα φύλλα της ελιάς για προστασία από το κακό μάτι και ως προστατευτικά του σπιτιού κρεμασμένα πίσω από την πόρτα, για να μη μπει το κακό στο σπίτι (Σέργης, 1994:437. Πολίτης, 1994:327).

Με τα δέντρα σχετίζεται και το έθιμο της κούνιας, σύμφωνα με το οποίο τις μέρες της Λαμπρής και του Αϊ – Γιωργιού, τα ανύπαντρα κορίτσια του χωριού κρεμούσαν κούνιες, (κρεμούσαν δυο σκοινιά και στο κάτω μέρος τους τοποθετούσαν ένα πλατύ σανίδι με μαξιλάρια), σε ένα γερό κλαδί ενός δέντρου, συνήθως πλατάνι, ντυνόταν όμορφα, στολιζόταν και τραγουδούσαν γλυκά και αστεία τραγούδια με σκοπό ν' ανταλλάξουν ματιές και γενεψίματα με τα παλικάρια του χωριού. Οι κούνιες αποτελούσαν μια από τις σημαντικότερες κοινωνικές εκδηλώσεις, που έδιναν στους νέους την ευκαιρία να συναντηθούν, να γνωριστούν, ν' αγαπηθούν. Οι νέες κοπέλες ανεβαίνοντας ως τις φυλλωσιές του δέντρου και ακουμπώντας το χορτάρι της γης έκαναν το δέντρο «σύγκορμο να κουνάει τη γη κι εκείνη τότε τους έδινε ό,τι της ζητούσαν», συνήθως έναν καλό γαμπρό. Το πανάρχαιο το έθιμο της κούνιας έχει τις ρίζες του στα αρχαία χρόνια με το όνομα αιώρα και λάμβανε χώρα στην αρχαία Αθήνα πιθανώς κατά τα Ανθεστήρια κατά πάσα πιθανότητα (Λουκάτος, 1992:138).

Από τη βιβλιογραφία παρατηρούμε πως σχεδόν όλοι οι λαοί, κυρίως οι Κέλτες, οι Σκανδιναβοί, οι Ιθαγενείς της Αμερικής αλλά και οι Έλληνες, έχουν διαφορετικούς συμβολισμούς για κάθε δέντρο. Το κάθε δέντρο ανάλογα με τις ιδιότητες του συμβόλιζε κάτι διαφορετικό για κάθε λαό.

Εμείς θα αναφερθούμε πολύ σύντομα στον συμβολισμό των δέντρων στην Ελλάδα, ξεκινώντας από την ελιά η οποία συμβολίζει την αντοχή και την υπομονή χάρη στο ότι είναι αιωνόβιο και αιθαλές δέντρο. Το κυπαρίσσι συμβολίζει το πένθος και τη διάρκεια στο χρόνο, η βελανιδιά τη μακροβιότητα, τη γονιμότητα, την υγεία και μάλιστα στην αρχαία Ελλάδα η Δρυς (βελανιδιά) αποτελούσε δέντρο ιερό, αφιερωμένο στο Δία, στη Ρέα, στη Γαία, στην Διώνη, στην Κυβέλη, στον Πάνα και στην Εκάτη. Η δάφνη συμβολίζει τη σοφία και την καλοτυχία και το πεύκο την αντοχή. Η λεύκα ψηλή και επιβλητική συνδέει τον πάνω και τον κάτω κόσμο, συμβολίζοντας την επικοινωνία μεταξύ του ουρανού και της γης, και τη συνέχεια της πνευματικής ύπαρξης, πέρα από το θνητό σώμα. Θεωρείται από κάποιους ως το δέντρο που έδωσε το ξύλο του για αν γίνει ο σταυρός του Χριστού (κάποιοι την ταυτίζουν με τη λειοδωρία). Για το λόγο αυτό συνδέεται με την πνευματικότητα, την αθανασία και το πένθος (Στάρα, 2021:187). Η μηλιά είναι ένα δέντρο στο οποίο έχουν αποδοθεί πολλοί συμβολισμοί ανάλογα με το πολιτιστικό και ιστορικό πλαίσιο. Έτσι μπορεί να συμβολίζει τη γνώση και την αθανασία, τον πειρασμό, την αγάπη και την ευημερία αλλά και την αναγέννηση. Πολλά έθιμα του γάμου συνδέονται με το μήλο, ενώ στην αρχαιότητα συνδέθηκε στενά με την αγάπη ή με την έκφραση της ερωτικής προτίμησης (Πολίτης, 1917:360). Η σουρβιά σε όλη την Ευρώπη συνδέεται με μαγικές και θεραπευτικές ιδιότητες και το ξύλο της θεωρείται ότι προστατεύει από τις μάγισσες και τα μαγικά τους και ήταν το κατεξοχήν ξύλο για την πυρά στην οποία έκαιγαν τις μάγισσες (Τριανταφύλλου, 2020:121). Στην ελληνική μυθολογία ο μάντης Τειρεσίας διάβαζε το μέλλον χάρη στο ραβδί του από ξύλο σουρβιάς, δώρο της θεάς Αθηνάς. Στη λαϊκή μας παράδοση η σουρβιά προστατεύει τη σωματική και ψυχική υγεία του ανθρώπου, φέρνει τύχη και υγεία λόγω του ιδιαίτερα γερού ξύλου της και στη Δράμα, τα παιδιά στα κάλαντα, εκτός από κλαδιά ελιάς, κρατούσαν και κλαδιά σουρβιάς (σουρβάκια) και σούρβιζαν, δηλαδή χτυπούσαν το νοικοκύρη και τους οικείους του στην πλάτη λέγοντας: «Σούρβα, σούρβα, γιρό κουρμί, γιρό στηθί κι του χρόν' γιροί» (Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, 2006:221).

Επίσης το Δωδεκαήμερο στόλιζαν τα σπίτια με κλαδιά από αγκαθωτά δέντρα και καίγανε συγκεκριμένα ξύλα στη φωτιά που διώχνουν τους καλικάντζαρους. Την Πρωτομαγιά οι γυναίκες τύλιγαν κλαδιά λυγαριάς στη μέση τους για γονιμότητα και στην Κέρκυρα τα παιδιά περιφερόταν από σπίτι σε σπίτι με ένα μαγιόξυλο που ήταν ένα στολισμένο κλαδί κυπαρισσιού που έφερνε τη γονιμότητα. Ένα ακόμη έθιμο είναι, την Κυριακή των Βαΐων, να στολίζουμε τις εκκλησίες και να παίρνουμε στο σπίτι μας κλαδιά από δάφνη ή από φοίνικα (Στάρα, 2021:145). Τέλος ταφικά έθιμα όλου του κόσμου αποτυπώνουν τη στενή σχέση του ανθρώπου με τα δέντρα. Όταν πέθαινε ένας Σαμάνος φύτευαν πάνω στον τάφο του μια ιερή σημύδα, που πάνω

της κρεμούσαν το τύμπανο και άλλα μαγικά του σύνεργα (Ζαϊκόβσκυ, 2003:48). Σε κοιμητήρια και περιβόλους ναών της Ουαλίας και της Ιρλανδίας φύταν αιωνόβιοι ίταμοι πιθανόν γηραιότεροι και από τα κτίσματα τα οποία συντροφεύουν (Στάρα, 2009). Επίσης στην Αρχαία Ελλάδα συνήθιζαν να φυτεύουν δέντρα πάνω από τους τάφους κυρίως κυπαρίσσια, λόγω του σχήματός τους, σαν άτρακτος, που τείνει προς τον ουρανό και εκφράζει την προσευχή και την αθανασία αλλά και ελιές ή ροδιές (Τριανταφύλλου, 2020:122). Ακόμη στην αρχαιότητα πίστευαν ότι μετά το θάνατο οι ψυχές μπορούσαν να κατοικήσουν σε ένα δέντρο (Ντούλια, 2010:126). Μάλιστα, σε κάποια λαϊκά παραμύθια τα δέντρα συμβολίζουν τους ίδιους τους νεκρούς (Cooper, 1998:28-29). Η παραμονή των νεκρών στα δέντρα εντοπίζεται και στο νεότερο ελληνικό λαό (Λουκάτος, 1977:21) ο οποίος «βλέπει τις ψυχές των νεκρών να φτερουγίζουν γύρω από το οικογενειακό περιβάλλον (...) τις βλέπει να ξανάρχονται την Άνοιξη, να χαίρονται τη βλάστηση και τα άνθη και να φεύγουν λυπημένες την ημέρα της Πεντηκοστής». Και ο Μέγας (1992:216) παραθέτει την ακόλουθη λαϊκή αντίληψη: «Από το Πάσχα ως της Γονατιστής (Κυριακή της Πεντηκοστής) είν' έξω οι ψυχές...Κάθονται απάνω στα δέντρα και στα βλαστάρια τ' αμπελιού. Γι' αυτό και δεν κόφτουν ως τότε τα βλαστάρια, μήπως πέσουν οι ψυχές, που είναι καθισμένες επάνω σ' αυτά, και κλάψουν».

2.3 Τα δέντρα στους μύθους

Είναι πάρα πολύ οι μύθοι που έχουν γραφτεί σχετικά με δέντρα. Στους περισσότερους μύθους που αναφέρονται στο κοσμικό δέντρο, παρατηρούμε από τις περιγραφές, πως πρόκειται για ένα πελώριο δέντρο που, έχει τις ρίζες του στον κάτω κόσμο και την κορυφή του στους ουρανούς. Συχνά το δέντρο αυτό αντιπροσωπεύει το σύμπαν, καθώς η κάθετη δομή των δέντρων δηλώνει μεταφορικά τον άξονα του κόσμου, τη σύνδεση της γης με τον ουρανό, ενώ το οριζόντιο και προς όλες τις κατευθύνσεις άπλωμα των κλαδιών του υποδηλώνει την έννοια του κοσμικού, αυτού που σχετίζεται ή συμβολίζει τον κόσμο (Cooper, 1998:25-30).

Στον πλούσιο κόσμο της λαϊκής λογοτεχνίας που σχετίζεται με τη φύση, το δέντρο κατέχει εξέχουσα θέση. Το δέντρο αποτελεί ένα βασικό κρίκο στην αλυσίδα της ζωής και στη διατήρησή της (Σάλλα, 2009). Από την Παλαιολιθική εποχή ο άνθρωπος εξαρτάται από το δάσος για εξεύρεση τροφής, ένδυσης, κατοικίας και επιβίωσης. Η σημαντική θέση του δέντρου και κατ' επέκταση του δάσους, για την επιβίωση καθιστά το δέντρο και το δάσος κυρίαρχο θέμα σε όλα τα είδη της προφορικής λογοτεχνίας των λαών.

Είναι πολλοί οι λαοί που εμπεριέχουν το δέντρο στη μυθολογία τους σχετική με την κοσμογονία. Σύμφωνα με τους περισσότερους μύθους, ολόκληρο το σύμπαν στηρίζεται σε ένα πελώριο δέντρο που ενώνει τον κάτω κόσμο με τον ουρανό. Αντίστοιχα στην Ελλάδα

κυριαρχεί η δοξασία για το δέντρο που στηρίζει τον κόσμο των ανθρώπων και για τους καλικάντζαρους που αγωνίζονται στα έγκατα της γης, ολόκληρο χρόνο μέχρι την παραμονή των Χριστουγέννων να κόψουν το δέντρο αυτό. Επίσης στην Ελλάδα η δωδοναία Δρυς, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα κοσμικού δέντρου, ιερό δέντρο του Δία, και η λατρεία της «μεταφέρθηκε και σε όλα τα δέντρα του είδους της» (Στάρα, 2009:22).

Σύμφωνα με τη Σκανδιναβική μυθολογία, ο δράκος Nidhog, κατατρώνει τις ρίζες του κοσμικού δέντρου, Yggdrasill, έναν ιερό φράξος/μελία, με σκοπό την καταστροφή του κόσμου (Ζαϊκόβσκυ, 2003). Ο μύθος λέει πως πάνω στο δέντρο αυτό έμεινε καρφωμένος ο Όντιν, περνώντας τη βασανιστική μύση του στην ιερή γνώση: να γνωρίσει τους ρούνους (ιερή, μυστική γραφή), την ποιητική τέχνη, τα ξόρκια, για να τη μεταφέρει στη συνέχεια στους ανθρώπους χαρίζοντάς τους τη δύναμη της γλώσσας και των συμβόλων (Στάρα, 2009:25).

Σύμφωνα με τον κοσμογονικό μύθο των τουρκικών λαών της Νότιας Σιβηρίας, οι άνθρωποι γεννήθηκαν από τον πατέρα θεό Ουλγέν και τη μητέρα θεά Ουμάι, και κατά τη γέννησή τους εμφανίστηκαν στον κόσμο δυο ιερές σημύδες, μια αρσενική «δέντρο-πατέρας» και μια θηλυκή «δέντρο-μητέρα». Οι λαοί αυτοί προσεύχονταν στη «μητέρα-έλατο», ενώ διαδεδομένοι ήταν οι μύθοι για το δέντρο από το οποίο γεννήθηκε το αγόρι (ή οι δίδυμοι) πρόγονος-ιδρυτής της φυλής. Τα δέντρα σύμφωνα με τον μύθο αυτό, έχουν ιδιαίτερη σημασία και ιερότητα για τους Σαμάνους στους Μπουριάτες της λίμνης Βαϊκάλης και τις μνητικές τους τελετές. Το κοσμικό δέντρο για αυτούς είναι είτε η πλούσια σημύδα, είτε η σιδερένια λεύκα που βλαστάνει στον ομφαλό της γης, ενώνει τον Ουρανό, τη Γη και τον Κάτω Κόσμο. Ο μύθος λέει πως τα κλαδιά της χρησιμεύουν ως κατοικία των ψυχών των παιδιών και των ζώων, μέχρι να γεννηθούν, αλλά και ως διαδρομές του Σαμάνου στον πάνω ή στον κάτω κόσμο. Λέγεται, μάλιστα, ότι όσο πιο ψηλά ανεβεί ο Σαμάνος, τόσο περισσότερη γνώση θα αποκτήσει, θα γνωρίσει, δηλαδή, τα πνεύματα και τον τρόπο να τα καλεί (Ζαϊκόβσκυ, 2003).

Στη μυθολογία των Ζωροαστρών στην αρχαία Περσία, θεωρούσαν πως στο κέντρο του παραδείσου τους, έστεκε το «δέντρο της ζωής», το κυπαρίσσι, σύμβολο του καθαρού θεϊκού φωτός, ο αρχαιότερος ζωντανός οργανισμός που με τους χυμούς του, χάριζε την αθανασία στους θεούς και έτρεφε τους ανθρώπους (Στάρα, 2009:27).

Στη Βαβυλωνιακή μυθολογία υπήρχε το «Δέντρο της Αλήθειας» που φύτρωνε στην ανατολική πύλη του ουρανού και το βιβλικό «Δέντρο της Γνώσεως του καλού και του κακού» που φύτρωνε μαζί με το «Δέντρο της Ζωής» στο κέντρο του Παραδείσου (Ζαϊκόβσκυ, 2003).

Στα αρχαία κείμενα της Μεσοποταμίας γίνεται λόγος για το «Δέντρο της Ζωής» που βρίσκεται στον κήπο της Εδέμ. Κάτι που μας παραπέμπει στη χριστιανική θρησκεία όπου στην καρδιά του παραδείσου στον Κήπο της Εδέμ ανάμεσα σε όλα τα δέντρα που υπήρχαν, φυόταν δύο

δέντρα, «Το δέντρο της Ζωής» και «Το Δέντρο της Γνώσης του καλού και του κακού», μια μηλιά ο καρπός της οποίας είχε απαγορευθεί στους πρωτόπλαστους και η δοκιμή του οδήγησε στην διατάραξη των σχέσεων μεταξύ Θεού και ανθρώπων (Στάρα, 2021:17).

Για τους αρχαίους Αιγύπτιους, η συκομουριά ήταν το "δέντρο της ζωής", το ιερό δέντρο της θεάς Άθωρ, επίσης γνωστή ως η «κυρία της συκομουριάς». Ήταν σχετική με τη γνώση και τη θέωση του ανθρώπου, καθώς όταν κάποιος νεκρός δοκίμαζε τους καρπούς της, γνώριζε τη θεϊκή του φύση, δηλαδή την καταγωγή του από το θεό Ήλιο-Ρα. Θεωρήθηκε επίσης σύμβολο της αθανασίας και το ξύλο της χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή σαρκοφάγων, ενώ το δέντρο αυτό αναφέρεται και στην Αγία Γραφή (https://www.e-storieskritis.gr/2018/09/blog-post_49.html).

Οι λαοί στην περιοχή της Τουρκίας πίστευαν στο δέντρο του πεπρωμένου, όπου κάθε φύλλο του δέντρου αυτού αντιστοιχούσε σε έναν άνθρωπο και πάνω σ' αυτό ήταν γραμμένη η μοίρα του και πως όταν πέθαινε ο άνθρωπος έπεφτε και το φύλλο (Ζαϊκόβσκυ, 2003).

Τέλος σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (2015:159-160) η σχέση των Ελλήνων, με τα δέντρα, η δεντρολατρία, ανάγεται στα προχριστιανικά χρόνια και συνδέεται με ιεροτελεστίες και τοτεμικά έθιμα. Στην ελληνική μυθολογία παρατηρούμε συχνά το φαινόμενο τα δέντρα να έχουν εμφανιστεί στη γη από μεταμορφώσεις ανθρώπων και κυρίως γυναικών ή νυμφών σε δέντρα. Για παράδειγμα η Φυλλίς, κόρη του βασιλιά της Θράκης, μεταμορφώθηκε σε αμυγδαλιά, περιμένοντας τον αγαπημένο της Δημοφώντα δέκα χρόνια να επιστρέψει. Η νύμφη Δάφνη αγαπήθηκε από τον Απόλλωνα και μεταμορφώθηκε σε φυτό που στόλιζε το κεφάλι του Απόλλωνα. Η νύμφη Πίτυς, μεταμορφώθηκε σε πεύκο από τον αγαπημένο της Πάνα για να γλιτώσει τον φθόνο του Βορέα που φύσηξε και την πέταξε από έναν βράχο. Η Βαύκιδα η καλόκαρδη και φιλόξενη γριούλα που μεταμορφώθηκε σε φλαμουριά. Αλλά και ο Κυπάρισσος, ένας όμορφος νέος που σκότωσε από απροσεξία το αγαπημένο του ελάφι και, θλιμμένος, ζήτησε από τους θεούς τη χάρη να κυλούν τα δάκρυά του αιώνια, έτσι μεταμορφώθηκε σε κυπαρίσσι, το δέντρο της θλίψης (Γαβριλάκη & Τέγου, 2021:40). Επίσης υπάρχει το μυθικό δέντρο που φυτρώνει στο μέσο του κήπου των Εσπερίδων, μια μηλιά που οι καρποί της χαρίζουν αιώνια νιότη και που τη φυλάει ένα δρακοντόφιδο κουλουριασμένο γύρω της (Στάρα, 2021:18).

2.4 Τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας

Το δέντρο αποτελεί θεμέλιο της φύσης και της ζωής. Ριζωμένο βαθιά μέσα στη γη στέκεται μεγαλόπρεπο και σταθερό, κοιτώντας πάντα προς τον ουρανό, δίνοντας το παράδειγμα στους

ανθρώπους. Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Δημόπουλο η Ελλάδα είναι η χώρα της Μεσογείου με τον υψηλότερο πλούτο σε δέντρα με 146 διαφορετικά είδη. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν πως ο ελληνικός λαός είναι στενά συνδεδεμένος με τα δέντρα τα οποία φανερώνουν τις βαθιές λαϊκές δοξασίες, μέσα από τις λαϊκές παραδόσεις, τη μυθολογία, τους μύθους, τα δημοτικά τραγούδια, και προπάντων τα λαϊκά παραμύθια (Στάρα, 2021:12. Αναγνωστόπουλος, 2015:159-163).

Σύμφωνα με τον Βασίλη Αναγνωστόπουλο (2015:159) τα δέντρα στα λαϊκά παραμύθια παρουσιάζουν πολυμορφία και πολυτυπία. Λειτουργούν ως ζωντανά όντα, στα οποία συχνά αποδίδονται ανθρώπινα χαρακτηριστικά όπως να αισθάνονται, να μιλούν, να μισούν και να αγαπούν. Επίσης συχνά οι άνθρωποι μεταμορφώνονται σε δέντρα και έχουν μαγικές ιδιότητες. Στα θεσσαλικά παραμύθια τα δέντρα κατέχουν «πρωταγωνιστικό» ρόλο σημαντικό για την εξέλιξη της ιστορίας. Το γεγονός αυτό πιθανόν να οφείλεται στους ιδιαίτερους δεσμούς πίστης και λατρείας των ανθρώπων της Θεσσαλίας με τα δέντρα και γενικά το δασικό πλούτο. Επίσης ο τρόπος ζωής των κατοίκων της Θεσσαλίας, οι οποίοι ασχολούταν κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, τους έφερνε κοντά στη φύση.

Επίσης, η Μαρούλα Κλιάφα (2006:10), η οποία άρχισε να καταγράφει θρύλους, μαρτυρίες και λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας κατά τη δεκαετία 1970-1980, αναφέρει πως η λαογραφία της Θεσσαλίας έχει πολύ πλούσιο περιεχόμενο, όσον αφορά τους μύθους και τα παραμύθια με τη φύση να έχει κεντρικό ρόλο, καθώς ο λαϊκός άνθρωπος της Θεσσαλίας για κάθε φυσικό φαινόμενο και τοπωνύμιο έδινε μια εξήγηση και το συνέδεε με κάποιο θρύλο. Τα βουνά, τα ποτάμια οι πέτρες, οι σπηλιές, τα βάθρα, συνδεόταν με κάποιο θρύλο που μεταφερόταν από στόμα σε στόμα μέσω της προφορικότητας διατηρώντας τη συλλογική μνήμη του τόπου. Ίσως η ύπαρξη τόσων πολλών θρύλων παραδόσεων και λαϊκών παραμυθιών, να οφείλεται στο γεγονός πως η Θεσσαλία στο βάθος των αιώνων είναι ένας τόπος ευνοημένος από τη φύση, τη μυθολογία και την ιστορία, καθώς λόγω του κάμπου, κατοικείται από τα νεολιθικά χρόνια. Επίσης χάρη στα βουνά που την περιβάλλουν, τον Όλυμπο, την κατοικία των θεών, την Πίνδο με τις Νύμφες, το Πήλιο με τους Κενταύρους, την Όρθο με τους Τιτάνες αλλά και την αρχαία Ιωλκό με την Αργοναυτική εκστρατεία.

Σύμφωνα με μελέτη του κυρίου Αναγνωστόπουλου (2015:167) υπάρχει εξαιρετικά μεγάλος αριθμός θεσσαλικών παραμυθιών που εμπλέκουν στη διήγησή τους δέντρα, όπως μηλιά, κυπαρίσσι, καστανιά, καρυδιά, κινριά, δάφνη, λεμονιά, αχλαδιά, φιδόδεντρο ή δέντρο χωρίς όνομα. Επίσης η παρουσία των δέντρων στα παραμύθια αυτά άλλοτε είναι παθητική, δηλαδή δεν συμμετέχουν στα δρώμενα, και άλλοτε παρατηρούμε έναν ανθρωπομορφισμό των δέντρων, δηλαδή να δρουν σαν άνθρωποι, μιλούν και αισθάνονται. Ο ίδιος μάλιστα έχει

επιμεληθεί δύο τόμους με τίτλο “ Λαϊκά Παραμύθια της Θεσσαλίας (Α΄ και Β΄ τόμος)” στα οποία συναντούμε αρκετά παραμύθια με θέμα το δέντρο τα οποία είναι ονομαστικά:

Η μηλιά με τα χρυσά μήλα

Η χρυσομηλιά

Η πεντάμορφη και το βασιλόπουλο

Το φιδόδεντρο

Η δαφνοκουκουσιά

Το χρυσό δεντρί

Η κιτρολεμονιά

Τα τρία δέντρα

Τα δύο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια

Επιπλέον στο βιβλίο της Στέλλας Πετρίκη Τραγγανίδα με τίτλο: «Παλιά παραμύθια από τη Θεσσαλία» υπάρχει ένα παραμύθι σχετικό με δέντρα με τίτλο: «Το βασιλόπουλο και η χρυσή μηλιά». Ακόμη υπάρχουν πολλά παραμύθια τα οποία συναντώνται και εκτός της περιοχής της Θεσσαλίας, που εμπεριέχουν δέντρα και δεν έχουν καταγράψει επίσημα όπως: «Η Τρισεύγενη», «Το ελαφάκι», «Το κουδουνάκι», «Ο βασιλιάς με το δέντρο στην καρδιά», «Το βουδοδέντρο» και άλλα που σώζονται προφορικά όπως είναι «Ο ξυλοκόπος και η χρυσή βέργα», «Ο φτωχός ξυλοκόπος, ο άπληστος πλούσιος και οι σαράντα κλέφτες», « Η ροδακινιά», κ.α.

3. Τυπολογική μελέτη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το πώς εμφανίζονται τα δέντρα μέσα στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, μελετώντας κάποια από τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα, ενώ στηρίζεται σε μια τυπολογική προσέγγιση. Η τυπολογική προσέγγιση εμπεριέχει τη συλλογή και την κατηγοριοποίηση των παραμυθιών, που είναι σχετικά με το θέμα, και στη συνέχεια τη σύγκριση της εμφάνισης των δέντρων στα παραμύθια αυτά, βάσει ορισμένων ερωτήσεων. Ουσιαστικά γίνεται η προσπάθεια να γίνει μια καταγραφή και κατηγοριοποίηση της παρουσίας του δέντρου στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, η οποία ποικίλει από παραμύθι σε παραμύθι. Η τυποποίηση αυτή στηρίζεται σε παρόμοιες μελέτες της Δέσποινας Δαμιανού (1989) που ασχολήθηκε με τη γυναικεία ομορφιά στα λαϊκά παραμύθια, της Τζένη Μωραΐτη

(2003) που ασχολήθηκε με τον μαγικό βοηθό στο λαϊκά παραμύθια και της Μαρίας Τριανταφύλλου (2020) που ασχολήθηκε με τα ζώα και τα φυτά στα λαϊκά παραμύθια.

Από τα μαγικά παραμύθια επιλέχθηκαν εκείνα στα οποία το δέντρο κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο και επιδρά σημαντικά στην πλοκή της ιστορίας. Στόχος είναι να διαμορφωθεί μια όσο το δυνατόν πιο σφαιρική εικόνα του δέντρου στο παραμύθι, ο τρόπος που αλληλοεπιδρά με τους ήρωες και πώς επιδρά στην πλοκή του παραμυθιού. Για το λόγο αυτό τέθηκαν κάποια ερωτήματα που διευκολύνουν και αποτελούν τον κεντρικό άξονα διερεύνησης. Αυτά είναι:

1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, ποια τα χαρακτηριστικά του;
2. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;
3. Έχει το δέντρο ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;
4. Ποια η λειτουργία και ο ρόλος του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)
5. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα
6. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Η δομή της ανάλυσης εμπεριέχει τρία στάδια. Στο πρώτο γίνεται μια σύντομη αλλά κατατοπιστική περίληψη του παραμυθιού. Στο δεύτερο μέρος γίνεται η ανάλυση των στοιχείων που συνθέτουν τα χαρακτηριστικά των δέντρων βάσει συγκεκριμένων ερωτήσεων. Και στο τρίτο μέρος διατυπώνονται τα συμπεράσματα και επιχειρείται μια σύνθεση των επιμέρους στοιχείων. Το μοτίβο αυτό των τριών σταδίων, επαναλαμβάνεται για κάθε παραμύθι που αναλύεται και στο τέλος γίνεται μια γενικότερη προσπάθεια κατηγοριοποίησης, με βάση τις κατηγορίες που έχουν προκύψει.

4. Η Θεατροπαιδαγωγική μέθοδος

Καθώς στο Β' μέρος της συγκεκριμένης εργασίας παρουσιάζεται μια διδακτική πρόταση για μια θεατροπαιδαγωγική προσέγγιση λαϊκού παραμυθιού με θέμα το δέντρο, κρίνεται αναγκαίο, το θεωρητικό μέρος της έρευνας να ολοκληρωθεί με ένα κεφάλαιο σχετικό με τη Θεατροπαιδαγωγική μέθοδο.

Σύμφωνα με τη Μάρθα Κατσαρίδου (2014:23-24) ο όρος «Θεατροπαιδαγωγική» αποδίδει το μοντέλο της δραματικής τέχνης που βασίζεται στο Drama in Education, εμπλουτισμένο με πρακτικές και τεχνικές από θεατρικές σχολές και διάφορα επιστημονικά πεδία. Πρόκειται για μια αυτοσχέδια, συμμετοχική διαδικασία διερεύνησης θεμάτων, σχετικών με την κοινωνική πραγματικότητα. Είναι μια μορφή θεατρικής τέχνης με παιδαγωγικό χαρακτήρα, η οποία στοχεύει στην ολόπλευρη κατανόηση του κόσμου και του εαυτού μέσα από ρόλους οι οποίοι επιλύουν προβλήματα, λαμβάνουν αποφάσεις, αναστοχάζονται.

Ο Αντώνης Λενακάκης, εισηγητής του όρου, ορίζει τη Θεατροπαιδαγωγική, ως την «καλλιτεχνική επιστήμη» που ενώνει τους δύο όρους, του θεάτρου και της παιδαγωγικής, δύο όροι οι οποίοι, χωρίς να χάνουν την αυτοτέλειά τους, εμπλουτίζονται από νέα επιστημονικά πεδία. Η Θεατροπαιδαγωγική εφαρμόζεται στην εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες και σε όλους τους τύπους και είναι σημαντικό να διατηρεί τον παιγνιώδη, βιωματικό, πειραματικό και διαδικαστικό της χαρακτήρα (Λενακάκης, 2013:58-61).

Η Θεατροπαιδαγωγική μέσα από τον καλλιτεχνικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό της χαρακτήρα και τη χρήση θεατρικών στοιχείων, βοηθά τους συμμετέχοντες να διερευνήσουν πληθώρα θεμάτων, να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητά τους, να αναπτύξουν αίσθημα κοινωνικής ευθύνης και αυτογνωσίας. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση ως διδακτικό μέσο, ως μορφή τέχνης και ως εργαλείο έρευνας και κοινωνικής παρέμβασης, ενώ θεωρείται ένα αποτελεσματικό, καινοτόμο εργαλείο μάθησης και διερεύνησης, που προάγει την παιγνιώδη, ενεργητική, βιωματική και δημιουργική μάθηση και δίνει τη δυνατότητα στον/στην δάσκαλο/α να γνωρίσει καλύτερα τους μαθητές του/της καθώς και να συνδημιουργήσει μαζί τους. Η Θεατροπαιδαγωγική μέθοδος αποσκοπεί στην ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή ως ατόμου και ως μέλους μια κοινωνικής ομάδας και επιτρέπει στο άτομο να βιώσει μια ατομική και συλλογική εμπειρία, να απελευθερώσει και να ενισχύσει τον συναισθηματικό του κόσμο, αποκτώντας αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση. Ο μαθητής καλείται να κατανοήσει σε βάθος τον εαυτό του και τους άλλους, αναπτύσσοντας παράλληλα τα εκφραστικά του μέσα όπως φωνή, λόγο, σώμα και τις ψυχοπνευματικές του δυνάμεις όπως φαντασία, παρατηρητικότητα, αυτοσυγκέντρωση, αυτοπειθαρχία, κριτική σκέψη, ενσυναίσθηση, αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, να θέσει ερωτήματα, να βιώσει μια κατάσταση υποδύμενος ρόλους και να αντιμετωπίσει διλήμματα ή προβλήματα, να πάρει αποφάσεις, να δράσει.

Κύριο στοιχείο στη Θεατροπαιδαγωγική, κατέχει το παιχνίδι, το οποίο εκτυλίσσεται σε ένα φανταστικό κόσμο, όπου ο χώρος, ο χρόνος, και τα αντικείμενα έχουν συμβολική σημασία. Παιχνίδι ως ρόλος, παιχνίδι με αντικείμενα, με την κίνηση, με τον λόγο, το οποίο βοηθά στην ενεργό συμμετοχή των παιδιών, βελτιώνοντας τη διάθεσή τους. Για να μπορέσουν οι συμμετέχοντες να δημιουργήσουν τον φανταστικό κόσμο αυτό, χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν κάποιες θεατρικές φόρμες, δηλαδή τεχνικές δραματοποίησης, που βοηθούν στη βιωματική προσέγγιση μιας κατάστασης και στη συναισθηματική εμπλοκή των συμμετεχόντων, έτσι ώστε οι τελευταίοι να οδηγηθούν στην κατανόηση αυτής της κατάστασης και στον κριτικό αναστοχασμό (Αυδή & Χατζηγεωργίου 2007: 13-21. Κατσαρίδου, 2018: 623-624. Λενακάκης & Παναγή, 2018: 92).

Επίσης χρησιμοποιούν τα βασικά στοιχεία του θεάτρου, τα οποία συγχρόνως αποτελούν δομικά στοιχεία της θεατροπαιδαγωγικής. Αυτά είναι κατά τον John O'Toole: το δραματικό περιβάλλον, ο ρόλος-οι ρόλοι, η δραματική ένταση, η εστίαση, ο χώρος, ο χρόνος, ο λόγος και η κίνηση, η ατμόσφαιρα, το νόημα, τα σύμβολα. Στη συνέχεια γίνεται μια σύντομη αναφορά σε κάθε ένα από αυτά (Αυδή & Χατζηγεωργίου:43, 2007. Κατσαρίδου, 2014:58-64).

4.1 Βασικές τεχνικές δραματοποίησης της Θεατροπαιδαγωγικής

Σύμφωνα με τους Jonathan Neelands και Tony Goode (2000) σε μια θεατροπαιδαγωγική δράση γίνεται μια κατηγοριοποίηση των τεχνικών δραματοποίησης, η οποία όμως έχει ρευστά όρια, που υπάρχουν προς διευκόλυνση όσων θέλουν να τις χρησιμοποιήσουν. Στη συνέχεια γίνεται μια ονομαστική αναφορά στις τέσσερις κατηγορίες τεχνικών και στις βασικές επιμέρους τεχνικές που εμπεριέχουν (Αυδή Χατζηγεωργίου, 2007:86-99. Κατσαρίδου, 2011:65-79. Κοντογιάννη, 2008: 259-269. Neelands & Goode, 2000:5-6).

1) Τεχνικές που αφορούν τη δημιουργία του δραματικού πλαισίου (context building):

Ακίνητη ή παγωμένη εικόνα (still-image/frozen picture/tableau), Τίτλοι, Περίγραμμα χαρακτήρα ή ρόλος στο τοίχο (role-on-the-wall), Συλλογικός ρόλος/χαρακτήρας (collective character), Κινητικές δραστηριότητες (οι οποίες χρησιμοποιούνται και ως αναστοχαστικές τεχνικές, Πακέτο εξερεύνησης (compound stimulus), Καταιγισμός ιδεών (brain-storming), Παιχνίδια (games).

2) Τεχνικές που αφορούν την ανάπτυξη της πλοκής (narrative):

Συνέντευξη, Τηλεφωνική επικοινωνία, Ανακριτική καρέκλα ή καρέκλα των αποκαλύψεων (hot-seating), Αυτοσχεδιασμός όλης της ομάδας (με δάσκαλο σε ρόλο) (whole-group drama), Δάσκαλος σε ρόλο (teacher-in-role), Διακοπή της αφήγησης, Μια μέρα στη ζωή (a day in life).

3) Τεχνικές που αφορούν τη δημιουργία αναπαραστάσεων μέσα από τη χρήση της γλώσσας και των εκφραστικών μέσων (poetic): *Μεταμόρφωση, Δραματοποιημένη αφήγηση, Σκηνές ή στιγμιότυπα (small-group play-making).*

4) Τεχνικές που βοηθούν τους συμμετέχοντες στον αναστοχασμό πάνω στη δραματική εμπειρία (reflective): *Ανίχνευση/παρακολούθηση της σκέψης του ρόλου (thought-tracking), Αντικρουόμενες σκέψεις ή συμβουλές (voices in the head), Λίστα δώρων, Υποστήριξη θέσης-σύγκρουση (taking sides), Ερωτήσεις, διάλογος και συζήτηση,*

4.2 Ο σχεδιασμός μιας θεατροπαιδαγωγικής παρέμβασης

Ο σχεδιασμός μιας θεατροπαιδαγωγικής παρέμβασης, αποτελεί μια δημιουργική διαδικασία, η οποία σχεδιάζεται από την/τον εκπαιδευτικό ανάλογα με τους στόχους και τις ανάγκες της ομάδας.

Το πρώτο βήμα, είναι η επιλογή του θέματος, που προκύπτει από κάποιο ερέθισμα, σε συνδυασμό πάντα με τις προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της τάξης. Στη συνέχεια με αφορμή το ερέθισμα, δημιουργείται το προκείμενο (pretext), δηλαδή ο βασικός άξονας της ιστορίας, ο πυρήνας της, όπου βασίζεται η δραματική δράση. Ακολουθεί η στοχοθεσία, η εστίαση σε μια συγκεκριμένη οπτική του θέματος, το μοίρασμα των ρόλων και ο χωρισμός της ιστορίας σε επεισόδια, δηλαδή σε ενότητες. Τα επεισόδια είναι αυτόνομα νοηματικά και βοηθούν τόσο στη δόμηση της ιστορίας, όσο και στη δημιουργία των κατάλληλων παύσεων, ώστε να διευκολύνεται η ροή της πλοκής, προκειμένου να επιτευχθεί η εμβάθυνση και ο αναστοχασμός των συμμετεχόντων σε ό,τι έχει προηγηθεί. Η δράση μπορεί να μην ακολουθεί τη χρονολογική σειρά των γεγονότων, αλλά να κινείται μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007:55-63).

Κατά τον σχεδιασμό του δράματος είναι απαραίτητη η επιλογή των κατάλληλων τεχνικών, καθώς πρόκειται για τις θεατρικές φόρμες, που υποστηρίζουν την ανάπτυξη του δράματος, τη συναισθηματική ανάπτυξη και έκφραση των συμμετεχόντων, την έκφραση του νοήματος, και παρέχουν μια εσωτερική συνοχή και ισορροπία στη δραματική δράση. Η επιτυχία βέβαια του κατάλληλου σχεδιασμού, προϋποθέτει η/ο εκπαιδευτικός να έχει διαμορφώσει ένα κλίμα αμοιβαίου σεβασμού στο περιβάλλον της ομάδας, ώστε να συμμετέχουν όλοι ανεμπόδιστα, να ενδυναμωθεί η ομάδα μέσα από τεχνικές και ασκήσεις, να υπάρχει σεβασμός και κατάλληλη διαχείριση σε θέματα που προκύπτουν κατά τη δράση και αφορούν προσωπικά βιώματα, να παρέχεται το κατάλληλο υλικό σχετικό με το δράμα, κατάλληλος χρονικός σχεδιασμός, να γίνεται σωστά η εμπλοκή και απεμπλοκή των συμμετεχόντων στη δράση καθώς και ο αναστοχασμός και η αξιολόγηση της όλης διαδικασίας.

Στην παρούσα εργασία κατά τον σχεδιασμό των θεατροπαιδαγωγικών δράσεων εφαρμόζονται οι τρεις ακόλουθες φάσεις του μοντέλου της θεατροπαιδαγωγικής όπως περιγράφονται παρακάτω (Κατσαρίδου, 2011:56-60):

Στην **πρώτη φάση**, πριν έρθουν τα παιδιά σε επαφή με το βασικό ερέθισμα, γίνεται η εισαγωγή στο δραματικό περιβάλλον, μέσα από ασκήσεις θεατρικού παιχνιδιού, ασκήσεις αναπνοής, χαλάρωσης, ενεργοποίησης της ομάδας, αξιοποιούνται δηλαδή οι αντίστοιχες τεχνικές δραματοποίησης για τη δημιουργία δραματικού πλαισίου σύμφωνα με τις κατηγορίες των Neelands και Goode. Εδώ προετοιμάζεται η ομάδα για την εισαγωγή στο δραματικό πλαίσιο της ιστορίας που θα ακολουθήσει, δηλαδή τους ρόλους, τον χώρο, τον χρόνο του δράματος.

Στη **δεύτερη φάση** τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το βασικό ερέθισμα, δηλαδή το κείμενο ή την εικόνα και ταυτόχρονα γίνεται η μετάβαση από το κείμενο στις δραματικές ή θεατρικές συμβάσεις. Πιο συγκεκριμένα, το αρχικό κείμενο-ερέθισμα χωρίζεται σε επιμέρους ενότητες

ή επεισόδια, τα οποία προσεγγίζονται θεατροπαιδαγωγικά μέσα από προτεινόμενες τεχνικές δραματοποίησης, με στόχο την ανάπτυξη της πλοκής και τη δημιουργία αναπαραστάσεων. Την όλη διαδικασία συντονίζει ο εμπνευστής ή εκπαιδευτικός.

Στην **τρίτη** και τελευταία φάση γίνεται το κλείσιμο και ο αναστοχασμός της όλης διαδικασίας. Οι συμμετέχοντες εκφράζουν τις απόψεις τους για το θέμα, παρουσιάζουν ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες, συζητούνται οι διάφορες δυσκολίες και γίνεται αξιολόγηση της όλης διαδικασίας. Οι τεχνικές που αξιοποιούνται στη φάση αυτή είναι τεχνικές αναστοχασμού και ανταπόκρισης.

Μέρος Β΄

5. Τυπολογική ανάλυση πέντε θεσσαλικών παραμυθιών

Καθώς στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με τη μελέτη των δέντρων στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας, το συγκεκριμένο κεφάλαιο έχει δομηθεί με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Κάθε ενότητα ξεκινά με τον τίτλο του παραμυθιού που αναλύεται, στη συνέχεια δίνεται μια σύντομη περίληψη και ακολουθεί ο σχολιασμός του δέντρου μέσα σε αυτό το παραμύθι. Παραθέτω εδώ πριν την ανάλυση μια σύντομη αναφορά στους τίτλους των πέντε παραμυθιών που θα μελετηθούν: «Η δαφνοκουκουσιά», «Η μηλιά με τα χρυσά μήλα», «Τα δυο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια», «Τα τρία δέντρα», «Η πεντάμορφη και το βασιλόπουλο», ενώ στο παράρτημα θα παραθέτω ολόκληρη την ιστορία.

5.1.1 Η δαφνοκουκουσιά

Περίληψη

Μια κόρη πεντάμορφη κατοικεί μέσα στο δέντρο της δάφνης, έξω από το οποίο κατασκηνώνει το βασιλόπουλο με την ακολουθία του. Το κορίτσι βγαίνει κρυφά από το δέντρο όταν κανείς δεν τη βλέπει και ρίχνει κρυφά αλάτι στο φαγητό τους, μέχρι που το βασιλόπουλο παραφυλά, την πιάνει στα πράσα και τη φιλά επειδή την ερωτεύεται. Το κορίτσι όμως μόλις φιληθεί χάνει το σπίτι του καθώς η μάνα-δέντρο της λέει κάθε φορά: «Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη, μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνει» και τώρα που τη φίλησε το βασιλόπουλο δεν την αφήνει να μπει μέσα. Έτσι ξεκινά μια περιπέτεια για το κορίτσι καθώς και το βασιλόπουλο φεύγει και την αφήνει εκεί και η μάνα-δέντρο δεν τη δέχεται και έτσι φεύγει να βρει το βασιλόπουλο, όπου και τελικά τα κατάφερε να το βρει και παντρεύονται.

Ανάλυση των χαρακτηριστικών του δέντρου βάσει ερωτήσεων

1. Πως περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει;
Το δέντρο του συγκεκριμένου παραμυθιού είναι μια δάφνη «δαφνοκουκουσιά» την ονομάζει, και περιγράφεται ως «ένα μεγάλο δέντρο» το οποίο φαίνεται πολύ καθαρό και περιποιημένο σαν κάποιος να το φροντίζει. Μάλιστα δίπλα του έχει παρτέρι με λουλούδια (τριαντάφυλλα) και μυρωδικά (βασιλικό και άνηθο).
2. Πού βρίσκεται το δέντρο;

Το δέντρο βρίσκεται βαθιά στην καρδιά ενός δάσους σε ένα ξέφωτο.

3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;

Ο ήρωας συναντά τυχαία το δέντρο, καθώς πηγαίνει στο δάσος για κυνήγι. Του κάνει όμως εντύπωση και το επιλέγει ως μέρος για να κατασκηνώσουν και να μείνουν.

4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;

Το συγκεκριμένο δέντρο έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά και μάλιστα εδώ έχει τον ρόλο της μητέρας φύλακα και προστάτη της κοπέλας. Ταυτόχρονα είναι το σπίτι και καταφύγιο καθώς η κόρη μένει μέσα στο δέντρο και κάθε φορά για να βγει του ζητάει την άδεια. Επίσης το δέντρο μιλάει και συμβουλεύει και το κορίτσι τι να προσέχει: «Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη, μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνει», δηλαδή να μην την αποπλανήσουν.

5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Ο ρόλος του δέντρου είναι ενεργητικός καθώς συμβουλεύει την κοπέλα και επίσης της επιτρέπει ή της απαγορεύει την είσοδο στην κατοικία. Λειτουργεί σαν άνθρωπος μητέρα.

6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)

Το δέντρο λειτουργεί σαν σημείο αναφοράς σε όλο το παραμύθι καθώς επιλέγεται σαν προσωρινή κατοικία του βασιλόπουλου ενώ παράλληλα είναι η μητέρα και φύλακας της κοπέλας και καθορίζει την πλοκή της ιστορίας όταν δεν αφήνει το κορίτσι να μπει μέσα στο δέντρο επειδή έχει παραβεί τον κανόνα και φιλήθηκε από το βασιλόπουλο.

7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα

Το παραμύθι έχει δύο κεντρικούς ήρωες το κορίτσι και το βασιλόπουλο. Το βασιλόπουλο δεν έχει καμία σχέση με το δέντρο, απλώς του τραβά την προσοχή. Η ηρωίδα όμως εξαρτάται άμεσα από αυτό, τόσο γιατί είναι το σπίτι της, αλλά και γιατί είναι η μητέρα της. Οπότε υπάρχει μια έντονη σχέση ηρωίδας-δέντρου. Το δέντρο συμβουλεύει και προστατεύει και όταν παραβεί τους κανόνες τη στέλνει να βρει την τύχη της, ωθώντας συμβολικά την κοπέλα προς την ενηλικίωση.

5.1.2 Η μηλιά με τα χρυσά μήλα

Περίληψη

Ένας γέρος βασιλιάς ζητάει από τους τρεις γιούς του να του φέρουν τη μηλιά με τα χρυσά μήλα, έτσι όποιος τη φέρει θα γίνει ο επόμενος διάδοχος. Οι τρεις γιοι φεύγουν να βρουν τη μηλιά μα εμείς ακολουθούμε τον μικρότερο στις περιπέτειές του όπου συναντά και βοηθά διαφορά ζώα, δύο μυρμήγκια, δύο μέλισσες και δύο λιοντάρια. Αυτά με τη σειρά τους του ανταποδίδουν τη χάρη, βοηθώντας τον να λύσει τα ανοίγματα του βασιλιά εκείνου του βασιλείου και να πάρει τη βασιλοπούλα γυναίκα του. Έστερα με τη βοήθεια της βασιλοπούλας- γυναίκας του να αποκτήσει τη χρυσή μηλιά με τα τρία χρυσά μήλα και να σώσει τον βασιλιά πατέρα του από τον θάνατο.

Ανάλυση των χαρακτηριστικών του δέντρου βάση ερωτήσεων

1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει;

Το δέντρο του συγκεκριμένου παραμυθιού είναι μια μηλιά χρυσή, με τρία χρυσά μήλα και το αθάνατο νερό που είναι μεγάλο κατόρθωμα να μπορέσει κάποιος να τη βρει.

2. Πού βρίσκεται το δέντρο;

Το δέντρο βρίσκεται σε μια σπηλιά και το φυλάει ένα τρομερός δράκος, που είναι πολύ δύσκολο να νικηθεί.

3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;

Ο ήρωας περνάει πολλές περιπέτειες για να καταφέρει να αποκτήσει το δέντρο, με κίνδυνο της ζωής του και με τη βοήθεια του μαγικού βοηθού, ενός φτερωτού αλόγου και της βασιλοπούλας καταφέρνει να φτάσει στο δέντρο σκοτώνοντας το δράκο που το φυλάει.

4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;

Το συγκεκριμένο δέντρο δεν έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά όμως θεωρείται μαγικό και μοναδικό καθώς φέρει τρία χρυσά μήλα στα κλαδιά του και το αθάνατο νερό.

5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Ο ρόλος του δέντρου είναι παθητικός

6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)

Το δέντρο λειτουργεί σαν τρόπαιο σαν ένα αντικείμενο πολύ μεγάλης αξίας καθώς όποιος το βρει και το φέρει θα γίνει ο επόμενος βασιλιάς. Επίσης λειτουργεί σαν θεραπευτικό μέσο αφού φέρει το νερό της αθανασίας και τα τρία χρυσά μήλα που του προσδίδουν και μια μοναδικότητα.

7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα

Το δέντρο δίνει στο ήρωα την ευκαιρία να κάνει το ταξίδι προς την ενηλικίωση, να ξεπεράσει εμπόδια και κινδύνους, να γίνει πιο δυνατός, να βρει και να παντρευτεί την γυναίκα του και τέλος να γυρίσει θριαμβευτής πίσω στο παλάτι του πατέρα ούτε όπου τον θεραπεύει και γίνεται ο επόμενος βασιλιάς.

5.1.3 Τα δυο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια

Περίληψη

Ένας βασιλιάς και η γυναίκα του δεν μπορούν να κάνουν παιδιά και για το λόγο αυτό ο βασιλιάς ετοιμάζεται να χάσει τη βασιλεία του, όταν ψαρεύει ένα μαγικό ψάρι το οποίο τον βοηθά να αποκτήσει δύο δίδυμους γιους που γεννιούνται παράλληλα με δυο κυπαρίσσια, δύο άλογα και δύο λιοντάρια από το σώμα αυτού του ψαριού. Η ζωή των δίδυμων βασιλόπουλων είναι στενά συνυφασμένη με τα ζώα και τα δέντρα. Τα ζώα βοηθούν τα αγόρια στις περιπέτειές τους και κάθε φορά που βρίσκονται σε κίνδυνο τα δέντρα μαραζώνουν ή ξεραίνονται ενώ αντίστοιχα με το αίσιο τέλος του παραμυθιού όπου όλα πάνε καλά τα δέντρα ανθίζουν πρασινίζουν και χαιρετούν το βασιλιά και την βασίλισσα λυγίζοντας τα κλαδιά τους.

Ανάλυση των χαρακτηριστικών του δέντρου βάσει ερωτήσεων

1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει

Τα δέντρα του συγκεκριμένου παραμυθιού είναι δύο ψηλά “ωραία” όπως περιγράφονται στο παραμύθι, κυπαρίσσια ολόδια όπως είναι άλλωστε και οι γιοί του βασιλιά, τα οποία γεννιούνται μαγικά από τα λέπια του μαγικού ψαριού που φυτεύει ο βασιλιά στον κήπο.

2. Πού βρίσκεται το δέντρο;

Τα δέντρα βρίσκονται στον κήπο του βασιλιά σε περίοπτη θέση έτσι ώστε να μπορούν άμεσα και εύκολα ο βασιλιάς και η βασίλισσα.

3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;

Οι ήρωες είναι δύο δίδυμοι αδερφοί όπως και τα δυο ‘‘δίδυμα’’ κυπαρίσσια. Ουσιαστικά οι ήρωες δεν συναντιούνται με τα δέντρα αλλά δέντρα και αγόρια γεννιούνται ταυτόχρονα την ίδια μέρα χάρη στα λέπια και στο κρέας του μαγικού ψαριού.

4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;

Τα δύο κυπαρίσσια δεν έχουν ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά, είναι όμως μαγικά καθώς όταν τα αγόρια είναι καλά, τα δέντρα πρασινίζουν και λυγίζουν τα κλαδιά τους σα να χαιρετούν τον βασιλιά και τη βασίλισσα. Επίσης όταν συναντιούνται τα δύο αδέρφια τα δέντρα ακουμπούν το ένα το άλλο. Και επίσης όταν κάποιο αγόρι είναι σε κίνδυνο το δέντρο του ξεραίνεται και μαραίνεται.

5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Ο ρόλος των δέντρων είναι ενεργητικός καθώς αλληλοεπιδρούν με τα βασιλόπουλα σαν να είναι πάντα συνδεδεμένα μαζί τους ακόμη και όταν αυτά λείπουν από το παλάτι και νιώθουν ότι και τα βασιλόπουλα και αντιδρούν όπως και αυτά.

6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)

Το δέντρο λειτουργεί σαν καθρέφτης του ανθρώπου. Καθρεφτίζει τόσο τη συναισθηματική όσο και τη σωματική κατάσταση του, την ευρωστία του και την υγεία του αγοριού με το οποίο είναι συνδεδεμένοι. Θα λέγαμε πως λειτουργεί και σαν σημάδι ή οiwνός, καθώς όταν η βασίλισσα τα κοιτάζει ξέρει σε τι κατάσταση είναι τα παιδιά της.

7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα

Η σχέση των δέντρων με τους ήρωες είναι άρρηκτη και παρατηρούμε πως συνδέονται βαθιά. Είναι σαν η ίδια ψυχή να είναι μοιρασμένη ανάμεσα στα δέντρα και στα παλικάρια. Ότι νιώθει ή βιώνει το παλικάρι αντίστοιχα το βιώνει και το δέντρο.

5.1.4 Τα τρία δέντρα

Περίληψη

Ένας βασιλιάς ξαναπαντρεύεται μια γυναίκα που έχει δική της κόρη και εκείνη κακομεταχειρίζεται τη βασιλοπούλα. Στέλνει λοιπόν μια μέρα η κακιά μητριά τη βασιλοπούλα να φέρει νερό από τη βρύση με μια στάμνα. Το κορίτσι στο δρόμο του συναντά τρία δέντρα, μια μηλιά, μια ελιά και μια λεύκα, που διψούν και τα ποτίζει και εκείνα της εύχονται και της χαρίζουν ακόμη περισσότερη ομορφιά. Η κόρη όμως της μητριάς ζηλεύει και πάει και αυτή να βρει τα δέντρα, αλλά δεν τα ποτίζει, μόνο τους αντιμιλά και εκείνα δεν της εύχονται τίποτα μόνο την κάνουν άσχημη. Εντωμεταξύ η βασιλοπούλα, είναι πιο όμορφη από πριν και η μητριά με την κόρη της προσπαθούν να τη σκοτώσουν λόγω ζήλιας. Τελικά εκείνη σώζεται από ένα γέρο ψαρά που την κρατά σαν παιδί του στο καλύβι του και μια μέρα περνά από εκεί ένα βασιλόπουλο την είδε τόσο όμορφη και την παντρεύτηκε.

Ανάλυση των χαρακτηριστικών του δέντρου βάσει ερωτήσεων

1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει;

Στην ιστορία αυτή τα δέντρα είναι τρία μια μηλιά, μια ελιά και μια λεύκα. Το κάθε δέντρο έχει έντονο χαρακτηριστικό που το περιγράφει. Η μηλιά τα κόκκινα μήλα, η ελιά μαύρες ελιές και η λεύκα είναι ψηλή και λυγερή.

2. Πού βρίσκεται το δέντρο;

Τα δέντρα βρίσκονται και τα τρία πάνω στο δρόμο που ακολουθεί το κορίτσι για να πάει από το σπίτι στη βρύση.

3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;

Η ηρωίδα συναντά τα δέντρα στην επιστροφή από βρύση, που την είχε στείλει η μητριά για να φέρει νερό με σκοπό να την κακομεταχειριστεί και να την παιδέψει. Τα δέντρα μιλούν και ζητούν στο κορίτσι νερό και εκείνη με τα χαράς τους το προσφέρει. Έτσι τα δέντρα σε αντάλλαγμα της εύχονται ομορφιά.

4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;

Τα τρία δέντρα του παραμυθιού έχουν ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά καθώς μιλούν με ανθρώπινη μιλή στο κορίτσι και ζητούν νερό. Επίσης έχουν συναισθήματα καθώς νιώθουν

ευγνωμοσύνη για το κορίτσι που τα ποτίζει και της ανταποδίδουν την καλοσύνη και αντίστοιχα νιώθουν αντιπαθεί για την κακιά κόρη που δεν τα ποτίζει.

5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Ο ρόλος του δέντρου είναι ενεργητικός κάτι που γίνεται ορατό από τα ανθρωπόμορφα χαρακτηριστικά που του αποδίδονται.

6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)

Τα δέντρα αυτά έχουν κομβικό ρόλο στο παραμύθι, καθώς χάρη σε εκείνα συνεχίζεται η πλοκή της ιστορίας και καθορίζουν την έκβαση της ιστορίας και τη μοίρα της βασιλοπούλας. Καθώς με τα δώρα που της προσφέρουν την κάνουν μεν πιο μισητή στη μητριά και στην κόρη της που επιδιώκουν να τη σκοτώσουν, από την άλλη όμως καταφέρνει με την ομορφιά της να ξαναφτιάξει τη ζωή και να παντρευτεί έναν βασιλιά.

7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα

Τα δέντρα συνδέονται άμεσα με την ηρωίδα, πρώτα καθώς εκείνη τα ποτίζει και τους δείχνει καλοσύνη και έπειτα εκείνα ανταποδίδοντας το καλό που τους έκανε, λειτουργούν σαν μαγικοί βοηθοί και την προικίζουν με ομορφιά. Αυτά τα δώρα θα οδηγήσουν έμμεσα τη βασιλοπούλα στο να γλιτώσει με επίπονο τρόπο μεν από τη μητριά και την κόρη της, μιας και αφού αυτές τη ρίχνουν στο ποτάμι για να πνιγεί, αλλά και με αίσιο τέλος δε καθώς αναγνωρίζεται χάρη στην ομορφιά της από έναν βασιλιά και τον παντρεύεται.

5.1.5 Η πεντάμορφη και το βασιλόπουλο

Περίληψη

Ένα βασιλόπουλο θέλει να παντρευτεί την πεντάμορφη όλου του κόσμου και ξεκινά την αναζήτηση της. Πάνω στα βουνά βρίσκει τις τρεις μοίρες οι οποίες τον ορμηνεύουν, πως η Πεντάμορφη ζει πάνω σε ένα όμορφο δέντρο που μοσχομυρίζει και λέγεται κιτριά και το φυλάγουν τέσσερα λιοντάρια. Επίσης οι μοίρες του δίνουν οδηγίες πώς να ξεγελάσει τα λιοντάρια και να κόψει τρία λουλούδια από το δέντρο, να τα βάλει σε μπόλικο νερό, για να γεννηθεί μέσα από αυτά η Πεντάμορφη και τα ρούχα της. Το βασιλόπουλο από την ανυπομονησία του αν και καταφέρνει να ζωντανέψει το κορίτσι δεν καταφέρνει να φέρει τα ρούχα της και έτσι την ανεβάζει σε ένα δέντρο δίπλα σε ένα πηγάδι να περιμένει κρυμμένη

μέχρι να γυρίσει και να της φέρει ρούχα επειδή είναι γυμνή. Στο μεταξύ μια άσχημη γυναίκα ξεγελά την πεντάμορφη τη ρίχνει στο πηγάδι και αυτή μεταμορφώνεται σε χρυσόψαρο. Εν τω μεταξύ το βασιλόπουλο επιστρέφει και παίρνει την άσχημη γυναίκα, για γυναίκα του, καθώς νόμιζε ότι ήταν η Πεντάμορφη και στη συνέχεια ένα μικρό παιδί πιάνει το χρυσόψαρο και το πουλάει στο βασιλόπουλο. Για άλλη μια φορά η άσχημη γυναίκα σκοτώνει τη Πεντάμορφη-ψάρι, αλλά καθώς πετά τα ψαροκόκαλα στην αυλή φυτρώνει μια κιτριά που μιλάει στο βασιλόπουλο όταν πάει να την κόψει και τότε το βασιλόπουλο καταλαβαίνει όλη την αλήθεια.

Ανάλυση των χαρακτηριστικών του δέντρου βάσει ερωτήσεων

1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει;

Το συγκεκριμένο παραμύθι έχει δύο δέντρα. Το ένα δέντρο η κιτριά έχει βασικό ρόλο ενώ το δεύτερο δέντρο εμφανίζεται μια φορά μονάχα στο παραμύθι ως κανονικό δέντρο και λειτουργεί σαν καταφύγιο για το κορίτσι καθώς ανεβαίνει πάνω σε αυτό και κρύβεται στα κλαδιά του για κάποια ώρα. Για το λόγο αυτό θα εστιάσουμε στην ανάλυση της κιτριάς. Η κιτριά λοιπόν περιγράφεται ως «ένα όμορφο δέντρο που μοσχομυρίζει, λέγεται κιτριά και το φυλάγουν τέσσερα λιοντάρια» και σε αυτό το δέντρο κατοικεί η Πεντάμορφη του κόσμου.

2. Πού βρίσκεται το δέντρο;

Το δέντρο βρίσκεται σε ένα δυσπρόσιτο μέρος που δεν περιγράφεται καθαρά, κάπου ψηλά στα βουνά.

3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;

Ο ήρωας συναντά το δέντρο με μεγάλη δυσκολία και ύστερα από πολύ κόπο. Καθώς ανεβαίνει σε δύσβατα βουνά, όπου και συναντά τρεις γριές, τις τρεις Μοίρες. Με σκοπό να πάρει οδηγίες για την τοποθεσία του δέντρου, η μια μοίρα τον στέλνει στην επόμενη, και η τελευταία του υποδεικνύει ποιο μονοπάτι να πάρει και πώς να ξεγελάσει τα λιοντάρια που φυλάνε το δέντρο της Πεντάμορφης.

4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά;

Το συγκεκριμένο δέντρο δεν έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά στο πρώτο μισό της ιστορίας. Είναι απλώς το σπίτι της Πεντάμορφης και κόβοντας τρία λουλούδια από αυτό και ρίχνοντας τα σε νερό θα εμφανιστεί η Πεντάμορφη και τα ρούχα της.

Στο δεύτερο μισό της ιστορίας όπου η κιτριά φυτρώνει από τα κόκκαλα του ψαριού στον κήπο του βασιλόπουλου, το δέντρο αποκτά ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά και «χαϊδεύει το βασιλόπουλο» όταν περνάει από κάτω ή γδέρνει με τα κλαδιά του την κακιά γυναίκα. Επίσης το δέντρο μιλάει και λέει στο βασιλόπουλο να μη το κόψει επειδή είναι η Πεντάμορφη.

5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου;

Ο ρόλος του δέντρου στην αρχή της ιστορίας είναι παθητικός και στη συνέχεια γίνεται ενεργητικός, καθώς η ίδια η Πεντάμορφη γίνεται το δέντρο, οπότε και το δέντρο λειτουργεί σαν άνθρωπος.

6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία)

Το δέντρο στην αρχή της ιστορίας λειτουργεί σαν κατοικία τη Πεντάμορφης και σαν καταφύγιο της καθώς προστατεύεται από τα τέσσερα λιοντάρια. Στο δεύτερο μισό του παραμυθιού όπου η ίδια η Πεντάμορφη γίνεται το δέντρο, και μιλάει, κινεί τα κλαδιά του με τη βούλησή της και προσπαθεί να αποκαταστήσει την αδικία που διαπράχθηκε σε βάρος της και να ξανακερδίσει το βασιλόπουλο. Δηλαδή το δέντρο λειτουργεί σαν μαγικός βοηθός που προσπαθεί να φέρει την ισορροπία στην ιστορία. Θα λέγαμε πως είναι σημείο αναφοράς σε όλο το παραμύθι, καθώς από την αρχή της ιστορίας η πλοκή στηρίζεται πάνω στην ύπαρξη αυτού του δέντρου.

7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα

Το παραμύθι έχει δύο κεντρικούς ήρωες το κορίτσι και το βασιλόπουλο. Το βασιλόπουλο αναζητά το δέντρο, για να βρει την Πεντάμορφη που θέλει να παντρευτεί, στην αρχή της ιστορίας, και στο τέλος αποκτά μια σχέση αγάπης με το δέντρο, καθώς κάθε φορά που περνάει από κοντά του εκείνο μοσχομυρίζει για χάρη του και το χαϊδεύει με τα κλαδιά του. Η ηρώιδα εξαρτάται άμεσα από το δέντρο, τόσο γιατί είναι το σπίτι της και η μάνα της, καθώς γεννιέται από τα τρία κομμένα λουλούδια του δέντρου, αλλά και επειδή στη συνέχεια της ιστορίας, η ίδια η κοπέλα είναι το δέντρο που φυτρώνει στην αυλή και προσπαθεί να ξαναγίνει γυναίκα και να αποκαταστήσει την τάξη. Το δέντρο λειτουργεί και σα σύμβολο αναγέννησης, καθώς μέσα του ξαναγεννιέται το κορίτσι που έχει σκοτωθεί ήδη δύο φορές.

6. Συμπεράσματα για τη λειτουργία του δέντρου στα λαϊκά παραμύθια της Θεσσαλίας

Σύμφωνα με την ανάλυση των πέντε λαϊκών θεσσαλικών παραμυθιών που έγινε παραπάνω, προέκυψε μια κατηγοριοποίηση των χαρακτηριστικών και των λειτουργιών του δέντρου στα λαϊκά παραμύθια, η οποία παρουσιάζεται αναλυτικά στη συνέχεια και βασίστηκε στις παρακάτω ερωτήσεις: 1. Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει; 2. Πού βρίσκεται το δέντρο; 3. Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο; 4. Ποια τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά; 5. Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου; 6. Ποια η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία) 7. Σχέση του δέντρου με τον ήρωα.

Αναλύοντας την ερώτηση: “Πώς περιγράφεται το δέντρο, τι δέντρο είναι, τι όνομα έχει;”, παρατηρούμε πως στα θεσσαλικά παραμύθια που μελετήθηκαν, υπάρχει μεγάλη ποικιλία δέντρων όπως, μηλιά, ελιά, κινριά, δάφνη, λεύκα, κυπαρίσσι. Τα δέντρα αυτά περιγράφονται ως «ένα μεγάλο δέντρο» το οποίο φαίνεται πολύ καθαρό και περιποιημένο σαν κάποιος να το φροντίζει, « ένα όμορφο δέντρο που μοσχομυρίζει», «ψηλά και ωραία κυπαρίσσια», μια λεύκα «ψηλή και λυγερή», μια μηλιά «χρυσή». Οι περιγραφές που γίνονται τονίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά των δέντρων τα οποία τα κάνουν και αγαπητά και σεβαστά στους ανθρώπους, όπως οι μυρωδιές, τα χρώματα, το γερό τους ξύλο και τέλος οι καρποί τους. Οι καρποί ουσιαστικά είναι τα δώρα των δέντρων προς τους ανθρώπους και συμβολίζουν την ευημερία, την υγεία και τη μακροζωία. Είναι πολύ πιθανό οι άνθρωποι να επιλέγουν τα συγκεκριμένα δέντρα για τα παραμύθια, καταρχήν επειδή τα δέντρα αυτά είναι πολύ συνηθισμένα στη φύση της Θεσσαλίας. Κατά δεύτερο χάρη στο συμβολικό χαρακτήρα που έχουν. Για παράδειγμα το ότι συνδέουν τα κυπαρίσσια με τα παλικάρια δεν είναι καθόλου τυχαίο, μιας και το κυπαρίσσι συμβολίζει τη δύναμη και την αιωνιότητα. Αντίστοιχα το ότι η μηλιά που φέρει το αθάνατο νερό έχει χρυσά μήλα, επίσης δεν είναι τυχαίο καθώς το χρυσό χρώμα συνδέεται με τον πλούτο και τη γνώση και κατά κάποιο τρόπο επιδεικνύει την ανεκτίμητη αξία της μηλιάς για τον άνθρωπο. Επίσης όσον αφορά τη λεύκα, επιλέγεται γιατί συχνά μια γυναίκα με όμορφη κορμοστασιά την αποκαλούμε “στητή σαν τη λεύκα” και αντίστοιχα εδώ το δέντρο εύχεται στο κορίτσι να είναι ψηλή και καμαρωτή όπως η λεύκα.

Αναφορικά με την ερώτηση: “Πού βρίσκεται το δέντρο;”, από τις περιγραφές που έχουν γίνει στα παραπάνω παραμύθια, παρατηρείται το κοινό μοτίβο τα δέντρα να είναι σε μέρη δυσπρόσιτα, καλά κρυμμένα και προφυλαγμένα όπως: “βαθιά στην καρδιά ενός δάσους”, “σε μια σπηλιά”, “ ψηλά στα βουνά”. Επίσης πολλές φορές φυλάσσονται από ένα τρομερό

δράκο ή λιοντάρια. Αυτό είναι πιθανό να συμβολίζει την ιερότητα με την οποία αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι κάποια δέντρα και τα είχαν προφυλαγμένα και προστατευμένα έτσι ώστε κανείς να μη μπορεί εύκολα να τα προσεγγίσει και να τα πληγώσει. Το γεγονός πως τα δέντρα είναι δύσκολο να βρεθούν, εκτός του ότι ενισχύει την αξία τους και το πόσο πολύτιμα είναι, θα μπορούσαμε να πούμε πως συμβολικά φανερώνει και όλη τη δυσκολία που απαιτεί το ταξίδι του ανθρώπου προς τη γνώση, την ενηλικίωση και τη φώτιση. Άλλωστε και ο Carl Jung υποστηρίζει πως η εικόνα του δέντρου, αποτελεί ένα αρχέτυπο, το οποίο συμβολίζει την εξέλιξη και την εσωτερική διαδικασία συνειδητότητας της ανθρώπινης φύσης, σύμφωνα με την έμφυτη τάση του ανθρώπου για εξατομίκευση και ολοκλήρωση.

Υπάρχει όμως και η περίπτωση με τα δύο κυπαρίσσια τα οποία βρίσκονται σε περίοπτη θέση έτσι ώστε να μπορούν άμεσα και εύκολα ο βασιλιάς και η βασίλισσα να τα βλέπουν, αλλά και τα τρία δέντρα (μηλιά, ελιά, λεύκα) τα οποία βρίσκονται πάνω στο δρόμο για τη βρύση και είναι ευκολά προσβάσιμα από όλους. Αυτό μπορεί να φανερώνει πόσο κοντά ζούσαν οι παλαιότερη με τη φύση και πως ουσιαστικά ζούσαν μέσα σε αυτή περιτριγυρισμένοι από πολλά δέντρα.

Όσον αφορά την ερώτηση: ‘‘Πώς συναντά ο ήρωας το δέντρο;’’, από τη μελέτη, προκύπτουν δύο βασικές κατηγορίες που περιγράφουν τη συνάντηση του ήρωα με το δέντρο. Η πρώτη κατηγορία είναι η τυχαία αλλά καθοριστική συνάντηση του ήρωα με το δέντρο. Για παράδειγμα ο ήρωας συναντά τυχαία το δέντρο καθώς πεγαίνει στο δάσος για κυνήγι. Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτή όπου ο ήρωας αναζητά επίμονα είτε και απεγνωσμένα το δέντρο, και περνάει πολλές δυσκολίες και εμπόδια μέχρι να το συναντήσει με κίνδυνο της ζωής του.

Σχετικά με την ερώτηση: ‘‘Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του δέντρου; Έχει ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά?’’, παρατηρούμε πως άλλοτε τα δέντρα παρουσιάζονται με ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά σαν να είναι άνθρωποι, δηλαδή μιλούν, σκέφτονται, αισθάνονται, άλλοτε δεν έχουν ανθρωπόμορφα χαρακτηριστικά και λειτουργούν σαν πραγματικά δέντρα και άλλοτε έχουν άλλες μαγικές ιδιότητες όπως για παράδειγμα η χρυσή μηλιά με τα χρυσά μήλα και το αθάνατο νερό ή τα κυπαρίσσια, που αντικατόπτριζαν τη φυσική κατάσταση των δυο αδελφών. Στην ερώτηση: ‘‘Είναι παθητικός ή ενεργητικός ο ρόλος του δέντρου?’’, προκύπτει πως τα δέντρα έχουν εξίσου και παθητικούς και ενεργητικούς ρόλους ανάλογα την ιστορία, οι οποίοι μπορούν να εναλλάσσονται. Για παράδειγμα στην ιστορία της Πεντάμορφης, το δέντρο στην αρχή είναι το καταφύγιο και η μάνα της κοπέλας, ενώ στη συνέχεια γίνεται το ίδιο το κορίτσι το δέντρο και έτσι ο ρόλος του δέντρου, περνάει από ενεργητικός σε παθητικός. Ή για παράδειγμα στην ιστορία με τη χρυσή μηλιά, ο ρόλος του δέντρου είναι καθαρά παθητικός και

λειτουργεί σαν ένα πολύτιμο αντικείμενο με τεράστια αξία το οποίο προσπαθούν να αποκτήσουν.

Αναφορικά με την ερώτηση: Ποια είναι η λειτουργία του δέντρου; (πχ. καταφύγιο, πύλη, κατοικία), παρατηρούμε πως η λειτουργία των δέντρων στα παραμύθια διαφέρει, ανάλογα με το πού θέλει να εστιάσει το παραμύθι. Κάνοντας μια ονομαστική αναφορά θα μπορούσαμε να πούμε πως συχνά το δέντρο λειτουργεί σαν:

- σημείο αναφοράς σε όλο το παραμύθι καθώς καθορίζει τη δράση και την πλοκή και αποτελεί σημείο κλειδί.
- σαν κατοικία ή καταφύγιο.
- σαν τρόπαιο σαν ένα αντικείμενο πολύ μεγάλης αξίας
- σαν μητέρα , φύλακας η προστάτης
- σαν θεραπευτικό μέσο αφού φέρει το νερό της αθανασίας και τα τρία χρυσά μήλα που του προσδίδουν και μια μοναδικότητα.
- σαν καθρέφτης του ανθρώπου.

Όλες οι παραπάνω λειτουργίες του δέντρου, σκιαγραφούν την αξία του δέντρου για την ανθρώπινη ζωή και συνδέονται με τις διάφορες δοξασίες, πεποιθήσεις και παραδόσεις που είχαν οι άνθρωποι παλιότερα σχετικά με τα δέντρα, στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω. Για παράδειγμα το ότι το δέντρο σε κάποια παραμύθια λειτουργεί σαν κατοικία ή καταφύγιο, θυμίζει τις πρώτες κοινωνίες όπου οι άνθρωποι μπορεί να κατοικούσαν πάνω ή μέσα στα δέντρα για να προστατεύονται. Η λειτουργία του δέντρου ως τροφός-μάννα απεικονίζει την πρωταρχική σχέση του ανθρώπου με τα δέντρα που ήταν η παροχή τροφής και άρα ευημερίας και υγείας. Επίσης όπως αναφέρθηκε όπως αναφέρεται στο θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, πολύ συχνά το δέντρο συμβολίζει τη δύναμη της ζωής, την αναγέννηση, την αθανασία, αντίστοιχα και η μηλιά συμβολικά χαρακτηρίζεται ως χρυσή μηλιά, με το αθάνατο νερό που θα έσωζε τον βασιλιά.

Τέλος όσον αφορά την ερώτηση: ‘Σχέση του δέντρου με τον ήρωα’, μέσα στα συγκεκριμένα παραμύθια παρατηρούμε πως το δέντρο έχει άμεση σχέση με τον ήρωα, με το δέντρο να είναι συνήθως σε θέση ισχύος, συγκριτικά με τον άνθρωπο και ο άνθρωπος να εξαρτάται περισσότερο από αυτό.

Για παράδειγμα στο παραμύθι ‘η Πεντάμορφη και το βασιλόπουλο’ το δέντρο είναι το σπίτι της και η μητέρα της ηρωίδας, συμβουλεύει και προστατεύει, οπότε υπάρχει μια έντονη σχέση εξάρτησης μάννας-κόρης. Ακόμη όταν η ηρωίδα παραβεί τους κανόνες, το δέντρο-μάννα τη στέλνει να βρει την τύχη της, ωθώντας συμβολικά την κοπέλα προς την ενηλικίωση. Επίσης

τα δέντρα στο παραμύθι ‘‘Τα τρία δέντρα’’ δίνουν ευχές και χάρες που θα καθορίσουν τις ζωές των δύο ηρωίδων. Επίσης στο παραμύθι ‘‘Η χρυσή μηλιά’’ το δέντρο είναι αυτό που προσφέρει την αθανασία και οι ζωές των ανθρώπων εξαρτώνται από αυτό. Μάλιστα στο ταξίδι για την αναζήτηση του δέντρου, δίνεται στον ήρωα η ευκαιρία να ξεπεράσει εμπόδια και κινδύνους, να γίνει πιο δυνατός, να βρει και να παντρευτεί τη γυναίκα του και τέλος να γυρίσει θριαμβευτής πίσω στο παλάτι όπου γίνεται ο επόμενος βασιλιάς. Οδηγείται κατά μία έννοια λοιπόν ο ήρωας προς την ενηλικίωση αναζητώντας το δέντρο.

Επίσης στο παραμύθι ‘‘ Τα δύο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια’’ η σχέση των δέντρων με τους ήρωες είναι άρρηκτη και παρατηρούμε πως συνδέονται βαθιά. Είναι σαν η ίδια ψυχή να είναι μοιρασμένη ανάμεσα στα δέντρα και στα παλικάρια. Ότι νιώθει ή βιώνει το παλικάρι αντίστοιχα το βιώνει και το δέντρο, το οποίο καθρεφτίζει τόσο τη συναισθηματική όσο και τη σωματική κατάστασή του, την ευρωστία του και την υγεία του ανθρώπου με τον οποίο είναι συνδεδεμένοι. Θα λέγαμε πως λειτουργεί και σαν σημάδι ή οiwονός, καθώς για παράδειγμα, στο αντίστοιχο παραμύθι, όταν η βασίλισσα κοιτάζει τα κυπαρίσσια ξέρει σε τι κατάσταση είναι τα παιδιά της. Η ιστορία αυτή και η σχέση μεταξύ δέντρου και ανθρώπου μας παραπέμπει και στο έθιμο πολλών λαών (όπως Έλληνες, Σλάβους, Τούρκους) να φυτεύουν ένα ή πολλά δέντρα όταν γεννιέται ένα παιδί και πολύ συχνά κυπαρίσσια, τόσο για να έχει το παιδί υγεία και ευημερία όπως το δέντρο, αλλά και να για να μπορεί μεγαλώνοντας να αξιοποιήσει την ξυλεία του δέντρου.

Άλλωστε όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό πλαίσιο από τη Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη (2006), η συμβίωση του ανθρώπου με τα φυτά και τα δέντρα δημιούργησε μια προβολική σχέση μεταξύ τους, η οποία χαρακτηρίζεται από μαγική επικοινωνία μέσω καθρεφτίσματος των προσωπικών βιωμάτων και των ανθρωπίνων συναισθημάτων, όπως φοβίες, λύπες, χαρές, και έντονο δεισιδαιμονικό χαρακτήρα.

7. Διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού «Τα τρία δέντρα» σύμφωνα με τη Θεατροπαιδαγωγική μέθοδο

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η διδακτική αξιοποίηση του λαϊκού παραμυθιού «Τα τρία δέντρα» βασισμένη στη Θεατροπαιδαγωγική μέθοδο. Σημειώνεται ότι τα παιδιά θα έρθουν σε επαφή με το παραμύθι μέσω της προφορικής αφήγησης. Ο σχεδιασμός της δράσης θα ακολουθήσει τις τρεις φάσεις της Θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου, όπως αυτές αναφέρθηκαν προηγουμένως και θα εμπεριέχει διδακτικές δραστηριότητες.

Στόχοι των δραστηριοτήτων αυτών είναι οι μαθητές:

- Να εμβαθύνουν στο παραμύθι και να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τα νοήματα και τους συμβολισμούς του
- Να διακρίνουν τα βασικά χαρακτηριστικά των δέντρων τα οποία τα κάνουν και αγαπητά και σεβαστά στους ανθρώπους, όπως οι μυρωδιές, τα χρώματα, το γερό τους ξύλο και οι καρποί τους.
- Να κατανοήσουν τη σημαντική θέση που κατέχει το δέντρο στη ζωή μας και να γνωρίσουν τις διάφορες δοξασίες, πεποιθήσεις και παραδόσεις με τις οποίες συνδέονται τα δέντρα.
- Να παρατηρήσουν τη σχέση του ανθρώπου με τα δέντρα όπως αυτή διαφαίνεται μέσα από τον συμβολισμό των δέντρων στο παραμύθι και τον ανθρωπομορφισμό τους. Δηλαδή να συνειδητοποιήσουν πως το παραμύθι είναι καθρέφτης της ζωής, καθώς για παράδειγμα από τη σχέση του ήρωα, με το δέντρο προκύπτει πως το δέντρο είναι συνήθως σε θέση ισχύος, συγκριτικά με τον άνθρωπο και ο άνθρωπος να εξαρτάται περισσότερο από αυτό, παρόλο που στις σύγχρονες κοινωνίες αυτό το ξεχνάμε.
- Να αποκτήσουν μια θετική στάση απέναντι στα δέντρα και στη φύση γενικότερα.
- Να εκφραστούν δημιουργικά μέσα από τις θεατροπαιδαγωγικές τεχνικές.
- Να καλλιεργήσουν τη φαντασία τους αλλά και την ενεργητική ακρόαση μέσα από την ακρόαση της αφήγησης του παραμυθιού.

Σύμφωνα λοιπόν με τη πρώτη φάση της Θεατροπαιδαγωγικής, θέλουμε να ενεργοποιήσουμε την ομάδα και να εισάγουμε τα παιδιά στο δραματικό περιβάλλον πριν να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με το βασικό ερέθισμα, το οποίο είναι το λαϊκό παραμύθι. Ξεκινάμε λοιπόν την ενεργοποίηση της ομάδας με το τραγούδι « Τα δέντρα» του Παύλου Παυλίδη. Πριν αρχίσει η μουσική δίνουμε στα παιδιά οδηγίες και τους λέμε ότι είναι μικρά σποράκια δέντρων κρυμμένα στη γη που περιμένουν να πέσει η πρώτη βροχή για να ξυπνήσουν. Το σύνθημα για τη βροχή και τα σποράκια που φυτρώνουν είναι το ξεκίνημα του τραγουδιού. Μόλις ακούσουν τη μουσική να ξεκινά, αρχίζουν και εκείνα να ξεδιπλώνονται και να τεντώνονται και να ψηλώνουν σιγά σιγά για να γίνουν δέντρα. Παράλληλα με τη μουσική, όταν δεν λέει τους στίχους αλλά έχει το μελωδικό κομμάτι, εμείς δίνουμε οδηγίες στα παιδιά: “Τώρα ο καθένας από εσάς είναι ένα δεντράκι που σιγά σιγά μεγαλώνει, απλώνει τα κλαδιά του, βγάζει φύλλα. Ένα απαλό αεράκι φυσά και κουνιούνται τα φύλλα με τον αέρα. Και ύστερα περνάει ο καιρός, έρχεται η άνοιξη και το δέντρο βγάζει όμορφα μπουμπούκια στα κλαδιά του και σιγά σιγά ανθίζει. Και ο καιρός περνάει και έρχεται καλοκαίρι και τα άνθη γίνονται καρποί. Και τώρα από δέντρα μεταμορφωνόμαστε ξανά σε παιδιά, κόβουμε ο καθένας έναν καρπό που του

αρέσει τον δοκιμάζουμε και ερχόμαστε και καθόμαστε στον κύκλο απολαμβάνοντας το φρούτο μας.”

Η μουσική τελειώνει, παίρνουμε λίγο χρόνο για να φάμε και την τελευταία μας μπουκιά και μόλις όλοι είναι έτοιμοι αρχίζουμε μια συζήτηση σε κύκλο, αν το τραγούδι τους άρεσε, αν πρόσεξαν τον στίχο και τι τους έκανε εντύπωση. Προσπαθούμε να οδηγήσουμε τα παιδιά να θυμηθούν ποιες πληροφορίες μας δίνει το τραγούδι για τα δέντρα, και πώς τα περιγράφει. Αν δεν θυμούνται καθόλου επαναλαμβάνουμε εμείς το πρώτο τετράστιχο του τραγουδιού, που επαναλαμβάνεται και στο τέλος, και λέει:

«Είναι ωραία, τα παλιά μεγάλα δέντρα,
στέκονται δίπλα στο ποτάμι και κοιτάνε.

Δίπλα τους παίζουν τα παιδιά και τραγουδάνε,
τα δέντρα ακούνε και δεν βγάζουνε κουβέντα».

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε επειδή δίνει κάποια ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά στα δέντρα, «κοιτάνε», «ακούνε» «δεν βγάζουνε κουβέντα» κάνοντας έτσι μια πρώτη σύνδεση με το παραμύθι που θα ακολουθήσει όπου τα δέντρα μιλούν και επίσης φανερώνει και την σχέση των δέντρων με τους ανθρώπους και τις πεποιθήσεις κάποιων ανθρώπων για τα δέντρα. Στη συνέχεια περνάμε στη δεύτερη φάση της θεατροπαιδαγωγικής όπου τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το βασικό ερέθισμα που είναι το παραμύθι. Η εμψυχώτρια ξεκινάει την προφορική αφήγηση του παραμυθιού «Τα τρία δέντρα» το οποίο παρατίθεται στην αρχική του μορφή στο παράρτημα, αλλά έχει διασκευαστεί κατάλληλα για τα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, και έχει χωριστεί σε επιμέρους ενότητες. Η αφήγηση σταματάει στο σημείο όπου το καλόκαρδο κορίτσι έχει πάει να πάρει νερό από τη βρύση, όπως διέταξε η μηριά της και στο δρόμο της επιστροφής συναντά τρία διψασμένα δέντρα μια μηλιά μια ελιά και μια λεύκα που της ζητούν να τα ποτίσει. Το κορίτσι τα ποτίζει και τα τρία δέντρα για να την ευχαριστήσουν της κάνουν δώρα. Δηλαδή στο σημείο: “Να γίνεις ψηλή, ψηλή και λεπτή σαν εμένα!” (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ σελ.69).

Στη συνέχεια, αξιοποιώντας την τεχνική “περίγραμμα χαρακτήρα”, καλούμε τα παιδιά να σχεδιάσουν σε χαρτί του μέτρου τα τρία δέντρα, κάνοντάς τα να μοιάζουν με την πραγματικότητα. Δηλαδή στη μηλιά ζωγραφίζουν μήλα, στην ελιά, ελιές και τη λεύκα τη σχεδιάζουν ψιλόλιγνη. Έστερα μέσα στον κορμό του δέντρου γράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε δέντρου, πώς μοιάζει, ποια είναι τα χρώματά του και οι μυρωδιές του, πότε καρποφορεί, αν καρποφορεί, αν είναι φυλλοβόλο ή αειθαλές, πού το συναντάμε. Έξω από το κάθε περίγραμμα του δέντρου, γράφουν τι σκέφτεται το δέντρο, τι μπορεί να συμβολίζει σε αυτό το παραμύθι και τι δώρα μπορεί το κάθε δέντρο να χαρίσει στον άνθρωπο,

αξιοποιώντας την τεχνική “λίστα δώρων”, ανάλογα με το είδος και τα χαρακτηριστικά του κάθε δέντρου. Έτσι θα μπορούσαν να προκύψουν απαντήσεις όπως: η ελιά θα μπορούσε να της προσφέρει λάδι, η μηλιά θα μπορούσε να της προσφέρει κόκκινα χείλη κ.ο.κ..

Στη συνέχεια αξιοποιώντας την τεχνική “μια μέρα στη ζωή (a day in the life)” σε συνδυασμό με τη “δραματοποιημένη αφήγηση” παρουσιάζουμε μια μέρα από τη ζωή της καλόκαρδης βασιλοπούλας. Μοιράζονται στους μαθητές οι ρόλοι της βασιλοπούλας, της κακιάς μητριάς, της κόρης της μητριάς, του μάγεια που ετοιμάζει το πρωινό, του κηπουρού που συναντά στη βόλτα της στον κήπο, του σταβλίτη που φυλάει τα άλογα του παλατιού, της κυβερνάντας, του σκύλου και της γάτας της βασιλοπούλας. Η εκπαιδευτικός σε ρόλο αφηγητή, περιγράφει μια μέρα στη ζωή της βασιλοπούλας από τη στιγμή που ξυπνάει και ο μάγειρας της σερβίρει πρωινό μέχρι τη νύχτα που ξαπλώνει. Η εκπαιδευτικός αφηγείται τις συναναστροφές που έχει με τους ανθρώπους του παλατιού, τα ζώα της, και πώς τους συμπεριφέρεται, αλλά και πώς την κακομεταχειρίζεται η μητριά και η κόρη της, με σκοπό να κατανοήσουν τα παιδιά τις αρετές του να είσαι καλόκαρδος και ευγενικός. Καθώς η εκπαιδευτικός αφηγείται, τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν τους διαλόγους, σκιαγραφώντας τον χαρακτήρα της βασιλοπούλας. Με τον τρόπο αυτό τους δίνεται η δυνατότητα μέσω της Θεατροπαιδαγωγικής να αναζητήσουν στοιχεία και να διερευνήσουν γεγονότα που οδήγησαν σε συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως «γιατί η μητριά κακομεταχειρίζεται την βασιλοπούλα;» ή «γιατί η βασιλοπούλα φέρθηκε τόσο καλά στα δέντρα;», «για ποιο λόγο τα δέντρα την ανταμείβουν;». Επίσης τα παιδιά παίρνουν χρόνο μέσα από αυτή την παύση στην αφήγηση να εστιάσουν σε γεγονότα ιδιαίτερα σημαντικά για την πλοκή της ιστορίας.

Στη συνέχεια η εμψυχώτρια συνεχίζει την αφήγηση και φτάνουμε στο σημείο όπου η κόρη της μητριάς συναντά το πρώτο δέντρο και ενώ αυτό της ζητά νερό, αυτή αρνείται να το ποτίσει:

“ -Ρίξε με κορίτσι μ' κι εμένα λίγο νερό, της λέει η μηλιά.

-Δεν το πήρα για σένα το νερό.”(ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ σελ. 69).

Πριν το δέντρο της απαντήσει, σταματάμε την αφήγηση του παραμυθιού και χωρίζουμε τα παιδιά σε τρεις ομάδες για να αναπαραστήσουν τα τρία δέντρα μέσα από την τεχνική “συλλογικός ρόλος”. Παράλληλα η εμψυχώτρια με την τεχνική “δάσκαλος σε ρόλο” υποδύεται την κόρη της μητριάς. Παίζουμε τώρα όλοι μαζί με αυτοσχεδιασμό τη σκηνή όπου τα δέντρα ζητούν νερό από την κόρη της μητριάς και αυτή αρνείται να τα ποτίσει. Τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν όλα μαζί μέσα από την τεχνική του συλλογικού ρόλου τις απαντήσεις των δέντρων και η εκπαιδευτικός υποδύεται την κόρη της μητριάς τονίζοντας την κακία της και την αρνητική της στάση. Αφού έχουμε δώσει τη δική μας παραλλαγή της ιστορίας, αναφορικά με τι απάντησαν τα δέντρα, πάμε να συνεχίσουμε την αφήγηση να δούμε τι πραγματικά έγινε.

Η αφήγηση συνεχίζεται και ολοκληρώνεται με το αίσιο τέλος και τη βασιλοπούλα.

Στη συνέχεια ακολουθεί η τρίτη και τελευταία φάση όπου γίνεται το κλείσιμο και ο αναστοχασμός της όλης διαδικασίας. Γίνεται συζήτηση με τα παιδιά για το παραμύθι, εκφράζουν τις απόψεις τους γιατί άραγε να σώθηκε η καλόκαρδη βασιλοπούλα, τι έπαθαν οι κακιά μητριά και η κόρη της, τι μάθανε για τα δέντρα που δεν γνωρίζανε και τι τους άρεσε περισσότερο από όλη τη διαδικασία. Τέλος η εκπαιδευτικός με την τεχνική “δάσκαλός σε ρόλο” εμφανίζεται σαν την κόρη της κακιά μητριάς και ζητάει από τα παιδιά να της δώσουν συμβουλές για να αλλάξει την συμπεριφορά της και να γίνει καλύτερη. Κλείνοντας ακούμε και τραγουδάμε όλοι μαζί «Το δέντρο» του Γιώργου Χατζηπιερή και στο τέλος τα παιδιά κάνουν μια ζωγραφιά με ότι τους άρεσε πιο πολύ από τη δραστηριότητα.

Συζήτηση- συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε πως ανέκαθεν η σχέση του ανθρώπου με τη φύση, ήταν στενή και άρρηκτη, κάτι που έκανε τα φυτά και ιδίως τα δέντρα, να αποτελούν πηγή έμπνευσης για τις δημιουργίες μύθων, παραμυθιών και δοξασιών όλων των λαών.

Βάσει της ανασκόπησης στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, η Θεσσαλία, είναι μια περιοχή που παρουσιάζει μεγάλο λαογραφικό πλούτο σχετικό με τα δέντρα, ο οποίος αποτυπώνεται σε λαϊκά παραμύθια, αλλά και σε μύθους και δημοτικά τραγούδια. Σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (2015) έχουν καταγραφεί περίπου 15 λαϊκά παραμύθια, με θέμα τα δέντρα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας.

Όσον αφορά την τυπολογική ανάλυση των πέντε λαϊκών θεσσαλικών παραμυθιών με θέμα τα δέντρα που επιλέχθηκαν, παρατηρούμε πως πράγματι η ύπαρξη των δέντρων στα λαϊκά παραμύθια ακολουθεί συγκεκριμένα μοτίβα που επαναλαμβάνονται στις διαφορετικές ιστορίες, όπως για παράδειγμα ο ανθρωπομορφισμός των δέντρων, όπου τα δέντρα συνομιλούν με τους ανθρώπους, έχουν χαρακτήρα και αισθάνονται. Επίσης υπάρχουν δέντρα ιερά και δυσεύρετα, καλά κρυμμένα, με αυστηρούς φύλακες όπως τρομερούς δράκοντες, τα οποία προσφέρουν την αθανασία σε όποιον γευτεί τους καρπούς τους. Ακόμη τα δέντρα έχουν συγκεκριμένες λειτουργίες στην ιστορία, όπως δέντρο σαν καταφύγιο ή σαν θεραπεία καθώς επίσης και καθοριστικές σχέσεις με τους ήρωες. Όλες οι παρατηρήσεις για τον ρόλο των δέντρων στα λαϊκά παραμύθια, τονίζουν τη στενή σχέση που είχε ο άνθρωπος των παλιότερων ετών με τη φύση, την επικοινωνία μαζί της και τη συμβίωσή του με τα φυτά και τα δέντρα. Επρόκειτο για μια σχέση σεβασμού, ευγνωμοσύνης αλλά κάποιες φορές και φόβου, η οποία αντικατοπτρίζεται στον τρόπο που είναι δομημένα τα λαϊκά παραμύθια. Υπάρχει μια μαγική

επικοινωνία μεταξύ ανθρώπου και δέντρου και δημιουργείται μια προβολική σχέση μεταξύ τους.

Τέλος η αξιοποίηση της θεατροπαιδαγωγικής σε μια διδακτική προσέγγιση με σκοπό να ζωντανέψει το παραμύθι, φαίνεται να αποτελεί μια δημιουργική και εποικοδομητική επιλογή, καθώς με το βιωματικό και παιγνιώδη χαρακτήρα της, δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να εμβαθύνουν στο παραμύθι και να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τα νοήματα και τους συμβολισμούς του. Μέσα από τη Θεατροπαιδαγωγική, οι μαθητές αναπτύσσουν ολόπλευρα την προσωπικότητά τους, καλλιεργώντας κοινωνικές δεξιότητες όπως η συνεργασία, η ενσυναίσθηση, το μοίρασμα, η επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Παράλληλα η Θεατροπαιδαγωγική αποτελεί ένα μέσο βιωματικής μάθησης, που χρησιμοποιεί το θέατρο για να καλλιεργήσει τη φαντασία και να ενισχύει την καλλιτεχνική ευαισθησία των παιδιών, την αντίληψή τους για τον κόσμο και τους άλλους. Οδηγεί τα παιδιά στη γνωριμία με τον εαυτό τους, την αλλαγή του και βελτίωση των ίδιων αλλά και όλου του κόσμου. Μάλιστα καθώς το συγκεκριμένο λαϊκό παραμύθι διαχειρίζεται το θέμα των δέντρων και της φύσης γενικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε πως διδάσκει στα παιδιά τις ηθικές αξίες της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με σκοπό να αναπτύξει στα παιδιά την ικανότητα για κριτική παρατήρηση, κατανόηση και ευθύνη απέναντι στο περιβάλλον. Επίσης η αξιοποίηση της αφήγησης στην εκπαίδευση, ενισχύει την κριτική σκέψη, βελτιώνει τις ικανότητες σύνθεσης και ανάλυσης πληροφοριών και αυξάνει τις προφορικές και τις γλωσσικές δεξιότητες των μαθητών.

Επίλογος

Και ζήσαν αυτοί καλά...

Και εμείς καλύτερα!

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αγγελοπούλου, Α. (2002). *Ελληνικά παραμύθια, τόμ. Α΄. Οι Παραμυθοκόρες*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».

Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (2008). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας στην δεκαετία 1970-1980*. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ.

Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (2014). *Λαϊκά Παραμύθια της Θεσσαλίας (Α΄ τόμος)*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (2014). *Λαϊκά Παραμύθια της Θεσσαλίας (Β΄ τόμος)*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (2015). *Η ζωή και το παραμύθι. Φιλολογική και ανθρωπολογική προσέγγιση*. Εκδόσεις: Γρηγόρη

Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (1998). *Η Θεσσαλία στον έντεχνο και λαϊκό λόγο*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Αυδή, Α. & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η τέχνη του δράματος στην εκπαίδευση. 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αυδίκος, Ε. (1997). *Το λαϊκό παραμύθι: Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Γαβριλάκη, Ε., & Τέγου, Ε. (2021). Το Δέντρο της Ζωής σε Τέσσερις Εποχές: Μια Εφαρμογή στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου. *Education Sciences*, 2021(2), 38-50.

Cirlot, E. (1995). *Το λεξικό των συμβόλων*. (Ρ. Καππάτος, Μετ.): ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ.

Δαμιανού, Δ. (1989). *Οι ηρωίδες των ελληνικών μαγικών παραμυθιών. Μια συμβολή στη μελέτη της λαϊκής αντίληψης για τη γυναικεία ομορφιά. Παραμυθολογική μελέτη*. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*. Αθήνα:

Σύγχρονο σχολείο.

Ζαϊκόβσκυ Β. (2003). *Το δέντρο του κόσμου*. Επτά Ημέρες, Καθημερινή.

Θάνου, Α. & Νερατζάκη, Χ. (2022). Κιρίκουου!!! Αθήνα: Κέντρο Μελέτης κ Διάδοσης Μύθων κ Παραμυθιών.

Καΐλα, Μ.- Ξανθάκου, Γ. (1988). *Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του παραμυθιού. Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Κανατσούλη, Μ. (1996). *Παραδόσεις για το μάθημα «Εισαγωγή στην παιδική λογοτεχνία»*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Κατσαρίδου, Μ. (2011). *Η Μέθοδος της δραματοποίησης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας*. (Διδακτορική διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Κατσαρίδου, Μ. (2014). *Η θεατροπαιδαγωγική μέθοδος. Μια πρόταση για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας σε διαπολιτισμική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Κ.&Μ.Αντ. Σταμούλη.

Κεφάλας, Η. (1985). Οι ήρωες και τα μοτίβα στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι. Διαβάζω, τ. 130, σσ. 24-25.

Κλιάφα, Μ. (2006). *Μύθοι και θρύλοι της Θεσσαλίας*. Ανακτήθηκε από : <https://dspace.larlib.gr/handle/123456789/2058?mode=full>

Κοντογιάννη, Α. (2008). *Μαύρη αγελάδα- άσπρη αγελάδα : Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και διαπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Τόπος.

Κούτρας, Στ. (επιμ.) *Η Παιδαγωγική και Διδακτική Αξιοποίηση του Παραμυθιού*. Αθήνα: Γρηγόρης, σελ. 9-25.

Λαμπρέλη, Λ. (2010). *Λόγος εύθραστος και αθάνατος*. Εδόσεις: Πατάκη

Λουκάτος, Δ. (1992). *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*. ΜΙΕΤ

Λουκάτος, Δ.Σ. (1977). Κεφαλληνιακές παραλλαγές του παραμυθιού της Σταχτοπούτας. *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τ. 2. , σσ. 266-289. Αργοστόλι.

Μαλαφάντης, Κ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Ατραπός.

Μέγας, Γ. Α. (1983). *Ελληνικά Παραμύθια*, τ. Α' και Β'. Αθήνα: Ι.Δ. Κολλάρος.

Μέγας, Γ. Α. (1988/1992). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Λατρείας*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Μέγας, Γ. Α. (1978). *Το ελληνικό παραμύθι. Αναλυτικός κατάλογος τύπων και παραλλαγών κατά το σύστημα Aarne-Thompson (FFC 184). τόμ. 1, Μύθοι ζώων*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Αρ. 14.

Μέγας, Γ.Α. (2012). *ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΛΑΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ*. Εστία

Μερακλής, Μ.Γ. (1988). «Η αισθητική του παραμυθιού», *Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας*, 3:20-32.

Μερακλής, Μ. (1999). *Το Λαϊκό Παραμύθι*. Ελληνικά Γράμματα.

Μερακλής, Γ.(2001). *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*. Αθήνα: Ιωλκός

Μερακλής, Μ.Γ. (1999). *Το Λαϊκό παραμύθι. Κείμενα Παραμυθολογίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μερακλής, Μ.(2001α). *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*. Αθήνα: Ιωλκός.

Μερακλής, Μ. (2011). Παραμύθι και παράδοση (θρύλος): Δύο μείζονα είδη της παραδοσιακής λαϊκής λογοτεχνία, *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 5 (2011), σ. 13-22.

Μηλίγκου-Μαρκαντώνη Μ.(2006). *Δένδρα-Φυτά-Άνθη στον λαϊκό πολιτισμό των νεωτέρων Ελλήνων*. Αθήνα: Αυτοέκδοση

Μπαμπινιώτης, Γ. 2002. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μποτετζάγιας, Ι. (2010). *Η ιδέα της φύσης- απόψεις για το περιβάλλον από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Αθήνα: Κριτική.

Μωραΐτη, Τζ. (2003). *Ο μαγικός βοηθός. Ο ρόλος του μαγικού βοηθού στην εξέλιξη του παραμυθιού*. Εκδόσεις: Ταξιδευτής.

Νιτσιάκος, Β. (2018). Εισαγωγή. Στο Νιτσιάκος, Β. & Ποτηρόπουλος, Π. (Επιμ.) *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στο διάλογο* σσ. 13-28. Αθήνα: Σιδέρης.

Πολίτης, Ν. (1994). *Παραδόσεις. Μελέται περί του Βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού, том. Α'.* Αθήνα: Γράμματα.

Πολίτης, Ν. (1994β). *Παραδόσεις. Μελέται περί του Βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού, том. Β'.* Αθήνα: Γράμματα.

Πολίτης, Ν. (2009). *Νεοελληνική Μυθολογία*. Αθήνα

Πολυμέρου - Καμηλάκη, Αικ. (2003, Νοέμβριος 30). Δέντρα Ιερά. *Επτά Ημέρες Καθημερινή*.

Πολυμέρου-Καμηλάκη, Α. (2009). Μήλο το «μαγικό». Πρακτικά Ημερίδας *Μαγεία και Μεταφυσικός Κόσμος*, 19-12-2009, σσ. 77-83. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Μουσείο Λαϊκής Τέχνης & Φίλοι Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Προπ, Β.Γ. (2009). *Μορφολογία του Παραμυθιού* (μτφ. Α. Παρίση). Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Σακελλαρίου, Χ.(1995). *Το παραμύθι χτες και σήμερα*. Αθήνα: Πατάκης.

Σκαναβή, Κ. & Σακελλάρη, Μ. (2010). Στα δέντρα κατοικούσαν οι μυθικές Δρυάδες...Στο Ε. Μανωλάς (Επιμ.). (2010). *Το Φυσικό Περιβάλλον στην Αρχαία Ελλάδα* (σσ. 1-10). Θράκη: Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Oelschlaeger, M. (1991). *The Idea of Wilderness: From Prehistory to the Age of Ecology*. Yale University Press

Προύσαλης, Δ. (2009). Λαϊκό παραμύθι και περιβάλλον: Όταν η τέχνη της αφήγησης μπολιάζει την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Πρακτικά Συνεδρίου «*Η Τέχνη ως εργαλείο εκπαίδευσης για το περιβάλλον. Παιδαγωγικές/Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το Δάσος/δέντρο και την ανακύκλωση*», 29-31 Μαΐου 2009, σσ.359-369. Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα & Δ/ση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής.

Rival, L. (2001). Trees from Symbols of life and Regeneration to Political Artifacts. In: L. Rival. (Ed.). (2001). *The Social Life of Trees. Anthropological Perspectives on tree Symbolism*. Oxford-New York: Berg. Doi: <https://doi.org/10.4324/9781003136040>
.Ανακτήθηκε από: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781003136040/social-life-trees-laura-rival>

Σάλλα, Τ. (2009). Το δέντρο, στοιχείο εικαστικής και εκπαιδευτικής προσέγγισης. Πρακτικά Συνεδρίου «*Η Τέχνη ως εργαλείο εκπαίδευσης για το περιβάλλον. Παιδαγωγικές/Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το Δάσος/δέντρο και την ανακύκλωση*», 29-31 Μαΐου 2009, σσ. 292-304. Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα & Δ/ση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής.

Σαρρής, Δ. & Σταύρου Δ., (2007). Παραμύθι, μύθος, θρύλος και μαριονέτα: Ο ρόλος του στην εκπαίδευση παιδιών με προβλήματα μάθησης και συμβολοποίησης. Στο Κ. Μαλαφάντης Κ. & Σ. Κούτρας (Επιμ.) *Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού*. Αθήνα: Γρηγόρη

Σέργης, Μ. Γ. (1994). Λαογραφικά και Εθνογραφικά από το Γλινάδο Νάξου. Αθήνα: Προοδευτικός Όμιλος Γλινάδου Νάξου.

Σέργης, Μ.Γ. (2014). Εποχικά Δρώμενα και χρόνος. Δωδεκάμερο, Ρογκατσάρια, αποκρίατικά, ισημερίες. Στο Αυδίκος, Ε. (Επιμ.). *Ελληνική Λαϊκή Παράδοση. Από το παρελθόν στο μέλλον*, σσ. 207-220. Αθήνα: Αλέξανδρος. Ανάκτηση από το δικτυακό τόπο: http://utopia.duth.gr/msergis/Downloads/epoxika_drwmena.pdf

Στάρα, Κ. (2009). *Μελέτη και καταγραφή ιερών δασών και δασυλλίων στον Εθνικό Δρυμό Βίκου-Αώου. Παραδοσιακές μορφές διαχείρισης, αντιλήψεις και αξίες των τοπικών κοινωνιών για τη διατήρηση του φυσικού τους περιβάλλοντος*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Στάρα, Κ. (2021). *Τα δέντρα του τόπου μας*. Εκδόσεις: Αρτέον

Τριάντου-Καψωμένου, Ιφ. (2010). *Ο τρίτος ο μικρότερος στο λαϊκό παραμύθι: οι μυθολογικές καταβολές του φαινομένου και οι κοινωνιολογικές διαστάσεις του*. Ανάκτηση από το δικτυακό τόπο: <http://www.eks-ik.eu/dimosieyseis-ekdoseis/arthra-meletes/47-o-tritos-o->

mikroteros-sto-laiko-paramythi-oi-mythologikes-katavoles-tou-fainomenou-kai-oi-koinoniologikes-diastraseis-tou

Τσιλιμένη, Τ. (2007). Η Αφήγηση ως εργαλείο μάθησης στην Εκπαίδευση: Η περίπτωση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Εισήγηση στη Διημερίδα με θέμα : *Αφήγηση και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο ΚΠΕ. Αν Ολύμπου*. Διοργάνωση: Εργαστήριο Λόγου και Πολιτισμού & Πανελλήνιος Όμιλος Φίλων Αφήγησης. Ανάκτηση από: http://www.pofa.uth.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=42

Τσιλιμένη, Τ. (2011). *Αφήγηση και εκπαίδευση. Εισαγωγή στην τέχνη της αφήγησης: Άρθρα και μελετήματα*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Χατζητάκη-Καψωμένου, Χ. (2012). *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών σπουδών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τα παραμύθια που ακολουθούν έχουν αντιγραφεί αυτούσια από το βιβλίο του κύριου Αναγνωστόπουλου: “Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (2014). Λαϊκά Παραμύθια της Θεσσαλίας (Α΄ τόμος). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.”

Η δαφνοκουκουσιά

Κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη δώσε κλότσο μπάτσο να γυρίσει, παραμύθι ν' αρχινήσει.

Καλησπέρα σας!

Μια φορά κι έναν καιρό ο γιος του βασιλιά μαζί με τους αυλικούς του πήγε για κυνήγι. Προχώρησαν βαθιά μέσα στο δάσος κι έφτασαν σ' ένα ξέφωτο, όπου βρήκαν ένα μεγάλο δέντρο, τη δαφνοκουκουσιά. Το μέρος κάτω από το δέντρο ήταν πολύ καθαρό και περιποιημένο σαν να το φρόντιζε κάποιος. Σε μια άκρη υπήρχε κι ένα παρτέρι με άνηθο, βασιλικό και τριαντάφυλλα.

- Εδώ, λέει το βασιλόπουλο, θα κατασκηνώσουμε.

Έφτιαξαν τη σκηνή, τακτοποίησαν τα πράγματά τους και το βασιλόπουλο με τη συνοδεία του ξεκίνησαν για κυνήγι. Έμεινε μόνο ο μάγειρας να φροντίσει για το μεσημεριανό φαγητό. Αφού μαγείρεψε κι αυτός, πήγε να βρει τους υπόλοιπους. Εκεί, λοιπόν, που όλα ήταν ήσυχα, ακούγεται μια φωνή μέσα από το δέντρο που έλεγε:

- Άνοιξε, μάνα δαφνοκουκουσιά, να βγω έξω.

- «Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνει» ακούστηκε να λέει το - Προσέχω, μάνα.

Άνοιξε το δέντρο και βγήκε μια πανέμορφη κοπέλα ντυμένη στα λευκά. Κοίταζε γύρω της τη σκηνή, μπήκε μέσα, πήγε στην κατσαρόλα με το φαγί και έριξε μια χούφτα αλάτι. Πάει πάλι στο δέντρο και λέει:

- Άνοιξε μάνα δαφνοκουκουσιά, να μπω μέσα «Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνεις ακούστηκε να λέει το δέντρο.

-Πρόσεξα, μάνα.

Το δέντρο μετά απ' αυτή την απάντηση άνοιξε και μπήκε μέσα το κορίτσι. Ήρθε το μεσημέρι γύρισε το βασιλόπουλο με τη συνοδεία του από το κυνήγι και κάθισαν να φάνε. Το φαγητό όμως δεν τρωγόταν. Όλοι δυσαρεστήθηκαν με το μάγειρα, αλλά και ο μάγειρας δεν μπορούσε να καταλάβει πως είχε συμβεί αυτό. Την άλλη μέρα πάλι τα ίδια. Υποψιάστηκε τότε το βασιλόπουλο ότι κάτι συμβαίνει, αφού πάντα ο μάγειράς του μαγείρευε καλά. Κάθισε λοιπόν, το ίδιο το βασιλόπουλο να δει τι συμβαίνει, γιατί αυτή ήταν και η τελευταία μέρα που μπορούσαν να μείνουν στο δάσος για κυνήγι. Μαγείρεψε κι αντί να φύγει όπως έκανε ο μάγειρας, κρύφτηκε πίσω από την πόρτα της σκηνής και περίμενε. Σε λίγο ακούει μια φωνή.

- Άνοιξε, μάνα δαφνοκουκουσιά, να βγω έξω.

-«Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνουν».

-Προσέχω, μάνα.

Τι να δουν τα μάτια του. Μια πανέμορφη κόρη βγήκε μέσα από το δέντρο. Μπήκε μέσα στη σκηνή, πήρε μια χούφτα αλάτι και το έριξε στο φαγητό. Γύρισε να φύγει και τότε το βασιλόπουλο την άρπαξε από το χέρι και την φίλησε. Τρέχει γρήγορα το κορίτσι στο δέντρο.

- Άνοιξε, μάνα δαφνοκουκουσιά, να μπω μέσα.

Το δέντρο ούτε απαντούσε ούτε άνοιγε. Άρχισε το κορίτσι να κλαίει, να παρακαλάει, τίποτα το δέντρο. Από το πολύ το κλάμα το πήρε ο ύπνος στη ρίζα του δέντρου. Ήρθαν το μεσημέρι οι άλλοι από το κυνήγι και είδαν το κορίτσι να κοιμάται στη ρίζα του δέντρου. Το βασιλόπουλο τους εξήγησε τι είχε συμβεί. Μάζεψαν τα πράγματά τους και πήγαν να φύγουν, το κορίτσι κοιμόταν ακόμα, κόβει τότε το βασιλόπουλο λίγο άνηθο, λίγο βασιλικό κι ένα τριαντάφυλλο και τα έβαλε στην ποδιά τον κοριτσιού που κοιμόταν, το φίλησε κι έφυγε. Μετά από αρκετή ώρα ξύπνησε το κορίτσι και δεν είδε τίποτα γύρω του. Βρήκε μόνο τα λουλούδια στην ποδιά του και είπε:

-«Αχ! άνηθε και συ βασιλικέ μου και συ τριανταφυλλάκι μου πώς μ' αποκοιμίσατε κι έχασα το πουλάκι μου;»

Άρχισε να παρακαλάει πάλι τη μάνα του το δέντρο, που με τα πολλά απάντησε:

-«Κόρη φιλημένη, κόρη τσιμπημένη μες στη δαφνοκουκουσιά δε μπαίνει».

Δεν μπορούσε όμως τώρα το κορίτσι να απαντήσει ότι «πρόσεξα μάνα». Έτσι την άλλη μέρα το πρωί πήρε την απόφαση να φύγει, να πάει να βρει την τύχη του, το βασιλόπουλο.

Δρόμο παίρνει δρόμο αφήνει βρίσκει μια γριά. Η γριά την πήρε στην καλύβα της της έδωσε να φάει την έβαλε να ξεκουραστεί και της έδωσε δικά της ρούχα να φορέσει πάνω από τα μεταξωτά. Γιατί είχε πολύ δρόμο ακόμα μέχρι το παλάτι του βασιλιά και μπορούσε να της συμβεί κανένα κακό έτσι όπως ήταν ντυμένη.

Ρωτώντας, ρωτώντας έφτασε την πόλη, ρώτησε για το παλάτι του βασιλιά και της είπαν ότι ο βασιλιάς μαζί με το βασιλόπουλο είναι στην εκκλησία. Κάθισε λοιπόν, στα σκαλιά και περίμενε να σχολάσει η εκκλησία. Μόλις βγήκε ο βασιλιάς με το βασιλόπουλο, η κοπέλα που ήταν ντυμένη γριά τους πήρε από πίσω κι άρχισε να λέει:

- Άνοιξε μάνα δαφνοκουκουσιά, να μπω μέσα.

Μόλις άκουσε έτσι το βασιλόπουλο, γύρισε και πήγε κοντά στη γριά.

- Τι λες, γριούλα, μήπως ξέρεις μια κοπέλα που έμενε στη δαφνοκουκουσιά;

Ξέρω, παιδί μου, λέει η γριά.

- Έλα, πάμε στο παλάτι να μου τα πεις

Μόλις έφτασαν στο παλάτι, έβγαλε η κοπέλα τα γεροντίστικα ρούχα και φάνηκε η ομορφιά της. Το βασιλόπουλο την γνώρισε αμέσως. Διηγήθηκε στον πατέρα του όλη την ιστορία και του ζήτησε την άδειά του να την παντρευτεί. Ο βασιλιάς σαν είδε την κοπέλα ενθουσιάστηκε και του έδωσε την ευχή του και έζησαν αυτοί καλά και μεις καλύτερα!

Η μηλιά με τα χρυσά μήλα

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς και μια βασίλισσα και είχαν τρεις γιους. Όταν πέρασαν τα χρόνια, ο βασιλιάς γέρασε και λέει στα παιδιά του:

- Ποιος θα πάρει τη βασιλεία. Είσαστε τρεις, πρέπει να πάτε να μου φέρετε τη χρυσή μηλιά με τα τρία χρυσά μήλα. Όποιος θα μου τη φέρει, θα πάρει το θρόνο μου, θα τον κάνω βασιλιά, επειδή εγώ γέρασα.

Την άλλη μέρα τα τρία αγόρια σηκωθήκανε και πήραν το δρόμο να βρουν τη χρυσή μηλιά. Σ' ένα σταυροδρόμι ήταν τρεις δρόμοι και αποφάσισαν και τα τρία μαζί να σηκώσουν την πέτρα και να βάλουν τα δαχτυλίδια τους από κάτω και όποιος γυρίσει πρώτος θα πάρει το δαχτυλίδι του και θα ξέρουν ποιος γύρισε πρώτος.

Ας δούμε το μικρότερο γιο. Πήρε το δρόμο και άρχισε να πηγαίνει μακριά, μακριά, ώσπου αντίκρισε ένα δάσος. Εκεί που περπατούσε, προτού φτάσει στο δάσος, άκουσε έναν θόρυβο. Είδε δύο μερμηγκάκια να μαλώνουνε. Και τα ρώτησε

- Γιατί μαλώνετε;

- Αυτός μου παίρνει το σταράκι.

Παίρνει το σταράκι, το κόβει στα δύο και τους το μοιράζει. Τα μερμηγκάκια τον ευχαρίστησαν και τον είπαν:

- Θα σου δώσουμε το φτερούλι από πάνω μας και όταν μας χρειαστείς καμιά φορά, θα το κάψεις και θα ρθούμε.

- Ας το πάρω, λέει αυτός γελαστά.

Πηγαίνει, πηγαίνει, εκεί που περπατούσε άκουσε ένα θόρυβο. Εκεί ήταν δύο μελισσάκια που μάλωναν για μια κηρήθρα, ποιος θα την πάρει.

- Γιατί μαλώνετε; τους λέει το παλικάρι.

- Να αυτός μου παίρνει την κηρήθρα.

Την παίρνει το παλικάρι, τη χωρίζει στα δύο και δίνει μισή στον ένα και μισή στον άλλο. Τον ευχαρίστησαν τα μελισσάκια και τον δίνουν ένα φτερούλι από πάνω τους και του λένε:

- «Όταν μας χρειαστείς, κάψ' το και θα έρθουμε».

Χαμογέλασε το παλικάρι, το πήρε και αυτό και το βάλε στον κόρφο του. Εκεί που περπατούσε άκουσε έναν πολύ μεγάλο θόρυβο. Πιο πέρα ήταν δύο λιονταράκια που μαλώνανε.

- Γιατί μαλώνετε; τους λέει.

- Γιατί μου παίρνει όλο το κρέας και δεν μου δίνει εμένα να φάω.

- Για δώστε μου εμένα το κομμάτι.

Το κόβει στη μέση και δίνει μισό στο ένα μισό στο άλλο. Χάρηκαν τα λιονταράκια και για να τον ευχαριστήσουν του λένε:

-Πάρε μια τρίχα μας και αν μας χρειαστείς, εμείς θα 'ρθούμε.

- Να την πάρω, λέει το παλικάρι, αλλά τι να σας χρειαστώ;

Προχώρησε, προχώρησε, μπήκε μες στο δάσος και φοβόταν τα άγρια θηρία. Στο βάθος είδε ένα σπιτάκι που ζούσε μια γριά. Πηγαίνει εκεί, χτυπάει την πόρτα και ρωτάει η γιαγιά:

-Ποιος είναι;

- Εγώ είμαι, ένας ξένος διαβάτης, να έρθω μέσα;

- Δεν έχω τίποτα, ούτε στρώμα ούτε κρεβάτι.

– Δεν πειράζει, λέει το παλικάρι, απλά να έρθω μέσα για να μη με φάνε τα άγρια θηρία.

Πήγε μέσα το παλικάρι, έριξε κάτω το σακάκι του, κοιμήθηκε, σηκώθηκε το πρωί, πήγε και αγόρασε πολλά πράγματα απ' την πόλη και τα πήγε στη γιαγιά για να την ευχαριστήσει.

– Αχ, παιδάκι μου, είσαι καλός άνθρωπος, κάθισε εδώ πέρα.

Εκείνη την ώρα φώναξε ο ντελάλης ότι ο βασιλιάς θέλει να παντρέψει την κόρη του και θα την πάρει εκείνος που θα βρει το τρία στοιχήματα.

- Αι παιδάκι μου πήγαινε και συ του λέει η γιαγιά.

- Α, γιαγιά, εγώ έχω άλλο σκοπό, δεν ήρθα για στοιχήματα με το βασιλιά.

- Πήγαινε, η τύχη σου μπορεί να σε βοηθήσει.

Την άκουσε το παιδί και πήγε. Το πρώτο στοίχημα ήταν μια αποθήκη γεμάτη κριθάρι σιτάρι καλαμπόκι και έπρεπε μέχρι το πρωί να τα ξεχωρίσει. Μόλις τα είδε το παλικάρι, σάστισε και σκέφτηκε: «Δεν καίω το φτεράκι από τα μερμηγκάκια για να έρθουν να με βοηθήσουν;» και αυτό έκανε. Έκοψε το φτεράκι και μαζεύτηκαν τα μερμηγκάκια. Τον ρώτησαν:

- Τι πρόβλημα έχεις,

- Ε, να θέλω να ξεχωρίσετε σ' αυτή την αποθήκη το κριθάρι, το σιτάρι και το καλαμπόκι, γιατί είναι όλα μαζί.

- Ε, αυτό είναι σε δέκα λεπτά.

Όλα τα μερμηγκάκια άρχισαν να ξεχωρίζουν, το καθένα στη θέση τους τον χαιρέτησαν και φύγανε. Το πρωί πάει ο βασιλιάς, τι να δει έτριβε τα μάτια του λέει:

-«Μπα, πώς το έκανε αυτό το πράγμα σ' ένα βράδυ!» Η της μάγισσας γιος είναι ή μάγος.

- Όχι, λέει, δεν είμαι ούτε μάγος ούτε της μάγισσας γιος

Την άλλη μέρα έβαλε το δεύτερο στοίχημα. Είχε μια αποθήκη γεμάτη κηρήθρες με μέλι.

- Πρέπει να χωρίσεις το μέλι απ' τις κηρήθρες.

«Πω, πω», σκέφτηκε το παλικάρι, «πώς να το κάνω αυτό; Δεν καίω το φτεράκι απ' τις μέλισσες, μήπως μπορέσουν και με βοηθήσουν;»

Καίει το φτερούλι μαζεύτηκαν οι μέλισσες και τις είπε αν μπορούν να χωρίσουν το μέλι απ' τις κηρήθρες.

- Ρωτάς, του λένε οι μέλισσες, σε μια ώρα θα είναι έτοιμο.

Πράγματι, σε μια ώρα τελείωσαν, χαιρέτησαν και έφυγαν. Σηκώθηκε το πρωί πάλι ο βασιλιάς, κοιτάει και λέει. «Μπα τι κακό να μπορεί να κάνει τόσα πράγμα τα!» Απόρησε. Την άλλη μέρα, το τρίτο στοίχημα. Έπρεπε να φάει τριάντα πρόβατα.

«Πω, πω, πώς θα το κάνω, μπορώ να φάω τριάντα πρόβατα;» Τότε σκέφτηκε τα λιονταράκια. Καίει την τρίχα και ήρθαν τα λιονταράκια. Και τους λέει:

- Θέλω να φάτε τριάντα πρόβατα.

- Μόνο τριάντα, αν είναι δυνατόν, και δύο χιλιάδες πρόβατα!

Φάγανε τα πρόβατα, κέρδισε το στοίχημα. Την άλλη μέρα άρχισαν οι ετοιμασίες για το γάμο, έγινε ο γάμος και η γιαγιά κοντά του. Μια μέρα λέει στη γυναίκα του το παλικάρι:

- Έχω έρθει εδώ για ένα σκοπό. Ο πατέρας μου είχε τρεις γιους και είπε όλη την ιστορία - και μας έστειλε να πάρουμε τη χρυσή μηλιά και όποιος θα την πάρει, αυτός θα γίνει βασιλιάς.

- Α, λέει η βασιλοπούλα, απ' ό,τι γνωρίζω και εγώ είναι πολύ δύσκολο, γιατί υπάρχει ένας δράκοντας και δύο βράχοι που ανοίγουν στο δευτερόλεπτο και κλείνουν. Αλλά ο πατέρας μου έχει ένα φτερωτό άτι, άλογο, αν μας το δώσει ο πατέρας μου, μπορεί να τα καταφέρουμε

Πήγε και παρακάλεσε τον πατέρα της και της απάντησε:

- Δεν το δίνω, κόρη μου, σε κανέναν αυτό το άτι.

- Σε παρακαλώ, του είπε, πατέρα, κρέμεται η ζωή του άντρα μου. Εντάξει, με έπεισες, πάρτε το, αλλά να προσέχετε, γιατί είναι πολύ επικίνδυνο, μπορεί να μη γυρίσετε ζωντανοί. Πρέπει να πάρετε τέσσερα αρνιά να δώσετε στα λιοντάρια που είναι σκοποί εκεί στην πόρτα. Δύο όταν θα πάτε και δύο όταν γυρίστε, αν γυρίσετε ζωντανοί.

Πήραν το φτερωτό άλογο, φτάσαν εκεί, δώσαν δύο αρνιά στα λιοντάρια και βρήκαν το δράκο να κοιμάται. Πήραν τη χρυσή μηλιά που είχε πάνω της τα τρία ολόχρυσα μήλα και το αθάνατο νερό. Φεύγοντας, δώσανε και τ' άλλα δύο αρνιά στα λιονταράκια, αλλά ξύπνησε ο δράκος. Όμως, με το φτερωτό άτι που είχαν δεν τους πρόλαβε. Γύρισαν στο βασιλιά και παίρνοντας και τη γιαγιά, πήγαν στον πατέρα του παλικαριού. Μόλις φτάσαν στο βασιλιά, είδαν πολύ κόσμο έξω από το παλάτι και το παιδί ρώτησε τους φρουρούς.

- Σας παρακαλώ, πέστε μου γιατί είναι πολύς κόσμος μαζεμένος,
 - Αχ, γύρισαν τα δύο παιδιά του βασιλιά και το τρίτο, ακόμη. Απ' τον καημό του ο βασιλιάς πεθαίνει.
 - Αφήστε με, σας παρακαλώ, να περάσω μέσα.
- Μόλις μπαίνει μέσα και τον είδε ο πατέρας του, χάρηκε.
- Αγόρι μου, ήρθες, έστω και την τελευταία στιγμή να σε δω!
 - Πατέρα, δεν θα πεθάνεις, σ' έφερα το αθάνατο νερό.
- Τον έδωσε το νερό, το ήπια και ξανάγινε καλά.
- Θα σε κάνω βασιλιά, του λέει ο πατέρας του, γιατί εσύ μπόρεσες και έφερες τη χρυσή μηλιά με τα τρία χρυσά μήλα.
- Άρχισαν οι ετοιμασίες, παντρεύτηκε και δεύτερη φορά στο βασίλειο του πατέρα του, τον έκανε και βασιλιά, βρέθηκε και με τα αδέρφια του και ζήσανε αυτοί καλά και μεις καλύτερα.

Τα δυο βασιλόπουλα και τα κυπαρίσσια

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς και μια βασίλισσα. Πολύ καλός ο βασιλιάς πολύ αγαπητός στο λαό, έκανε πολλά έργα. Βοηθούσε κι όλοι των αγαπούσαν. Αλλά δεν έκανε παιδιά. Πέρασ' ένας χρόνος, πέρασαν πέσουν τρία πέρασαν δέκα ίσως και κάν' και κανένα διάδοχο. Τίποτε. Όπου συνήλθε το υπουργικό συμβούλιο και λεν «Δε γίνεται άλλο. Πρέπει να βγάλουμε άλλο βασιλιά και όρισαν να πάν' σ' ένα παραθαλάσσιο μέρος να σκεφτούν δουν ποιον να βγάλουν, ποιος ήταν ο πιο κατάλληλος. Φυσικά ήταν κι ο ίδιος βασιλιάς.

Πάνε λοιπόν σ' αυτό το μέρος, επειδή είχε θάλασσα, ρίζαν όλοι τα δίκτυα τους έτσι για γούστο και κάθισαν μέσα. Φάγαν ήπιαν διασκέδασαν, συσκέφθηκαν. Αποφάσισαν ποιον να βγάλουν βασιλιά και σηκώθηκαν ύστερα, μαζεύτηκαν και να φύγουνε.

Προτού φύγουν, παν' όλ' και τραβήξαν τα δίκτυα απ' τη θάλασσα. Ε, όλοι να πούμε λίγο ως πολύ, άλλος μικρότερο ψάρι έπιασε, άλλος μεγαλύτερο. Ο βασιλιάς έμεινε τελευταίος. Τραβάει το δίχτυ. Βαρύ. Παν' άλλοι και πέρα τον βασάνισαν του βγάλαν το δίχτυ, τι να ιδούν; Μεσ' στο δίχτυ ήταν ένα ψάρι που 'ταν μεγάλο ολόχρυσο. Αυτό το ψάρι ήταν μαγεμένο, γιατί όταν το βγαλε, τον λέει:

-Όταν με πάρεις, βγάλε τα λέπια, να τα φυλάξεις. Βγάζεις τα σπλάχνα μου και τα μάτια μου να τα φυλάξεις.

-Μα τι να τα κάνω;

-Θα σε πω εγώ, λέει, τι να τα κάν'ς. Τα σπλάχνα μ' θα τα δώσεις στο άλογο - είχε ένα ωραίο άλογο και στο χρόνο, λέει, θα γεννήσ' η φοράδα σ' δυο ωραία αλογάκια. Τα λέπια απ' έξω θα τα φυτέψεις θα τα φυτέψεις στο κήπο σ' και στο χρόνο θα φυτρώσουν δύο ωραία κυπαρίσσια και τα μάτια μ' θα τα δώσεις στο σκύλο - είχε ένα μεγάλο σκύλο, λυκόσκυλο- κι αυτό θα γεννήσει δυο λιονταράκια πανομοιότυπα όλα, όμοια. Κι απ' το κρέας θα διαλέξεις - τον είπε από ποιο μέρος Θα το φάει η βασίλισσα και στο χρόνο θα γεννήσει δυο αγοράκια που θα είναι σαν μια σταγόνα νερό. Τόσο πολύ ομοιότητα θα έχουν. Δεν θα καταλαβαίν'ς ποιο είναι το ένα και ποιο το άλλο. Ας είναι. Το πήρε το ψάρ' αυτό, το πάει στο παλάτ' κι είπε το μάγειρα «έτσι κι έτσι θα το φτιάξ'ς», να πούμε. Πράγματι, στο χρόνο απάν' γεννάει η βασίλισσα δυο αγοράκια, βγήκαν τα κυπαρίσσια, η φοράδα γέννησε δυο αλογάκια πολύ όμορφα «και αυτά θα τα δωρίσ'ς, λέει, στα παιδιά σ' στο καθένα από ένα. Από ένα άλογο. ένα λιονταράκι, ένα κυπαρίσσι και θα τα δώσεις και από ένα σπαθί το καθένα, όταν γίνουν δώδεκα χρονών» τον είπε.

Πράγματι, να πούμε, γέννησ' η βασίλισσα δυο αγοράκια, δυο όμορφα. Μεγάλωναν, τα καμάρωνει ο βασιλιάς. Έγιναν μέχρι δεκαέξι δεκαεπτά χρόνων. Τα 'δωσε το καθένα απ' ένα,

από ένα άλογο, ένα λιονταράκι, τι ο καθένας διάλεξει, να πούμε τα κυπαρίσσια, ποιο θα λα πάρ' ο ένας και ποιο ο άλλος. Όταν έγιναν δεκαεφτά δεκαοχτώ χρονών, λέει το ένα το παιδί:

-Εγώ, πατέρα, θα φύγω θα πάρω το άλογο μ' και θα πάω να ιδώ κι άλλες πόλεις κι άλλα κράτ' Να με δώσεις την ευχή σ'.

-Πράγματι την έχ'ς την ευχή μ' από τώρα, τον λέει. Πρόσεχε μόνο.

Τον δίν' και το σπαθί τ', να πούμε, ξεκίν'σε, τον δίν' θρόφιμα κι έφυγε. Αφού περπάτ'σε αρκετές μέρες, δεν έβρισκε τίποτε να πούμε στο δρόμο τ' Ούτε σπίτια δεν υπήρχαν, να πούμε. Τότε οι μεγάλες πόλεις, για να βρίσκει μια πόλη απ' την άλλη, ήταν μεγάλη η απόσταση. Φθάν' σε μια πόλ κι βλέπει όλα τα σπίτια με μαύρες σημαίες. Νύχτωσε. Δεν εύρισκε το ξενοδοχείο για να μείν Λέει:

- «Πού να μείνω» Βρίσκ' ένα σπιτάκ' μικρό, χτυπάει την πόρτα. Εκεί έμενε μια γριά, να πούμε.

--- Ποιος είναι; Λέει

— Σας παρακαλώ, ανοίξτε με γιατί, δεν έχω που να πάω και αν μπορείτε να με φιλοξενήσετε Ανοίγ' την πόρτα η γιαγιά, βλέπ' ένα ωραίο παλικάρ.

— Πέρασε, λέει, παλικάρι μ' μέσα.

Τον πήρε μέσα, τον περιποιήθηκε. Τον έβαλε να φάει, να πλυθεί. Ξύπνησε το πρωί το παιδί, να πούμε, να το φτιάσ' το γάλα τ' να τ' δώσ' κολατσιό, Λέει:

-Θα σε κάνω μια ερώτησ' και θέλω να μ' απαντήσεις.Λέει:

- Πολύ ευχαρίστως.

Να, λέει, μ' έκανι εντύπωσ' σ' αυτή την πόλ, λέει, που μπήκα μέσα, βλέπω, λέει, όλα τα σπίτια, μαγαζιά, τα πάντα έχουν σημαίες μαύρες. Γιατί, αυτό το πράγμα. Τι σημαίν' αυτό;

- Αχ! παιδάκι μ', να σε πω, λέει. Έχουμε μεγάλο πένθος

Τι πένθος. Πέθανι κανένας.

- Δεν πέθανε αλλά θα πεθάνει

— Γιατί, γιαγιά. Για πες μου.

Λέει:- Σ' αυτό το μέρος δεν έχουμε νερό και το νερό έρχεται κάθε δυο χρόνια, αλλά πρέπ' κάθε φορά, όταν θα έρθει το νερό, να θυσιαστεί για κάθε χρόνο, να πούμε, γίνεται κλήρος από δεκαοχτώ μέχρι είκοσι χρόνων να που με κοπέλες Γίνεται κλήρωσ' και θυσιάζουμε μια κοπέλα κι επανέρχεται το νερο.

- Κι αυτό γιατί,

— Γιατί λέει, το βγάν' ένας δράκος

- Καλά, λέει, και δεν μπορείτε να τον καταπολεμήσετε αυτόν τον δράκο;

- Πώς να τον καταπολεμήσουμε, λέει το θηρίο αυτό βγαίνει έξω και τρώει την κοπέλα και αφήνει το νερό και τότε, λέει, γεμίζουμε ό,τι έχουμε και δεν έχουμε, για να έχουμε νερό για όλον τον χρόνο. Ας είναι, δε μίλησε το παλικάρ.

-Κι πού είναι αυτό το πηγάδι;

- Α, θα σε πάω. Θα σε δείξω, λέει. Αλλά φέτος έχουμε βάλ' σημαίες μαύρες γιατί έτυχι ο κλήρος στη βασιλοπούλα, στο βασιλιά αυτής της πόλης, και έπεσε στη βασιλοπούλα ο κλήρος να θυσιαστεί και είναι μια κοπέλα, τι να σε πω, λέτε Άγγελος!

Πάει, τον πήρε η γιαγιά την άλλη μέρα, τον πάει στο πηγάδι αυτό. Κι κρύφεκε του παιδί. Είδε, να πούμε, τη συνοδεία. Φέραν την κοπέλα απ' το παλάτ' οι αυλικοί και την αφήσαν. Αυτός ήταν κρυμμένος πίσω από μια φράχτ. Καμιά φορά, πέρασε μια ώρα, ακούσ'κε ένας θόρυβος, μια βοή βββουου! Σαν να έτρεμε η γης ολόκληρη! Αυτός ήταν έτοιμος με το σπαθί και με του λιοντάρι και περίμενε. Καμιά φορά βγαίν' αυτό το θηρίο απ' του πηγάδι. Βγαίν' αυτός, πετιέται απάν' λέει:

-«Απάνω! Απάνω τ!», λέει του λιονταριού τ' που είχε. Πηδάει του λιοντάρι απάνω στου θηρίου, βγάζ' αυτός το σπαθί, το κόβ' τη γλώσσα. Άλλο, κεφάλ. Δεν ξέρω πόσα κεφάλια είχε αυτό το θηρίο. Του θανάτουσι. Οπότε, ξεχύθηκε να πούμε, το νερό, χαρά ο κόσμος εκεί, να πούμε, «ζήτω» φωνάζαν.

Εν τω μεταξύ, εκεί που συνόδευαν τη βασιλοπούλα, ήταν κι ένας μαύρος. Κι αυτόν τώρ απ' τη θάλασσα που είχαν, πετάχ'κε ο μαύρος αυτός μπροστά και νόμιζαν ότι ο μαύρος σκότωσε το θηρίο αυτό. Η βασιλοπούλα τον είδε, να πούμε του 'δε το παλικάρ' αυτό κι απ' τη χαρά τς που είχε, να πούμε, που σώθηκε, έβγαλε του δαχτυλίδι και τ' το πέταξε και του πήρε εδώ, στο στόμα, εδώ όπως ήταν αυτός με το στόμα ανοιχτό. Του πήρε του δαχτυλίδι και το 'βαλε στο χέρι τ' και παίρν ύστερα κι ανοίγ' τα στόματα απ' το θηρίο αυτό κι έβγαλε τς γλώσσες. Τα κοψε τς γλώσσες, όλα και τα έβαλι σ' ένα χαρτί και τα φύλαξι κι έφυγε, να πούμε το βασιλόπουλο. Βγαίν', λοιπόν, ο γύφτος, αυτός ο μαύρος, και κόβ' τα κεφάλια απ' το θηρίο και φορτών' σ' ένα ζώο και τα πάει στον βασιλιά - γιατί είπε ο βασιλιάς ότι «όποιως βρεθεί κι σκοτώσ' αυτό το θηρίο, θα δώσω την κόρη μου, θα του τη δώσω για γυναίκα του και βγουν ο μαύρος αυτός κι κόβει όλα τα κεφάλια και τα πάει το βασιλιά. Χαρά να πούμε χτυπήσαν οι καμπάνες. Ύψωναν χαρμόσυνες σημαίες. «Η βασιλοπούλα σώθηκε. Σωθήκαμε όλ' γιατί θα έχουμε το νεράκι κάθε μέρας».

Λοιπόν, διέταξε ο βασιλιάς τιμές του μαύρου αυτόν που βγήκε ότι ήταν αυτός ο εκτελεστής που σκότωσε το θηρία και λέει:

- Δε γίνεται! θα παντρευτείς, λέει αυτόν που

- Μα πατέρα, λέει η κοπέλα, δεν του σκότωσε αυτός. Εγώ το είδα το παλικάρ' αυτό. Ήταν ένα πολύ όμορφο παλικάρι. Δεν ήταν αυτός.

- Μα όχι, λέει, αφού μ' έφερε και δείγμα. Πώς μπορείς να αμφιβάλεις γι' αυτό;

Να κλαίει αυτή, να οδύρεται. Τίποτε ο βασιλιάς.

- Όχι λέει, αυτόν θα παρ'ς

Την πάντρεψε λοιπόν με το μαύρου αυτόν. Αυτήν έπεσε στα μαύρα πανιά, η κοπέλα. Το παλικάρ' έφυγε. Πάει σε άλλες πολιτείες, γύρισε όλον τον κόσμο. Κι ύστερα από χρόνια ξαναγύρισε. Ξαναγύρισε και θυμούταν το σπιτάκι αυτό το γιαγιάς, να πούμε, και πάει στο σπιτάκ' αυτό, χτυπάει την πόρτα.

- Ποιος είναι;

- Έλα, γιαγιά, εγώ είμαι.

Ανοίγ' η γιαγιά, βλέπ' το ίδιο παλικάρι να πούμε, που είχε πάει και τότε. Ας είναι. Χαρά η γιαγιά, να πούμε.

- Πού ήσαν.

Είπε το παλικάρ':

- Εγώ πήγα, να πούμε, γύρισα όλον τον κόσμο και ξαναγύρσα. Τι έγινε τώρα έχετε νεράκι;

- Αν έχουμε, λέει! Ας είναι καλά ο μαύρος που σκότωσε λέει, το θηρία κι έχουμε νεράκι κάθε μέρα τώρα.

- Ποιος μαύρος, λέει αυτός.

- Α. λέει, που να στα λέω Ότι σκότωσε το θηρίο αυτό, λέει, ένας μαύρος κι ο βασιλιάς, λέει, την πάντρεψε με τον μαύρον αυτόν κι η κοπέλα δεν τον ήθελε με κανέναν τρόπο. Έλεγε ότι δεν τον σκότωσε αυτός.

- Αλήθεια, λέει, μ' το λες,

- Και βέβαια, αλήθεια στο λέω.

- Καλά, λέει.

Την άλλ' την ημέρα, σ'κόνεται αυτός και πάει στο παλάτι. Χτυπάει την πόρτα Βγήκ' ο αυλικός εκεί, τον καλωσόρισε. Λέει:

- Ήρθα να δω τον μεγαλειότατο.

Παρουσιάστ'κε αυτός μπροστά τ', είπε ότι «είμαι ο γιος του τάδε του βασι λιά». Τον δέχτ'κε να τον τραπεζώσ', τον έκανε τραπέζι. Λέει:

- Έμαθα, λέει, και μια ιστορία εδώ που είχατε, είπε το παλικάρ. Λέει:

- Τι ιστορία.

Να, λέει, μ' ένα θηρίο, που έβγαινε εδώ, και μάλιστα μια χρονιά, λέει, περαστικός ήμουνα από δω και άκουσα ότι είχε πέσ' ο κλήρος στη βασιλοπούλα.

- Α! Ναι! Βέβαια, είπε ο βασιλιάς, να πούμε. Ας είναι καλά, λέει, αν και δεν ήθελα να τη δώσω, αλλά επειδή είχα κάνει όρκο, όποιος σώσ' την κόρη μ', να του τη δώσω γυναίκα, να πούμε, αυτός που θα λα βγει να. Κι έτσι, για να μην παραβύ τον όρκο, την πάντρεψα με τον μαύρο.

Λέει:

- Και είσαι βέβαιος ότι αυτός σκότωσε το θηρίο αυτό, Αφού επέμενη κοπέλα, λέει ότι πράγματι δεν ήταν αυτός Πώς το έκανες εσύ αυτό, τόσο λογικός άνθρωπος,

Λέει:

- Μα, τι να 'κανα, πώς να βεβαιωθώ; Αφού, να Ορίστε, λέει. Έλα, να σε δείξω. (Αυτός τα 'χε όλ' αυτά τα κεφάλια βαλσάμωσ' κι τα 'χει σε μα αίθουσας. Να έλα να σε δείξω. Να, τα κεφάλια απ' το θηρίον, αυτό που σκότωσε.

- Ναι, λέει Αλλά τα κοίταζες αυτά τα κεφάλια αν έχουν γλώσσες μέσα;

-Όχι, λέει. Δεν μ' ήρθε στο νου να κάνω τέτοια διαπίστως.

Βγάζ αυτός και λέει:

- Ορίστε Εγώ, λέει, το σκότωσα το θηρίο!

- Μα, τι λες; Αλήθεια;

- Στην τιμή μου.

Βγάζ και το δαχτυλίδι αυτό.

- Το δαχτυλίδι το γνωρίζεις, τον λέει

-Ναι, λέει. Αυτό το δαχτυλίδι' είναι τς κόρης μ'.

- Ακριβώς, λέει. Την ώρα που σκότωσα εγώ το θηρίο, η κόρη σ' από τον ενθουσιασμό που είχε που σώθ'κε, με πέταξε το δαχτυλίδι τα.

Πιάνουν το μαύρο που λες, τον κρεμάν.

- Ρε, παλιάνθρωπε, ήρθες, λέει, γέλασες το βασιλιά. Δε ντράπ'κες, λιγάκ;

Η βασιλοπούλα, αυτήν ήταν στα μαύρα πανιά. Παρουσιάζεται μπροστά το που λες, χαρά η βασιλοπούλα. Την ξαναπαντρεύουν με τον πρίγκιπα. Γίν'κε ο γαμος. Χαρές, πανηγύρια. Όλη η πόλη, να πούμε, καλεσμέν. Διασκεδάζαν μια βδομάδα. Το βασιλόπουλο ενθουσιασμένο, να πούμε, απ' την υποδοχή που τον κάναν αυτοί, που ξαναβρήκε την κοπέλα αυτή και τον παντρεύτηκε.

Κι αφού πέρασε μάλιστα εκείνη τη μέρα που γίνονταν ο γάμος, το κυπαρίσσι του παιδιού απ' αυτό, έγερνε και πήγαινε προς το άλλο κυπαρίσσι σαν να το χαιρετούσε - ξύπνησε η βασίλισσα και βγήκε προς το παράθυρο και φώναξε το βασιλιά και λέει:

— Έλα, να δεις ένα παράξενο πράγμα! Σαν να μας χαιρετάει το παιδί μας, λέει. Κάπου είναι, λέει, και σαν να μας χαιρετάει.

Μια μέρα, αφού το παλάτ' αυτό ήταν πελώριο, έπρεπε να το γυρίσ' να που με, άνθρωπος, να κάνει μια βδομάδα, κι αυτός, να πούμε, δεν είχε τι να κάν γύριζε, «ετούτο τι 'ναι», ρωτούσε, «εδώ τι έχετε, εκεί τι έχετε» Φθάν' και σ' ένα μέρος και λέει:

- Εδώ, τι είναι;

Βλέπ' μια πόρτα κλειστή.

- Α' λέει. Αφτού είναι μια μάγισσα και όποιος κάν' απόπειρα για να μπει τον μαρμαρών.

- Άντε, λέει, από κει, που πιστεύετε τέτοια πράγματα.

- Σοβαρά, λέει

Δε μίλησε. Πέρασαν μερικές μέρες και ξαναπάει κρυφά. Σπάζ την πόρτα και μπαίν' μέσα. Μπαίν' μέσα, βλέπει κει, μόλις μπήκε, ένα πελώριο μέρος και κόσμο λέει πληθώρα μαρμαρωμένους.

-«Ε, τι γίνεται εδώ;» Βλέπ' και μια με άσπρο μαλλί, μια γιαγιά, λέει, και είχε εκεί μια ρόκα κι έγνεθε. Κι μόλις τον βλέπ', λοιπόν, γυρίζ τη ρόκα ανάποδα και τον μαρμαρών'.

Την άλλ' την ημέρα στου σπít' του δικό τ' να πούμε, στη μάνα του, σ'κώθηκε η βασίλισσα και βλέπ' το κυπαρίσσ' αυτινού ξεραμένο. Κι βάζ τα κλάματα. Πηγαίνει ο βασιλιάς, λέει:

- Τι κλαίς, λέει.

Κάτ' κακό, λέει, έπαθε το παιδί μας. Έλα να ιδείς

Το βλέπ' το κυπαρίσσι ξεραμένο. Ε, απ' του πουλύ, να πούμε, το θόρυβο που έγινι, ξυπνάει το άλλο το παιδί. Λέει:

-Τι είναι; Τι είναι,

– Να, λέει, αυτό κι αυτό. Δεν το 'χω, λέει σε καλό. Κάτ' κακό έχ' πάθ' το παιδί μας. Λέει:

– Θα πάω και γω, λέει. Θα πάω να τον βρω, λέει τον αδελφό μ'.

Παίρν' κι αυτός του άλογό τ', όπως τα 'χι ταμένα ο πατέρας, κι ξαναπήγε, κι πήγαιν', να πούμε, κι κατά τύχη να πάρ' τον ίδιο δρόμο.

Η βασιλοπούλα δε, είχε πέσ' στα μαύρα πανιά, «τι έγινι, τι έγινι». Είπαν τον σκότωσαν. Ούτε το φαντάστηκαν ότι μπορούσε να πάει, να πούμε, σ' αυτό το μέρος που 'ταν απαγορευμένο κι τον είχε μαρμαρώσ' η μάγισσα αυτήν.

Ε! Ξαναπέφτ' κι αυτός στου σπít' αυτηνής τς γιαγιάς. Χτυπάει την πόρτα, χωρίς να ξέρ' βέβαια ότι είχ' περάσ' ο αδερφός τ'. Λέει:

-Ποιος είναι;

- Εγώ είμαι. Για ανοίχτε λέει σας παρακαλώ, γιατί δεν έχω που να μείνω.

Ανοίγει αυτήν, μόλις είδε του πιδί, νόμιζε ότι ήταν ο άλλος να πούμε γ είχαν την ίδια ομοιότητα.

- Βρε, καλώς τον λέει. Πού ήσαν λέει και στο παλάτι, έχουν πάλι της μαύρα πανιά.

Άρχισ' η γιαγιά, να πούμε, χωρίς να ξέρ', είπε όλ' την ιστορία. Πώς έγινε να πούμε πώς είχαν το θηρίο αυτό, ότι το σκότωσε ο ίδιος, γιατί νόμιζε ότι ήταν, Εσύ, λέει σκότωσες το θηρίο, πήρες τη βασιλοπούλα, λέει. Τώρα, π βρέθηκες, λέει.

- Α! είπε αυτός ξέρ'ς, όταν ερχόμαν χτύπ'σα, λέει, έπεσα απ' το άλογό. Χτύπ'σα κι έχω πάθ' μια αμνησία. Για πες μου εσύ την ιστορία. Κατάλαβε πολλά πράγματα αυτός. Λέει: «Από δω πέρασ' ο αδερφός μ' κάτι εχα γίν. Την άλλ' την ημέρα, παρουσιάζεται στο παλάτι. Μόλις τον είδαν, όλ' κακά λωσαν. Σου λέει γύρισε από τόσον καιρό που είναι χαμένο! Χαρές, πανηγύρια. Δεν ήξεραν, να πούμε αυτό. Γλέντησαν. Βγήκ' η βασιλοπούλα. Μόλις τον είδε, τον αγκάλιασε. Νόμιζ' ότι ήταν ο άντρας τς. Και ζούσαν σαν αντρόγυνο αυτοί. Αφού πέρασι κάμποσος καιρός, στο παλάτι αυτός άρχισε κι αυτός τις ερευνήσεις σαν τον αδελφό τ'. Γύρ'σι από δω, γύρ'σι από κει, έπεσε πάλι κι αυτός στην πόρτα αυτήν. Μια μεγάλη πόρτα, λέει, σιδηρένια και πάντοτε κλειδωμέν. Ρωτάει εδώ, -απαγορεύεται να μπεις μέσα.

-Γιατί;

– Γιατί, λέει, είναι μια μάγισσα και όσοι μπαίνουν μέσα τς μαραρών.

Σ'κώνεται φεύγ' την άλλη την μέρα, παίρν' τ' άλογό τ', παίρν' και το λιο ντάρι μαζί τ' και το σπαθί τ' κι πήγαιν' και ανοίγ' την πόρτα και μπαίν' μέσα. Και τι να ιδεί! Βλέπ' τον αδελφό τ', λέει, μαραμαρωμένο. Βλέπ' και τη γριά αυτή με του αδράχτ' που έγνεθε. Και απάν' που πήρε να του στρίψ', λέει του λιοντάρ' «Απάνω τς». Την αρπάχ' του λιοντάρ', που λες, τη ρίχν' κάτ', βγάζ του σπαθί αυτός και τη σκοτώνει τη γιαγιά, τη μάγισσα αυτήν, και όσοι ήταν μαραμαρωμέν", αμέσως όλ' ζωντάνεψαν. Βλέπ' ο αδελφός, να πούμε, τον αδελφό, αγκαλιάστηκαν, φιληθήκαν.

- «Τι γίνεται; Πώς βρέθ'κες εδώ;»

Είπε την ιστορία πώς έγινι, να πούμε. Ότι το κυπαρίσσι τ' άρχισε και ξεραίνονταν. Την άλλ' την ημέρα η μάνα, η βασίλισσα, η μάν' απ' τα παιδιά, βγαίν' στο πα ράθυρο κι τι να ιδεί! Ότι το ξεραμένο το κυπαρίσσο' είχε ανθίσο' και ενώνονταν έτο στα δύο, τα κυπαρίσσια. Ενώνονταν, άνοιγαν, ξαναενώνονταν. Φωνάζ του βασιλιά και λέει. «Τα παιδιά μας ανταμώθηκαν». Και περίμεναν να πούμε ευχάριστα νέα. Πιάνονται ύστερα αγκαλιά τα δυο τ' αδέρφια κι είπαν την ιστορία όλ'. Πώς σκότωσι το θηρίο αυτό, πώς πήρε τη βασιλοπούλα για γυναίκα τ'.

- «Η γυναίκα με θα 'ναι στα μαύρα τα πανιά». Αυτός δεν είπε δε τίποτε ότι συζούσε με τη γυναίκα αυτουνού. Παρουσιάζονται στο παλάτ', που λες, δυο. Ήταν δυο αντί για έναν. Η βασιλοπούλα κοίταζε τώρα. «Εδώ τι γίνεται» λέει. «Αυτοί είναι κι οι δυο ίδιοι. Ποιος είναι ο άντρας μ' και ποιος είν' ο άλλος;» Οπότε, βγαίν' ο καθεαυτού άντρας τς, να πούμε την αγκάλιασε Φορούσε και το δαχτυλίδι αυτό, που τον είχε ρίξ απ' το θηρίο και κατάλαβε ότι

ήταν άντρας τα. Αγκαλιάστηκαν, φιληθήκαν, είπε ότι είν αδελφός τ και ότι αυτό κι αυτό συνέβη. Είμαστε κι οι δυο ε ίδιοι φτυστοί, να πούμε. Κι αφού κάθισαν αρκετό καιρό, να πούμε στο παλάτι, παίρνουν και τη βασιλοπούλα ύστερα και παν' στο δικό τς το σπίτι να τη γνωρίσουν εκεί οι γονείς του παιδιού. Πάν' εκεί, λογάριασε τη χαρά, να πούμε, απ' τη μάνα που είδε τα δυο τα παιδιά τς και ζήσαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα.

Τα τρία δέντρα

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς και μια βασίλισσα και είναι μια κόρη που την αγαπούσαν πάρα πολύ. Μετά από λίγα χρόνια, όμως, η βασιλιάς πέθανε. Και ο βασιλιάς, επειδή πήγαινε όλο ταξίδια και επειδή δεν ήθελε το κορίτσι να μένει συνέχεια μόνο του, εξαναγκάστηκε να ξαναπαντρευτεί. Όταν παντρεύτηκε και πήρε άλλη γυναίκα, άλλη βασίλισσα, αυτή είχε κι άλλο δικό της παιδί δικιά τη κόρη! Και την άλλη, την κόρη του βασιλιά δηλαδή, δεν την αγαπούσε και σκεφτόταν κάθε μέρα πώς και πώς να την κάνουν κακό, να την κάνουν ζημιά. Μια μέρα λοιπόν, τη λέει η μητριά της:

-Να πάρεις το σταμνί και να πας να πάρεις νερό.

Είχαν μια βρύση έξω απ' το χωριό και πήγαιναν κι έπαιρναν νερό. Τι να κάν 'το κορίτς', πηγαίν' να πάρει νερό. Στο δρόμο που γύριζε για το σπίτι, συνάντησε δια δέντρο, το οποίο μιλούσε. Το δέντρο αυτό που ήταν μηλιά της λέει:

-Ρίξε μου, κορίτσι μου, λίγο νερό!

-Μπράβο, λέει η κοπέλα, να σε ρίξω!

-Να γίνεις κόκκινη κόκκινη κι αφράτη σαν τα μήλα μου.

Πηγαίν' πιο κάτω η κοπέλα και βρήκε μια ελιά.

-Ρίξε με, κορίτσι με λίγο νερό.

-Μπράβο, λέει η κοπέλα, να σε ρίξω!

-Να φτιάκ'ς μαύρα μαλλιά, μαύρα μάτια και μαύρα φρύδια σαν τις ελιές μου.

Πηγαίνει πιο κάτω, βρήκε άλλο δέντρο, μια λεύκα, που είναι ψηλή.

-Θα με ρίξεις κι έμενα λίγο νερό, της λέει η λεύκα.

-Μπράβο, λέει, να σε ρίξω!

-Να γίνεις ψηλή, ψηλή και λεπτή σαν εμένα!

Παίρν' το σταμνί το κορίτσι, πάει ξαναγεμίζ και πήγε στο σπίτι της. Η μάνα της, η κακιά η μητριά της, και η αδερφή της, τι να δουν, Είδαν μια κοπέλα πεντάμορφη! Μαύρα μαλλιά, κόκκινα μάγουλα, αφράτην, άσπρην, πολύ ωραία!

-Τι έκανες τη ρωτάνε.

-Τίποτα, λέει η κοπέλα, συνάντησα τρία δέντρα και με μιλούσαν!

Λέει η βασίλισσα την κόρη της. «Εμπρός, να πας να πάρεις το σταμνί και να πας να πάρεις κι εσύ νερό!»

Και παίρν' κι αυτή το σταμνί πηγαίν το γεμίζ νερό και στο δρόμο που πάανε στο σπίτι συνάντησε τη μηλιά.

-Ρίξε με κορίτσι μ' κι εμένα λίγο νερό, της λέει η μηλιά.

-Δεν το πήρα για σένα το νερό.

-Να κοκκινίσεις και να σουφρώσεις, λέει, σαν τα μήλα μου.

Πηγαίν' πιο πέρα, βρήκε την ελιά.

- Ρίξε με κορίτσι μου, λίγο νερό!

- Δεν το πήρα εγώ για σένα το νερό, λέει, εγώ το πήρα για τη μάνα μου

-Να μαυρίσεις, να μαυρίσεις σαν τις ελιές μου.

Πηγαίν' πιο πέρα, βρήκε τη λεύκα.

-Θα με ρίξεις, λέει, κι εμένα λίγο νερό;

- Όχι, λέει, δεν σε ρίχνω! Δεν το έχω για σένα το νερό!

-Να γίνεις ψηλή, ψηλή κι αδύνατη σαν εμένα!

Γυρίζει η κοπέλα στο σπίτι, τι να δει η μάνα της! Ψηλή, σουφρωμένη, μαύρη. Αλλαγμένη πολύ! Έσκασε απ' το κακό της! Τι να κάνουν. Πώς να την ξεφορτωθούν την όμορφη την κοπέλα. Σκεφτόταν μέρα νύχτα τι να την κάνουν. Κι αποφάσισαν λοιπόν, μια μέρα να πάνε βόλτα σ' ένα βουνό. Η κακιά η μητριά είχε φτιάξει, όμως, κουλούρες αλμυρές για να δώσει στην κόρη να φάει Πάνε λοιπόν, στο βουνό κάθονται σ' ένα λοφάκι και δίνει η κακιά η μητριά στην καλή κόρη να φάει. Μόλις έφαγε, η κοπέλα δίψασε και θέλησε να πιει νερό. Κάτ' χαμηλά ήταν ένας ποταμός που περνούσε.

- Αμάν, λέει η κοπέλα, διψάω!

– Σκύψε να πεις νερό, της λένε οι δυο κακές γυναίκες!

Σκύβει το κορίτσι να πιει νερό, την σπρώχνουν μια με το πόδ' και πέφτ' μέσα στο ποτάμι Φεύγουν αυτές αμέσως, πάνε στο σπίτι και είπαν στο βασιλιά ότι χάθ' κε το κορίτσ'. Εκεί που έπεσε το κορίτσι, όμως, στον ποταμό και φώναζε «Βοήθεια, βοήθεια», περνούσε ένας ψαράς, ένας παππούς. Την πήρε στο σπίτι του, την έδωσε ρούχα να αλλάξει και την είχε σαν παιδί του!

Μια μέρα περνούσε ένας βασιλιάς, από άλλη χώρα με το άλογό του και είδε την κοπέλα.

Πηγαίν' φωνάζει τον παππού και του λέει:

-Τίνος είναι αυτό το κορίτσ', Είναι δικό σου το κορίτσ', Γιατί εγώ θα το πάρω!

- Μα εγώ το βρήκα το κορίτσ' αυτού.

-Είναι τόσο όμορφη, λέει ο βασιλιάς, που εμένα μ' άρεσε και θα την πάρω!

Και την παντρεύτηκε ο βασιλιάς, και η αδερφή της με τη μάνα της έχουν σκάσει από το κακό τους!

Η Πεντάμορφη και το βασιλόπουλο

Μια φορά κι έναν καιρό ένας βασιλιάς και ήθελε να παντρευτεί την πιο όμορφη γυναίκα του κόσμου. Ανέβηκε, λοιπόν στο άλογό του και ξεκίνησε να πάει πάνω στα βουνά να βρει την Πεντάμορφη. Πάνω στα βουνά ήταν τρεις γριές που λες, οι Μοίρες Φτάνει στην πρώτη τη γριά και της λέει:

-Θέλω να παντρευτώ την Πεντάμορφη.

- Εγώ δεν ξέρω αλλά πήγαινε στη δεύτερη την αδερφή μου, εκείνη θα ξέρει.

Φτάνει στη δεύτερη τη γριά κι εκείνη τον έστειλε στην τρίτη την αδερφή τους. Αφού πήγε στην τρίτη τη γριά, τον καλοδέχτηκε και του είπε:

-Να πάρεις παιδάκι μου τέσσερα πρόβατα να τα σφάξεις και να τα βάλεις πάνω στο άλογό σου και να πάρεις αυτό το μονοπάτι θα βρεις ένα ωραία δέντρο που μοσχομυρίζει από μακριά, το λένε κιτριά εκεί βρίσκεται η Πεντάμορφη. Το δέντρο όμως αυτό το φυλάγουν τέσσερα λιοντάρια που δεν αφήνουν κανέναν να πλησιάσει. Όμως όταν χυμήξουν τα λιοντάρια, θα ρίξεις τα δύο πρόβατα και έτσι θα πας αμέσως στο δέντρο να πάρεις τρία λουλούδια. Όταν θα φύγεις, θα ρίξεις και τα άλλα δύο πρόβατα στα λιοντάρια και θα φύγεις. Όπου βρεις πολύ νερό, να ρίξεις μέσα τα τρία λουλούδια και θα βγει η Πεντάμορφη.

Ξεκίνησε το βασιλόπουλο, πήρε το πρόβατα και πήρε το δρόμο που του έδειξα η γριά. Μόλις είδε το δέντρο από μακριά, το γνώρισε αμέσως από τη μυρουδιά του. Τα λιοντάρια χύμηξαν να τον δαγκώσουν. Αμέσως το βασιλόπουλο ρίχνει τα δύο πρόβατα στα λιοντάρια και κόβει τα τρία λουλούδια. Όταν ξεκίνησε να φύγει τα λιοντάρια όρμησαν πάλι και το βασιλόπουλο έριξε και τ' άλλα δύο πρόβατα. Το βασιλόπουλο επειδή ανυπομονούσε να βρει την Πεντάμορφη, μόλις βρήκε λίγο νερό έριξε μέσα το πρώτο λουλούδι. Το λουλούδι ζωντάνεψε και είπε:

- Νερό, νερό, νερό.

Αλλά το νερό δεν ήταν πολύ και το λουλούδι πέθανε. Πιο κάτω βρίσκει άλλο νερά, ρίχνει το δεύτερο λουλούδι, ζωντάνεψε κι αυτό και είπε:

– Νερό, νερό, νερό.

Πάλι δεν ήταν πολύ το νερό και το λουλούδι πέθανε. Μετά βρήκε ένα πηγάδι ρίχνει μέσα το τρίτο λουλούδι και βγήκε η Πεντάμορφη γυμνή. Ήταν όμως τόσο όμορφη που το βασιλόπουλο θαμπώθηκε από την ομορφιά της. Επειδή, όμως, δεν είχε ρούχα, την ανέβασε επάνω σ' ένα δέντρο που ήταν δίπλα στο πηγάδι, για να πάει στην πόλη να φέρει ρούχα.

Σε λίγο ήρθε στο πηγάδι να πάρει νερό μια μαύρη και άσχημη γυναίκα που μόλις είδε τη σκιά της Πεντάμορφης μέσα στο πηγάδι, τα 'χασε, γιατί νόμισε ότι ήταν ο δικός της ίσκιος. Όταν κοίταξε, όμως, πάνω στο δέντρο και είδε την Πεντάμορφη γυμνή, την ρώτησε:

- Τι γυρεύεις εσύ πάνω στο δέντρο;

– Περιμένω το βασιλόπουλο να έρθει από την πόλη να μου φέρει ρούχα να με ντύσει και να με πάρει γυναίκα του.

Δε χάνει καιρό η άσχημη γυναίκα, βγάζει τα ρούχα της ανεβαίνει πάνω στο δέντρο και δίνει μια στην Πεντάμορφη και τη ρίχνει μέσα στο πηγάδι. Η Πεντάμορφη μέσα στο πηγάδι έγινε χρυσόψαρο. Όταν γύρισε ο βασιλιάς με τα ρούχα και είδε την αράπισσα, τρόμαξε, αλλά είπε μήπως ξαναγίνει όμορφη και την πήρε για γυναίκα του και δεν την ήθελε καθόλου.

Ένα μικρό παιδάκι πήγε να πάρει νερό μια μέρα στο πηγάδι και έπιασε το χρυσόψαρο. Η μάνα του παιδιού, γιατί ήταν φτωχοί, πούλησε το χρυσόψαρο στο παλάτι. Το βασιλόπουλο το έβαλε σε μια γυάλα και το αγαπούσε πολύ.

Η αράπισσα ζήλευε το ψαράκι, γιατί το αγαπούσε ο άντρας της και ήθελε να το τηγανίσει. Έτσι μια μέρα που έλειπε το βασιλόπουλο, το τηγάνισε και πέταξε τα κοκάλια στην αυλή, όπου φύτρωσε μια κιτριά. Περνούσε το βασιλόπουλο και τον και χάιδευαν τα φύλλα του δέντρου, περνούσε η αράπισσα και τη γραντσουνούσαν. Η κακιά γυναίκα ήθελε να κόψουν το δέντρο, αλλά το βασιλόπουλο δεν ήθελε. Με τα πολλά τον έπεισε και πήγε να το κόψει. Όταν όμως το έκοβε, το δέντρο μιλούσε και έλεγε:

-Μη με κόβεις, βασιλιά, γιατί είμαι η Πεντάμορφη.

Όταν άκουσε το βασιλόπουλο ότι μιλούσε το δέντρο, του έριξε μια γερή τσεκουριά και μέσα από το δέντρο πετάχτηκε η Πεντάμορφη και του είπε όλη την αλήθεια. Έδιωξε το βασιλόπουλο τότε την αράπισσα, παντρεύτηκε την Πεντάμορφη και έζησαν ευτυχισμένοι μέχρι το τέλος της ζωής τους.